

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Кафедра політичних наук і права

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДИСЦИПЛІНИ
ПОЛІТОЛОГІЯ**

Для всіх спеціальностей

Розробники:

д. політ. н., проф. Наумкіна С. М., д. політ. н., проф. Музиченко Г. В.,
д. політ. проф. Гедікова Н. П., к. політ. н., доц. Ростецька С. І.,
к. політ. н. Швець С. Л., к. політ. н., доц. Каменчук Т. О., к. політ. н.,
Проноза І. І., к. політ. н. Дмитрашко С. А., к. політ. н., Палазова Т. М.,
к. політ. н., доц. Ткачук Ю. В.

Одеса 2020

ЗМІСТ

1	Вступ	3
2	Основний зміст	7
3	Завдання до семінарських занять	50
4	Завдання для самостійної роботи	70
5	Завдання для студентів заочної форми навчання	105
6	Теми індивідуальних науково-дослідних завдань	115
7	Розподіл балів та критерії оцінювання навчальних досягнень студента	120
8	Перелік питань до іспиту	127
9	Рекомендована література	129

1. ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Політологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів всіх спеціальностей.

Предметом «Політології» як науки є вивчення об'єктивних закономірностей світового політичного процесу, політичних відносин в окремих країнах і групах держав; відносини між класами, державами, націями, де головне завдання полягає в тому, щоб утримати, зберегти або завоювати владу; способи управління соціально-політичними процесами.

Міждисциплінарні зв'язки. Нормативна навчальна дисципліна «Політологія» є складовою циклу професійної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та пов'язана з такими дисциплінами як «Історія України», «Філософія», «Право», «Психологія», «Конфліктологія» «Історія української та світової культури», «Математичні моделі в соціальних науках, біології, екології».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретико-методологічні та історичні основи політичної науки.
2. Інституціональні та неінституціональні засади політики.

Метою викладання навчальної дисципліни «Політологія» є набуття базових знань з історії політичної думки, теорії політичної науки та прикладної політології: ознайомлення з основними поняттями та категоріями політичної науки, спеціально-науковими теоретичними та прикладними методами пізнання, принципами та механізмами розвитку та функціонування політичної системи, особливостями процесу інституціоналізації політичних відносин в Україні тощо.

Основні завдання вивчення дисципліни «Політологія» полягають в тому, щоб допомогти майбутньому педагогові опанувати систему політичних знань, які змогли б стати теоретичною базою для осмислення сучасних соціально-політичних процесів, критерієм оцінки цих процесів з позицій інтересів суспільства, основою для формування громадянської політичної культури. Курс політології наділяє особу знаннями та навичками необхідними для успішної самореалізації особи в системі політичних та громадянських відносин і хоча і не гарантує виховання моральних якостей які творять з індивіда громадянина, втім, опосередковано, сприяє і цьому.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти повинні:

Знати:

- закономірності становлення предмету політичної науки в історії політичної думки

- механізми соціально-історичної зумовленості розвитку та функціонування системи політичних відносин
- спеціально-наукові теоретичні та прикладні методи пізнання
- принципи розвитку та функціонування політичних систем країн світу
- особливості функціонування політичної системи України
- закономірності становлення та діяльності основних політичних інститутів суспільства
- критерії типологізації політичних режимів сучасності
- принципи функціонування виборчої та партійних систем
- сутність та структуру політичної свідомості, види політичної культури
- основних учасників політичного процесу та способи рекрутування політичної еліти тощо.

уміти:

- використовувати теоретичні знання на практиці
- здійснювати коректний аналіз та оцінку політичної ситуації
- грамотно висловлювати власну політичну позицію у різних формах політичної участі
- ефективно протистояти політичним маніпуляціям та зловживанням влади з боку інших осіб.

3. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Тема 1. Політика як суспільне явище. Політологія як наука.

План теми:

1. Вступ до курсу “Політологія”.
2. Предмет та об’єкт науки про політику, основні підходи до розуміння політології як науки.
3. Особливості розуміння політики як явища суспільного життя.

Політологія. Питання про предмет є одним із найскладніших у політології, як і в інших науках про суспільство. Здавалося б, відповідь на це питання лежить на поверхні: політологія — це наука про політику.

Досить поширеним у політології є розуміння її як міждисциплінарної науки, що охоплює всі перелічені й подібні галузі наукового знання про політику. Такий підхід ґрунтується на ототожненні політології як науки і будь-яких наукових знань про політику.

Об’єктом політології як науки виступає політична сфера суспільного життя, основний зміст якої складають політико-владні відносини як відносини з приводу влади в суспільстві.

Політологічними за своїм характером є закономірності функціонування державної влади, сформульовані наукою конституційного права, наприклад такі: чим більше парламент усунутий від обрання президента, тим більша роль президента у здійсненні державного керівництва суспільством; чим далі процес формування верхніх палат парламентів віддалений від виборчого корпусу, тим менший обсяг їхньої компетенції; парламент завжди працює відповідно до законодавчої програми уряду тощо.

Політологія має певну внутрішню структуру, основними елементами якої є історія політичних учень, теорія політики і прикладна політологія. Історія політичних учень досліджує зародження, становлення і розвиток політичних поглядів, ідей, теорій тощо протягом усього періоду існування державне організованого суспільства. Основними етапами цієї історії є Стародавній світ, Середньовіччя, Відродження, Новий і Новітній час.

Головною складовою політології є теорія політики. Вона вивчає політику як цілісний предмет і має свої внутрішні структурні елементи: концепції політики і влади; теорії політичної системи і процесів; моделі політичної участі й лідерства; теорії формальних і неформальних інститутів політики — державознавство, партологія, концепції груп інтересів, бюрократії та еліт; теорії міжнародних відносин і зовнішньої політики. Теорія політики складає основний зміст політології як навчальної дисципліни.

Прикладна, або практична, політологія є тією галуззю науки про політику, яка безпосередньо стосується процесів здійснення політики. Вона є сукупністю теоретичних моделей, методологічних принципів, методів і процедур дослідження конкретних програм і рекомендацій, орієнтованих на практичне використання, досягнення реального політичного результату.

Політологія, як і будь-яка інша наука, має свої категорії, тобто загальні, фундаментальні поняття, які відображають найбільш істотні, закономірні зв'язки й відносини реальної дійсності та пізнання, їхня специфіка полягає в тому, що вони розкривають різні сторони процесу здійснення влади у суспільстві.

Досконала теорія передбачає наявність системи категорій, у якій останні перебувають у логічному взаємозв'язку й розташовуються в певній послідовності. При цьому одна з категорій виступає базовою, вона імпліцитно, тобто неявне, у зародку, містить інші категорії. У політології базовою є категорія «політична влада».

Поряд з категоріями важливими інструментами пізнання політичних явищ і процесів є методи політологічних досліджень. Метод — це сукупність прийомів та операцій практичного й теоретичного освоєння дійсності.

Суть біхевіористського підходу до вивчення суспільних явищ і процесів полягає в дослідженні поведінки індивідів і соціальних груп (звідси і його назва: англ. *Behaviorism* означає «поведінка»).

Структурно-функціональний метод є однією з найважливіших форм застосування системного підходу в дослідженні політичних явищ і процесів. Його можна визначити як дослідницький прийом, який полягає у розчленуванні складного об'єкта на складові, вивченні зв'язків між ними й визначенні місця і ролі всіх складових у функціонуванні об'єкта як цілого, за умови збереження ним своєї цілісності у взаємодії із зовнішнім середовищем.

Функціями політології є основні напрями її впливу на суспільство.

Теоретична, або концептуально-описова, гносеологічна, пізнавальна, функція політології полягає у розробленні нею різних теорій, концепцій, гіпотез, ідей, категорій, понять, формулюванні закономірностей, які описують і пояснюють багатоманітні явища і процеси політичного життя суспільства.

Практична, або прикладна, функція політології полягає у її зорієнтованості на вирішення конкретних практичних політичних завдань і проблем. На основі розроблюваних нею теоретичних положень політологія формулює рекомендації щодо здійснення політики, проведення тих чи інших заходів і кампаній. Найповніше практична функція політології проявляється у прикладній політології, основний зміст якої складає розроблення різних політичних технологій.

Важливою є також прогностична функція політології, яка полягає у її здатності передбачати, прогнозувати перспективи розвитку політичних

процесів, найближчі й віддалені наслідки прийняття і виконання політичних рішень. Реалізація цієї функції передбачає моделювання політичних процесів і відносин, завчасне проведення наукових експертиз найвагоміших політичних рішень на предмет реальності очікуваного від них ефекту.

Політика - як відносини, що включають згоду, підпорядкування, панування, конфлікт і боротьбу між групами, класами, націями, прошарками, стратами і окремими людьми (внутрішня політика) і державами (зовнішня політика) з приводу завоювання чи досягнення влади, її утримання, організації та використання.

Контрольні питання і завдання:

1. Складіть схему: Політологія як наука і як навчальна дисципліна.
2. Які з функцій політології є найбільш важливими для сучасного українського суспільства і чому?
3. Виберіть та проаналізуйте різноманітні визначення політики та політології. Яке з них, на ваш погляд, найбільш вдале. Аргументуйте свій вибір.
4. Розкрийте актуальність політології як науки і навчальної дисципліни про політику.
5. Назвіть основні поняття, категорії і методи політології.
6. Проаналізуйте зв'язок політології з тими науками, які ви вивчаєте у своєму вузі.
7. Що ви розумієте під політичною просвітою населення? Назвіть найважливіші складові й завдання цього процесу.
8. Проілюструйте прикладами зв'язок політології з життям. Як ви уявляєте застосування політологічних знань у своїй практичній діяльності?

Література до теми:

1. Актуальные проблемы современной зарубежной политической науки. — М., 1992.
2. Бебик В. М. Базові засади політології. — К., 2000.
3. Бутенко А. П., Миронов А. В. Сравнительная политология. — М., 1998.
4. Гаджиев К. С. Введение в политологию. — М., 2000.
5. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібн/ [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf

6. Голосов Г. В. Сравнительная политология. — Новосибирск, 1995.
7. Дегтярев А. А. Предмет и структура политической науки // Вестник МГУ. Сер. Политические науки. — 1996. — № 4.
8. Краснов Б. И. Политология как наука и учебная дисциплина // Социально-политический журнал. — 1995. — № 1.
9. Методика преподавания политологии в высшей школе // Вопросы общественных наук: Межведомств, науч. сб. — Вып. 91. — К., 1992.
10. Політологія: підручн. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. — Х. : Право, 2013. — 416 с.
11. Політологічний енциклопедичний словник. — К., 1997.
12. Політологія у схемах, таблицях, визначеннях. — К., 1999.
13. Рогачев С. Я. Предмет политологии и ее место в системе социальных наук // Государство и право. — 1993. — № 5.
14. Рудич Ф. М. Політологія. — К., 2000.
15. Хекер Е. Що є політична теорія // Політологічні читання. — 1993. — № 1.

Тема 2. Політико-правова думка від Стародавнього часу до сучасності.

План теми:

1. Політичні доктрини античності.
2. Розвиток античної думки в Середньовіччі.
3. Відродження: суть та вплив на розвиток політичної думки. Н. Макіавеллі.
4. Політичні ідеї Нової доби.
5. Марксистська політична думка. Соціал-демократичні концепції.
6. Консерватизм та лібералізм як системи соціально-економічних та політичних поглядів.

Політологія сягає своїм корінням у найдавніші часи — у IV—III тис. до н. е., коли розпочався процес переростання первісних суспільств у рабовласницькі державні утворення, а мислителі стали замислюватися над методами і

засобами здобуття, збереження і зміцнення державної влади, над походженням і значенням права, держави, а згодом і політики в житті суспільства. Ранні уявлення протягом 2,5—3 тис. років подолали шлях від міфологічних до раціонально-логічних форм світорозуміння, з часом набули ознак теоретичного знання і, збагачені ідеями Конфуція, Мо Цзи, Лао Цзи,

Платона, Шан Яна, Каутільї, Аристотеля, Цицерона та інших мислителів, перетворилися на політичну науку.

Розквіту політична думка в Давньому Китаї досягла в другій половині I тис. до н. е. Найпомітніший серед мислителів — великий мораліст Конфуцій (551—479 до н. е.), вчення якого назвали конфуціанство. Найдавнішим зібранням його афоризмів є трактат «Лунь юй».

Другу її течію — моїзм — заснував Мо Цзи (479—400 до н. е.). Однотименний трактат містив обґрунтування теорії виникнення держави, ідею федеративного устрою, принципи державного управління, пропозиції щодо створення жорсткої адміністративної структури, концепцію поєднання заохочення і покарання як важеля державного адміністрування, політичну доктрину «всезагальної рівновеликості» — казарменого рівноправ'я, започаткування егалітаризму (зрівнялівки) у соціально-політичних відносинах.

Провідником третьої течії — легізму — був Шан Ян (400—338 до н. е.). У трактаті «Шан цзюнь шу» він обґрунтовує державу як абсолютну інституцію, найвищу мету і вінець діяльності людини, велетенську безжалісну машину примусу, а право, закон — як найефективніший засіб досягнення такої мети.

Четверта течія давньокитайської політичної думки — даосизм. Його постулати викладені напівлегендарним мислителем Лао Цзи в трактаті «Даоде цзін» (III ст. до н. е.). Згідно з ученням, Дао — найвищий (безликий) абсолют. Держава, суспільство і людина — природна частина Дао і космосу. Всі вони підпорядковуються законам вічності. Цивілізація та її надбання — це штучні утворення, що протистоять природному. Істинна мудрість — затворництво, відмова від усього штучного. Держава повинна бути маленькою державою-селом, а народ — безграмотним, що дасть змогу зробити головними методами державного управління «мудрість простоти», засновану не на знаннях, а на інтуїції та інертності адміністрації.

Етап античних, міфічних уявлень. Представлений аристократичною (гомерівською), демократичною (гесіодівською) та «холопською» (орфічною) думками. Загальна їх риса — спроба змалювати виникнення Всесвіту, людини, суспільства, держави з позицій релігійно-міфологічного світогляду.

Етап формування філософських поглядів на політичні процеси. Започаткований творчістю «семи мудреців» (кін. VII — поч. VI ст. до н. е.).

На розвиток політичної ідеології особливо вплинуло вчення Демокріта (470—366 до н. е.). Про справедливість у політиці як відповідність природі, про суспільство, державу і закони як штучні утворення людей внаслідок природного процесу, про політичний конформізм і моральну солідарність вільних громадян як необхідний компонент «хорошої» держави.

Заслуга софістів в олюдненні суспільно-політичних явищ, започаткуванні світської теорії політики, держави і права, переміщенні людини з «периферійних позицій» у центр політичного життя

Етап логіко-понятійного аналізу політичних інститутів і політичних процесів. Він пов'язаний з іменами Сократа (469—309 до н. е.) і Платона (427—347 до н. е.). Найголовніші ідеї Платона сформульовані в його працях «Держава», «Критій», «Політик», «Закони» та ін. Він заклав основу політичної філософії, розробив концепції ідеальної справедливої держави, політичної солідарності, колективізму і рівності, аристократії, тімократії, олігархії, тиранії, монархії, демократії та «істинного правління».

Етап започаткування емпірико-теоретичного підходу до вивчення політичних проблем і оформлення давньої політичної науки як специфічної галузі знань. Пов'язаний він з творчістю одного з найвидатніших мислителів — Аристотеля (384—322 до н. е.), який розглядав людину як об'єктивне начало всіх політичних явищ. Тому держава є організацією не всіх людей, а лише тих, хто може брати участь у законотворчій, судовій і військовій діяльності. Своїм ученням Аристотель увінчує процес оформлення політичної теорії як «науки наук», започатковує розвиток політичної етики, політичної юриспруденції, вимальовує обриси майбутнього класичного конституціоналізму, обґрунтовує право народу на законодавчу владу, політичну сутність людини, співвідношення матерії і форми у політичних стосунках, місце і роль держави, права, всіх верств населення в політичному житті; закладає концептуальні засади теорій правової держави, розподілу влад, збагачує природно-правові доктрини, формує методологію дослідження політичних процесів.

Політико-теоретична думка заявила про себе в Римі лише в I ст. до н. е. її засновником вважають Марка Туллія Цицерона (106—43 до н. е.). У працях «Про державу», «Про закони», «Про межі добра і зла», «Про обов'язки» він суттєво розвинув ідеї про державу як республіку — справу народу, згуртованого спільними інтересами і згодою в питаннях права.

Після краху Римської республіки, з початком нової ери, популярними стали ідеї Сенеки (3—65 н. е.), Епіктета (50—140 н. е.), Марка Аврелія (121—180 н. е.) та інших римських стоїків, які в умовах посилення авторитаризму, правового свавілля проповідували політичну пасивність, індивідуалізм, космополітизм, фаталізм.

З I тисячоліття н.е. суспільно-політична думка на Сході й на Заході розвивалася переважно завдяки старанням представників богослов'я. Єпископ Аврелій Августин (354—430) у праці «Про град Божий» виступав за верховенство церкви в політичному житті. Держава, на його думку, — сукупність людей, об'єднаних суспільними зв'язками, її зусилля повинні спрямовуватися не лише на задоволення земних потреб, а й на нищення ворогів церкви, запобігання злочинів проти Бога.

Фома Аквінський (1224—1274), домініканський теолог, автор праць «Сума проти язичників» та «Сума теології». Особистість він розглядає як найвище з творін розумної природи.

Природні закони, які водночас визначають і моральні норми, на його думку, поступаються і підпорядковуються законам вічним, божественному розуму, але не суперечать йому. Людські закони (право народів і позитивне право) можуть розходитись з природними, а божественні, відображені у Священному Писанні, виправляють недосконалість людських законів. Мета державної влади — забезпечити благо суспільної істоти — людини. Ідеал форми державного правління — влада одного (монархія). Фома Аквінський обґрунтовує право народу на скинення тирана, який порушує принципи справедливості. Церква має панувати над громадянським суспільством, духовна влада — над світською.

Найвагоміший внесок у політичну думку зробив італієць Нікколо Макіавеллі (1469—1527), який у трактатах «Государ», «Міркування на I декаду Тита Лівія» протиставив теологічному розумінню державної влади юридичний світогляд.

За Нового часу сформувалися основні національні школи високорозвинутої політичної думки, вдосконалювалися актуальні й для сьогодення політичні ідеї.

Англійська політична думка найвищого злету сягнула у творчості філософа і природознавця Томаса Гоббса (1588—1679) — автора знаменитого «Левіафану» й одного з головних фундаторів класичного лібералізму Джона Локка (1632—1704). На думку Гоббса, людина — не суспільно-політична істота, а егоїстична тварина («людина людині вовк»). Рівна від природи, вона отримує «право на все», яке в умовах суцільного егоїзму, честолюбства перетворюється на «право ні на що», на війну всіх проти всіх. Для формування стану «людина людині бог» виникає штучна інституція — держава, яка відбирає в індивідів природні права, окрім права на фізичне життя. Безмежні права держави зосереджуються в руках абсолютного монарха, а тому поділ влад на гілки неприпустимий, бо знову призведе до громадянської війни.

Держава, за Локком, виникла не внаслідок «війни всіх проти всіх», а з первісного миру і злагоди серед рівних і вільних людей для забезпечення цих природних, невідчужуваних прав і захисту приватної власності.

Монтеск'є обґрунтовано вважають засновником теорії правової держави, яку він розглядав з позиції географічної школи. Згідно з нею, найбільший вплив на правову систему конкретної країни («дух її законів») справляє клімат.

За Кантом, людина може бути засобом тільки для досягнення відносної мети, а сама по собі є абсолютною метою, втіленням гідності, чистої свободи волі, волі в собі й для себе, незалежно від походження, становища в суспільстві; втіленням чеснот (вічних правил моралі), правил, однакових для всіх часів і народів. Мета людства — розвиток і здійснення свободи, громадянської рівності й справедливості, створення громадянського суспільства. Мета громадянського суспільства — щастя громадян, втілення принципу самоцінності кожної особистості. Мета держави — торжество ідеї права.

Ідеї Гегеля справили значний вплив на Карла Маркса (1818—1883) і Фрідріха Енгельса (1820—1895) — німецьких політичних мислителів, основоположників однієї з найвпливовіших течій політичної думки в новітній історії людства — марксизму.

Англійські та французькі мислителі й революціонери XVII—XVIII ст. справили величезний вплив на політичні погляди Бенджаміна Франкліна (1706—1790), Томаса Пейна (1737—1809), Джорджа Вашингтона (1732—1799), Джонса Адамса (1735—1826), Томаса Джефферсона (1743—1826), Джеймса Медісона (1751—1836), Олександра Гамільтона (1757—1804) та інших американських просвітників, багато з яких були ідейними натхненниками першої американської революції 1775—1783 рр., засновниками США. Відчутним був і їх зворотний вплив на європейські процеси, зокрема на французьку революцію, завдяки участі у творенні видатних політичних документів — юридичних конституцій окремих штатів, Декларації незалежності 1776 р., Статей конфедерації 1777 р., Конституції США 1787 р. та ін.

Контрольні питання і завдання:

1. Назвіть основні причини появи перших міфологічних тлумачень влади й держави.
2. Що нового в учення про політичну владу й державу вніс Аристотель?
3. У чому виявилася суперечливість політичних поглядів Аврелія Августина.
4. Співставте погляди на людину та її політичну діяльність Н. Макіавеллі й І. Канта.
5. Сформулюйте основні ознаки схожості й відмінності у політичних Ідеях представників різних національних шкіл політичної думки Нового часу.
6. Запропонуйте власний варіант порівняльного аналізу політичних Ідей Давнього світу, Середньовіччя й Нового часу за такими параметрами: поєднання політики й моралі, функціонування держави, здійснення державної влади, відносини панування-підпорядкування
7. Чим була зумовлена необхідність виокремлення політичних знань у самостійну науку?
8. Назвіть основні причини домінування в політичній науці першої половини XX ст. досліджень американських вчених.
9. У чому полягає проблема пріоритету прав людини й громадянина як основи свободи? Проаналізуйте відповідні положення Конституції України.
10. Які проблеми досліджує сучасна західна політологія? Чому політологія як наука та навчальна дисципліна не розвивалася в колишньому СРСР?

Література до теми:

1. Аристотель. Политика Афинская полития. — Т. 4. — М., 1997.
- Гегель Г.-В.-Ф. Политические произведения. — М., 1978. Гегель Г.-В.-Ф. Философия права. — М., 1990.
2. Гоббс Т. Левіафан. — К., 2000.
3. История политических и правовых учений. Учебник для вузов. Изд. 2-е, стереотип. Под общ. ред. члена-корреспондента РАН, доктора юридических наук, профессора В. С. Нерсесянца. — М.: Издательская группа НОРМА–ИНФРА • М, 1998. — 736 с
4. Кант И. Собрание сочинений в шести томах. — М., 1963—1966.
5. Локк Дж. Два трактата о правлении // Сочинения. — Т. 3. — М., 1987.
6. Макиавелли Н. Государь. — К., 1990.
7. Монтескье Ш. О духе законов. — М., 1995.
8. Платон. Держава. — К., 2000.
9. Бергев А. А. Политическая мысль древнегреческой демократии. — М., 1966.
10. Галанза П. Н. Учение И. Канта о государстве и праве. — М., 1960
11. Данэм Б. Герои и еретики. Политическая история западной мысли. — М., 1967.
12. Мироненко О. М. Проблема прав і свобод людини у давній політико-правовій думці. — К., 1995.
13. Переломов Л. С. Слово Конфуция. — М., 1992.
14. Ручка А. А., Танчер В. В. Очерки истории социологической мысли. — К, 1992.
15. Семенов В. Г., Шульженко Ф. П. Формування Ідеї громадянського суспільства та правової держави в західноєвропейській філософії XVII—XVIII століть. — К., 1995.
16. Фролов Э. Д. Факел Прометея. Очерки античной общественной мысли. — Л., 1991.

Тема 3. Політична думка України.**План теми:**

- 1.Зародження і розвиток політичної думки в Україні з прадавніх часів до 18 ст.
- 2.Формування політичних ідей в умовах українського культурно-національного відродження і просвітництва.
- 3.Українська політична думка Нової доби
- 4.Політичні концепції українських мислителів 20 ст.

У пізнішу епоху - в I тис. до н. е., на терені українських земель існували могутні державні об'єднання готів, гунів, кіммерійців, скіфів та ін.

У дохристиянській міфології склалася ціла система богів.

Суспільне політичні погляди прадавніх жителів українських земель, як і інших стародавніх цивілізацій, мали релігійно-міфологічний характер, що дістало свій вияв у язичництві. Останнє становить величезний комплекс первісних вірувань, поглядів і обрядів, витворених протягом багатьох століть.

У політичній структурі ранніх державних об'єднань центральне місце належало вождю. Поява вождів стала наслідком зростання кількості населення, створення складної системи між родами, племенами.

Характерною ознакою владних структур ранніх суспільних об'єднань була відповідальність влади перед сувереном, народом.

Елементи демократизму збереглися й у пізніші часи, в умовах так званої військової демократії: обиралися військові керівники, вирішувалися питання про походи та ін.

Важливим рубежем у духовно-культурному й політичному житті Київської Русі було введення християнства київським князем Володимиром Великим. Могутня феодальна держава з усіма її атрибутами неминуче мусила шукати шляхів творення державної ідеології.

Важливе суспільне значення мав на той час релігійний і філософсько-політичний твір "Слово про закон і благодать" видатного мислителя XI ст. Іларіона - першого українця на престолі Київського Митрополита.

Структурою, що справляла помітний вплив на функціонування князівської влади, відносини між князем і "людьми", широкими масами селян і міським населенням, було віче. Воно прийшло із сивої давнини родоплемінного суспільства.

Актуальні політичні думки, що відповідали новим суспільним потребам українського народу, розвивали видатні українські філософи, богослови, політики. Це Павло Русин, Юрій Дрогобич, Іван Вишенський, Юрій Немирич, Шимон Шимонович та ін. У їхніх творах полемістів приділено проблемі становлення та захисту державності української нації, що народжувалась у муках зовнішніх та внутрішніх суперечностей. З огляду на потребу розв'язання цих суперечностей велике значення мало введення в багатьох містах Магдебурзького права. Київ та Житомир, зокрема, одержали це право ще в ХУст.

Експлуатована, пригноблена і скривджена суспільством людина постає стрижнем творчості Івана Вишенського (1550-1620). Він зосереджує увагу на пропаганді моральних ідеалів раннього християнства, які відбивали прагнення народу до рівності, волі, братерства, справедливості, були антиподом існуючих у суспільстві гніту і безправ'я народних мас, рішуче викриває експлуататорську природу магнатів і шляхти, церковних владик і вищого духовенства.

Зростання освіченості українського народу стало важливою передумовою виникнення й функціонування Києво-Могилянської академії. Протягом усієї своєї історії український народ не мав інституції, яка б справила більший вплив на розвиток освіти, науки й культури, ніж Цей вищий навчальний заклад.

У становленні й розвитку центральної ідеї суверенної держави – значне місце відводилося проблемам волі та демократії. Навколо них формувалася суспільна думка багатьох поколінь передових мислителів

За цих умов боротьба за свободу, за виживання українського народу була першочерговим завданням. Йшлося про те, бути чи не бути українській нації.

Своєю вільною, без феодалного примусу працею українське козацтво розвивало власну передову економіку. У Запорозькій Січі ніколи не було кріпацтва й уперше в Європі склалася прогресивна форма багатогалузевого фільваркового господарства (фермерський тип).

Специфічною особливістю козацтва було те, що мирне хліборобське життя зосереджувалося переважно в "прикордонній зоні".

Отже, у другій половині XVI - на початку XVII ст. козацтво сформувалося як своєрідний суспільний стан, причому досить чисельний.

Історичні обставини українського життя привели до того, що в цей час національні інтереси, національне змагання, національна боротьба сконцентрувалася на точці оборони існування православної церкви.

Боротьба за незалежність знайшла своє відображення в національно-визвольних змаганнях. Наприкінці XVI ст. Україна стікала кров'ю селянсько-козацьких заворушень під проводом К. Косинського та С. Наливайка, які повели повсталих на бій проти польської шляхти. Ідея відродження української державності відзначала діяльність славного сина України, гетьмана Війська Запорозького Петра Коношевича-Сагайдачного.

Волелюбні традиції українського народу, його прагнення до національної незалежності знайшли втілення у всенародній визвольній боротьбі під проводом Б. Хмельницького (1648-1654). Як неодноразово заявляв бунтівний гетьман, його мета - звільнити усі українські землі, об'єднавши їх в самостійну державу.

Могутній, відчайдушний сплеск героїчної боротьби за волю Рідного краю пов'язаний зі звитяжними зусиллями Івана Мазепи, Пилипа Орлика та їх соратників. З часу переходу гетьмана І. Мазепи в ході Північної війни на бік шведського короля Карла XII вся російська царистська та буржуазна, а потім

радянська історична наука насаджувала несправедливе, образливе для всього українського народу, кинуте Петром І звинувачення-"зрадники", "мазепинці".

Важливою політичною сторінкою в розвитку політичних теорій в Україні було ХІХст., особливо його друга половина і початок ХХ ст.

Перша половина ХІХ ст. проходила під знаком тяжкої політичної реакції. Після жорстокої розправи з декабристами царський уряд розпочав непримиренну боротьбу проти будь-яких ліберальних дій. В імперії визнавалися три основних принципи, на яких мала триматися вся російська державність: православ'я, самодержавство і народність.

Програма кирило-мефодіївців мала багато спільного з думками декабристів, В. Г. Белінського, О. І. Герцена, прогресивними концепціями визначних діячів польського визвольного руху А. Міцкевича, Й. Лелевеля, С. Гоцинського та ін.

Протягом приблизно 14 місяців існування товариства його члени підготували низку програмних положень, найважливіші з яких знайшли своє відображення у творі М.Костомарова (1817 - 1885) під назвою "Закон Божий (Книга Буття українського народу)".

Ненависть і рішуче політичне неприйняття в Т.Г.Шевченка було не лише до російського царизму, а й до українських експлуататорів.

М. Драгоманов послідовно стверджував принцип демократизму не стільки поділом влади й парламентаризмом, скільки народним суверенітетом, первинністю влади народу над політичною владою, державою; акцентував увагу на правах людини, системі виборності й місцевого самоуправління.

Погляди І.Франка на виникнення держави були близькими до марксистських. Зародження її він пов'язував із появою приватної власності й розшаруванням суспільства.

Сама "народна революція" асоціювалася І.Франком із докорінною перебудовою суспільних відносин на соціалістичних засадах.

У майбутньому суспільстві мусить утвердитися справжнє народовладдя, реальна, а не формальна демократія. І.Франко підкреслював пріоритет безпосередньої демократії. Головний засіб здійснення народом своєї влади, на його погляд, це громади, що виконують усі функції управління суспільством: господарсько-економічну, культурно-освітню й судову.

Велику увагу приділяв І.Франко розв'язанню національного питання у майбутньому суспільстві.

Кінець ХІХ - початок ХХ ст. збігається з активною творчістю та громадською діяльністю видатної представниці української культури Лесі Українки (1871-1913). У 90-х роках вона уважно вивчає соціалістичну, марксистську літературу, дбає про її переклади українською мовою, зближується з революційним гуртками та організаціями, в тому числі й соціал-демократичного напрямку.

М. Грушевський - автор десятитомної "Історії України-Руси", найбільшої історіографічної праці про український народ, котра увійшла в скарбницю світової історіографії. Головним напрямом його політологічних досліджень була проблема національного самовизначення.

Яскраву сторінку в історії політичної України ХХ ст, вписав Володимир Винниченко (1880-1951). Ядром його політичної концепції була державницька ідея, пропонує свій варіант творення соціалізму який він назвав "колектократацією".

Інтегральний націоналізм Дмитра Донцова (1883-1973), ". Ця течія в націоналізмі почала зароджуватись в останній чверті ХІХ ст. в умовах зростання суперництва між національними державами і занепаду ідей гуманізму та лібералізму.

Серед політичних доктрин ХХ ст. значне місце монархічно-гетьманська концепція В. Липинського

Гетьман є "національним прапором", живим символом України, навколо якого гуртується все населення, а головним чинником державобудівництва є встановлення правової монархії в традиційній гетьманській формі.

В.Липинський виділяв три основні- державні форми:

- 1) демократія з республікою;
- 2) охлократія з диктатурою;
- 3) класократія з правовою, обмеженою законом монархією.

Для України є остання форма. Основна умова створення державності - це єдність.

Контрольні питання і завдання:

1. Визначте місце політичної думки України у скарбниці світових політичних вчень.

2. Порівняйте розвиток політичних ідей в Україні та в Західній Європі в Х — на початку ХХ ст. У чому полягають особливості вітчизняних доктрин суспільно-політичного характеру?

3. Які з політичних концепцій цього періоду є етапними щодо загального розвитку політичної думки?

4. Простежте зв'язок політичної думки в Україні зі специфікою її історичного розвитку.

5. Назвіть і охарактеризуйте політичні течії в інших країнах, аналогічні українському націонал-комунізму.

6. Зробіть порівняльний політологічний аналіз основних ідей брошури С. Мазлаха і В. Шахрая «До хвилі» та суспільно-політичних думок, висловлених у художніх і публіцистичних творах М. Хвильового.

7. Проаналізуйте сучасні науково-публіцистичні праці, присвячені Д. Донцову, і визначте ставлення до його ідейно-політичної спадщини різних наукових кіл і політичних угруповань.

8. Проілюструйте на прикладах із сучасного політичного життя України доцільність критики В. Липинським демократії як державно-політичного устрою і дайте із сучасної точки зору політологічну оцінку його монархічно-консервативній концепції та політологічним ідеям.

9. Ознайомившись із працею В. Винниченка «Заповіт борцям за визволення», дайте їй політичну оцінку з погляду сьогодення.

10. Проілюструйте характеристику І. Лисяком-Рудницьким українського народу як народу «недержавного».

11. Прочитайте поему «Хрест» Миколи Руденка і вичленіть сформульовані в ній політичні проблеми

12. Охарактеризуйте діяльність найвідоміших політологічних центрів сучасної України.

Література до теми:

1. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. — К., 1991.
2. Драгоманов М. Вибране. — К., 1991.
3. Дорошенко Д. Нарис історії України. У 2-х т. — К., 1991.
4. Замалеев А. Д., Зоц В. А. Отечественные мыслители позднего средневековья: конец XIV — первая треть XVII в. — К., 1990.
5. Історія філософії України. Хрестоматія. — К., 1993.
6. Кухта Б. З історії української політичної думки. — Львів, 1991.
7. Мироненко О. М. Права і свободи людини у доробку українських мислителів XIX—початку XX століття. — К., 1995.
8. Мироненко О. М. Історія Конституції України. — К., 1997.
9. Нічик В. М., Литвинов В. Д., Стратій Я. М. Гуманістичні ідеї на Україні. — К., 1991.
10. Політологія. Кінець XIX — початок XX ст.: Хрестоматія / За ред. О. Семкі-ва. — Львів, 1996.
11. Потульницький В. Історія української політології. — К., 1992.
12. Скаун О. Ф. Драгоманов как политический мыслитель. — Харьков, 1993.
13. Український парламентаризм: Минуле і сучасне / Ю. С. Шемшученко, О. М. Мироненко, В. Ф. Погорілко та ін. — К., 1993.

Тема 4. Влада як соціальний феномен.

План теми:

1. Влада як соціальне явище.
2. Політична влада.
3. Функціонування політичної влади.
4. Легітимність політичної влади.
5. Влада в Україні.

Влада є складним за сутністю й багатоманітним за формами вияву явищем суспільного життя.

Основною особливістю владного відношення є переважний, визначальний вплив однієї його сторони на іншу. Тому сторону з переважним впливом доцільно називати суб'єктом, а сторону, яка цього впливу зазнає, — об'єктом владного відношення. Суб'єктами влади можуть бути індивіди, соціальні групи, організації тощо.

Крім легітимістського бачення влади, існує низка концепцій, які належать до двох напрямів - нормативного та емпіричного. Нормативний напрям виходить із зовнішньої заданості влади, раціонально підготовленої діяльності, наслідком якої є формулювання принципу чи норми. Емпіричний напрям як ключовий використовує індуктивний принцип установлення першоджерела влади.

Тип влади визначається пануючим у країні соціально-політичним устроєм. Тип влади складається з родів влади: політичного, економічного, духовного. Типи й роди влади відрізняються засобами, за допомогою яких здійснюється влада. Це владне явище можна класифікувати за видами (державна - влада, суспільна, сімейна). У сфері політики існують державна влада, влада суспільних об'єднань, внутрішньопартійна влада.

Політична влада є найважливішим видом влади в суспільстві. Оскільки основні види влади — економічна, соціальна, духовно-інформаційна, сімейна — розрізняються залежно від засобів їх здійснення і мають специфічні особливості, то й політична влада мусить мати притаманні лише їй особливості й засоби здійснення.

Джерела політичної влади: сила; багатство; становище в суспільстві; організація; знання та інформація.

Політична влада здійснюється не тільки державою, а й іншими політичними інститутами — політичними партіями, громадсько-політичними організаціями, органами місцевого самоврядування. Відповідно можна виокремити владу політичних партій, громадських організацій, органів

місцевого самоврядування як форми політичної влади. На відміну від державної влади, яка має загальний характер і поширюється на всю територію країни й суспільство в цілому, влада політичних партій і громадських організацій здійснюється лише в межах цих партій та організацій.

Засоби здійснення: право, авторитет, переконання, традиції, маніпулювання, насильство.

Державна влада поділяється на законодавчу, виконавчу й судову і здійснюється за допомогою спеціального апарату на всій території, на яку поширюється державний суверенітет. На відміну від влади держави влада органів місцевого самоврядування поширюється лише на певну частину території держави і значною мірою здійснюється на громадських засадах. Влада органів місцевого самоврядування ґрунтується як на загальнодержавних правових нормах, так і на нормативних актах самих цих органів, дія яких поширюється лише на підпорядковану їм територію.

Багатоманітними є функції політичної влади. Вони збігаються з функціями політики, найважливішим засобом здійснення якої є влада, а в кінцевому підсумку — з функціями різних політичних інститутів. Найважливішою функцією політичної влади, як і політики, є керівництво та управління суспільством у цілому та його складовими.

Під ресурсами влади нерідко розуміють засоби її здійснення. Однак цей термін дещо ширший — ним позначаються не стільки задіяні, скільки потенціальні засоби здійснення влади, тобто такі, які можуть бути використані, але ще не використовуються або ж використовуються недостатньо. Сукупність усіх можливих і фактично використовуваних ресурсів владарювання є потенціалом влади. Врахування ресурсів владарювання і ресурсів супротиву владній волі дає можливість визначити силу влади.

Термін «легітимний». Однак значення цього терміна є дещо іншим. Поняття легітимності й легітимізму у цьому значенні виникли на початку XIX ст. у Франції, де вони виражали прагнення відновити владу короля як єдино законну, на відміну від влади узурпатора Наполеона. «Легітимістами» називали після Французької буржуазної революції 1830 р. прихильників королівської династії Бурбонів. Відповідно, легітимістами стали називати монархістів, прибічників легітимної (законної) династії монархів, поваленої революцією. Тоді ж легітимізм набув також іншого значення — визнання даної державної влади і певної території держави на міжнародному рівні.

Знання про легітимність політичної влади істотно поглиблює її типологія, котра передбачає виокремлення і з'ясування особливостей різних типів легітимності. Найвідомішою в політології є типологія легітимності М. Вебера, який виокремив три основних типи легітимності політичного панування: традиційний, харизматичний і раціонально-легальний

Контрольні питання і завдання:

1. Політичне життя і владні відносини.
2. Легітимність влади як соціальна проблема.
3. Проблеми влади і владних відносин у сучасному українському суспільстві.
4. Реалізації влади у демократичному суспільстві.
5. Дайте розгорнуте визначення поняття «влада».
6. Покажіть специфічні риси політичної влади.
7. Розкрийте зміст поняття «легітимність політичної влади».
8. З'ясуйте структурні елементи політичної влади.
9. Схарактеризуйте основні види і ресурси політичної влади.
10. Назвіть сучасні тенденції в розвитку політичної влади.
11. Розкрийте основні концепції політичної влади.

Література до теми:

1. Вебер М. Избранные произведения: Пер. с нем./ М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Конституція України : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254>
3. Кухта Б. Політична влада та її рішення / Б. Кухта. – Львів : Центр політичних досліджень, 2006. – 237 с.
4. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. – К. : Генеза, 2004. – 736с.
5. Політологія : навч. посібн / О. М. Кузь, П. В. Брунько, І. М. Дубровська та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 348 с.
6. Політологія : підручн. для студентів вищ. навч. закладів / за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка; В.Г. Антоненко, В.Д. Бабкін, О.В. Бабкіна та ін.. - 3-є вид., перероб., доп.. - К.: Академія, 2010. - 567 с.
7. Політологія [Текст] : курс лекцій / [уклад. Ю. Г. Осадчий] ; Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – 214 с.
8. Політологія: історія та методологія : підручн. для студ. вищ. навч. закладів / за заг. ред. Ф.М. Кирилюка ; В.П. Андрущенко, В.Г. Антоненко, Л.О. Ануфрієв та ін.. - К.: Здоров'я, 2000. - 629 с.

9. Політологія: підручн. для студ. вищих навчальних закладів / за заг. ред. І.С. Дзюбка, К.М. Левківського ; І.С.Дзюбко, К.М. Левківський, В.П. Андрущенко та ін.. 2-е вид., виправ. і доп.. - К.: Вища школа, 2001. - 415 с.

10. Халипов В. Ф. Энциклопедия власти / В. Ф. Халипов. – М. : Академический проект, культура, 2005. – 1055 с.

Змістовий модуль 2. Інституціональні та не інституціональні засади політики.

Тема 5. Політична система суспільства.

План теми:

1. Політична система суспільства: поняття і структура.
2. Історичні форми і типи політичних систем.
3. Функції політичної системи
4. Основні тенденції розвитку політичних систем.
5. Закономірності рівноваги, маятника та інші.
6. Політична система сучасної України, її особливості.

Однією з найскладніших, центральних категорій політології є політична система суспільства. Вона дозволяє найбільш повно і послідовно розкрити суспільно-політичну природу суспільства, принципи організації влади, існуючі політичні відносини, інститути, норми. В політичній науці ця категорія покликана відобразити два моменти: з одного боку - цілісність політики як самостійної сфери суспільства, яка представляє сукупність взаємодіючих елементів (держави, партій, лідерів, права і т. д.); з іншого боку характер зв'язку політики із зовнішнім оточенням (економічною, соціальною, культурною сферою, іншими державами).

Ідеї Т. Парсонса істотно поглибив інший американський політолог Д.Істон, якого багато вчених вважають засновником теорії політичних систем. У своїх працях: "Політична система" (1953 р.), "Межа політичного аналізу" (1965 р.) він показав політичну систему як організм, який саморегулюється і розвивається, активно реагує на імпульси, які надходять ззовні, тобто команди.

За Д.Істоном, у системи є вхід і є вихід. На вхід з оточуючого соціального та культурного середовища надходять імпульси - вимоги та підтримка. На виході системи здійснюються політичні рішення і політичні дії, спрямовані на реалізацію цих рішень.

Вимоги - це перший вид імпульсів на вході системи

Другий вид імпульсів на вході - це підтримка.

На виході системи як її реакція на вимоги і підтримку з'являються авторитетні політичні рішення і політичні дії з приводу розподілу цінностей і ресурсів.

Інший підхід до визначення політичної системи запропонував Габріель Алмонд. Він вважає необхідним на передній план висунути цільовий, поведінковий аспект різних структур, які входять до політичної системи. З його точки зору, політична система - це різні форми політичної поведінки як державних, так і недержавних структур, в аналізі яких виділяються два рівні: інституційний та орієнтаційний.

Г.Алмонд визначає чотири функції "введення":

- 1) функція політичної соціалізації та залучення до участі в політичному житті;
- 2) функція артикуляції інтересів, тобто формування вимог, ' відповідних реальним чи уявним інтересам;
- 3) функція агрегування, тобто об'єднання, інтересів;
- 4) функція політичної комунікації, тобто спілкування, обміну думками, ідеями.

Він визначає і три функції "виведення":

- 1) розроблення норм;
- 2) застосування норм;
- 3) контроль за виконанням цих норм.

Функція "введення" здійснюється неурядовими формуваннями (групами тиску, політичними партіями, незалежною пресою та ін.), тоді як функція "виведення" - це урядова прерогатива.

Г.Алмонд визначає чотири функції "введення":

- 1) функція політичної соціалізації та залучення до участі в політичному житті;
- 2) функція артикуляції інтересів, тобто формування вимог, ' відповідних реальним чи уявним інтересам;
- 3) функція агрегування, тобто об'єднання, інтересів;
- 4) функція політичної комунікації, тобто спілкування, обміну думками, ідеями.

Він визначає і три функції "виведення":

- 1) розроблення норм;
- 2) застосування норм;
- 3) контроль за виконанням цих норм.

Функція "введення" здійснюється неурядовими формуваннями (групами тиску, політичними партіями, незалежною пресою та ін.), тоді як функція "виведення" - це урядова прерогатива.

Можна виділити такі функції політичної системи, використовуючи класифікацію сучасних американських політологів Г. Алмонда і Дж. Пауелла:

1. Функція висловлення інтересів.
2. Функція узагальнення інтересів.
3. Функція відпрацювання правил і норм
4. Функція застосування правил.
5. Функція контролю застосування правил.
6. Функція політичної комунікації.

Політичні системи за змістом та за формами управління є п'ять основних типів:

- 1) ліберальні демократії, які опираються на лібералізм У прийнятті державних рішень;
- 2) комуністичні системи з пріоритетом рівності соціальних благ і зневагою до ліберальних засобів їх досягнення;
- 3) традиційні політичні системи, які управляються олігархи і відзначаються нерівномірним розподілом соціальних і економічних благ;
- 4) політичні системи, що переживають період становлення в країнах, які розвиваються, з авторитарними засобами управління;
- 5) авторитарно-консервативні системи, мета яких – збереження соціальної та економічної нерівності, але більш дієвими засобами.

Існують і спрощені підходи до класифікації політичних систем. Вони поділяють політичну систему на демократію і диктатуру або на демократію, авторитаризм і тоталітаризм.

Більшість сучасних політологів поділяють погляди американського вченого Г.Алмонда щодо типології політичних систем. У своїй типології він спирається у якості базової характеристики політичних систем на ступінь відповідності основних форм організації і здійснення політичної влади тим політичним ідеалам, на які було зорієнтовано суспільство. На цій підставі він виділяє наступні типи політичних систем:

1. Політичні системи англо-американського типу.
2. Континентальна-європейські політичні системи.
3. Доіндустріальні політичні системи (або частково індустріальні).
4. Політичні системи тоталітарного типу

Контрольні питання і завдання:

1. Назвіть основні компоненти політичного життя.
2. У чому полягає відмінність між поняттями «політичний процес» і «політичні відносини»? Як вони впливають на політичну діяльність?
3. Охарактеризуйте рівень розвитку громадської думки в Україні та спробуйте визначити ступінь її впливу на політичне життя суспільства.
4. Що являє собою опозиція? Назвіть основні її різновиди, визначте її місце й роль у політичному житті.
5. Розкрийте нинішній стан політичного життя в Україні через аналіз

понять «політичні потреби», «політичні Інтереси», «політичні позиції», «політичні сили», «політична діяльність».

6 Проаналізуйте взаємозв'язок чинників стабілізації та дестабілізації політичних систем.

7. Як співвідносяться і взаємодіють держава, політична система і громадянське суспільство?

8. Порівняйте умови функціонування політичних інститутів за різних типів політичних систем.

9. Заповніть порівняльну таблицю основних типів політичної системи сучасності:

№ п/п	Тип політичної системи	Основні структурні елементи	Ступінь відкритості системи та характер системних зв'язків	Стабільність політичної системи, частота зміни правлячих режимів
1.				
2.				

10. Які чинники впливають на формування політичної системи в сучасній Україні?

Література до теми:

1. Білоус А. Політико-правові системи: світ і Україна. – К., 1997.
2. Бодуен Ж. Вступ до політології. – К., 1995.
3. Брегеда А. Ю. Політологія : Навч.-метод, посібник для самост. вивч. дисц. – К., 1999.
4. Базар І. М. Політична етнологія як наука : історія, теорія, методологія, праксеологія.- К., 1994.
5. Гаєвський Б. Українська політологія. – К., 1995.
6. Гаєвський Б. Філософія політики. – К., 1993.
7. Гальчинський А. Кінець тоталітарного соціалізму, а що далі ? – К., 1996.
8. Гелей С., Рутар С. Основи політології. -Львів, 1996.
9. Гелей С.Д., Рутар С.М. Основи політології. Навч. посібник. – К., 1999.
10. Пірен М.І. Етнополітика. – К., 1997.
11. Потульницький В. Історія української політології. – К., 1992.

Тема 6. Держава як інститут політичної системи. Правова держава і соціальна держава.

План теми:

1. Природа, ознаки, функції та типи держави.
2. Форми правління.
3. Форми територіального устрою.
4. Політичний режим.

Держава посідає особливе місце в політичній системі, надаючи їй цілісності і стійкості, зорієнтовані на важливі суспільні справи.

Теологічна теорія – походження держави пояснюється Божою волею.

Патріархальна теорія – обґрунтовує положення про те, що держава – це результат історичного розвитку сім'ї, тому абсолютна Влада монарха є продовженням влади в сім'ї.

Договірна теорія – стверджує, що держава виникла внаслідок угоди між людьми.

Психологічна теорія, пояснює існування держави особливими властивостями психіки.

Теорія насильства – створюється особливий апарат примусу – держава.

Держава, в сучасному розумінні, — це організація суверенної політичної влади, яка в рамках правових норм і на території окремої країни здійснює управління суспільними сферами і забезпечує безпеку нації та гарантії прав і свобод громадян. Розглянемо найістотніші ознаки держави.

1. Суверенітет (верховенство, самостійність, незалежність державної влади). Він має внутрішній і зовнішній виміри. Це означає, що держава володіє найвищою і необмеженою владою над внутрішніми суб'єктами у межах кордонів тієї чи іншої країни (внутрішній вимір), а інші держави повинні визнавати цей принцип (зовнішній вимір).

2. Примус. Кожен громадянин зобов'язаний визнавати свою державну належність і підпорядковуватися державній владі, на території якої він живе. Бездержавність (апатридізм) трактується як ненормальне явище, що наголошується у Гаазькому договорі 1930 р. і Всезагальній декларації прав людини 1948 р.

3. Право на застосування сили. Держава володіє первинним, вищим, порівняно з іншими організаціями, правом застосувати силу в межах, встановлених законом.

4. Право. Держава функціонує в рамках встановленого права. Структура і функції державних органів визначаються правом. Право виступає не лише як нормативний механізм діяльності держави, а й як регулятор відносин співжиття громадян у суспільстві.

5. Органи державної влади. Під апаратом держави треба розуміти сукупність управлінсько-адміністративних структур, покликаних реалізувати рішення центральних і місцевих органів влади.

6. Територія. Держава нерозривно пов'язана з певною територією, на яку поширюється її влада, а закони мають обов'язкову силу.

Можна виділити такі функції держави:

- законотворчу;
- оборони і національної безпеки;
- забезпечення правопорядку;
- захисту конституційних основ суспільства;
- узгодження інтересів різних соціальних груп та індивідів, розв'язання соціальних конфліктів;
- державно-адміністративного управління у різних сферах соціального життя;
- здійснення економічної
- захисту національних інтересів та суверенітету держави у сфері міжнародних відносин.

У рамках національного розвитку суспільства, простежуючи хронологію становлення держави як витвору публічних форм організацій етнічних спільнот (союзу племен, народу, нації), можна виділити такі типи держави: держава-поліс, держава-імперія, національна держава. Поліційна держава — це уособлення насильства у вигляді біблійного звіра Левіафана. Зміст соціальної держави виявляється у сприянні становленню таких елементів сучасного суспільства, як соціальна ринкова економіка, соціальна демократія, соціальна етика.

Поняття "форма держави" розкриває спосіб організації державної влади, структуру і функції державних органів. Воно означає форму державного правління, під якою розуміють порядок і структуру формування вищих органів держави та співвідношення їхніх повноважень (уряду і парламенту, президента і парламенту), форму державного устрою (йдеться про співвідношення між владою центральних, регіональних та муніципальних органів).

Форма правління характеризується формальним джерелом влади. У монархічній державі ним є влада однієї особи — монарха, в республіці — народ або частина народу. В основних формах правління виділяються підвиди. Наприклад, республіка може бути аристократичною, радянською, парламентською, президентською, президентсько-парламентською. Зупинимось на історичних ознаках трьох останніх.

Форма державного устрою — це спосіб територіальної організації держави, що визначається принципами взаємовідносин держави як цілого і її територіальних складових.

Якщо форма державного правління — це відносини між вищими органами держави, то форма державного устрою — це відносини між різними органами влади, що існують у територіальних одиницях держави, з центральними органами державної влади.

Хоча форми державного устрою різноманітні і в кожній країні мають свої особливості, розрізняють дві основних форми — унітарну і федеративну.

Контрольні питання і завдання:

1. Обґрунтуйте взаємозв'язок демократи та громадянського суспільства.
2. Проаналізуйте поняття «правова держава», визначте ступінь й залежності від рівня розвитку громадянського суспільства.
3. Охарактеризуйте з політико-правової точки зору інститут громадянства та його роль у сучасному розвитку українського суспільства.
4. Який рівень культури громадянства існує в сучасній Україні і як він впливає на суспільно-політичні процеси?
5. Сутність та принцип правової держави в сучасному світі.
6. Громадянське суспільство і держава: питання співвідношення та взаємодії.
7. Основні тенденції розвитку сучасної держави.
8. Українська держава на шляху демократизації

Література до теми:

1. Гелей С.Д. Політологія [Текст] : навч. посібн / [Електронний ресурс] / С.Д. Гелей, С.М. Рутар – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с –Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
2. Гоббс Т. Левиафан. – Соч. в 2 т. - Т 2 - М., 1991. – 546.с. Конституція України : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254>
4. Монтеск'є Ш. О духе законів / Ш. Монтеск'є. – М.: Мысль, 1999. – 211 с.
5. Нові форми взаємодії держави і громадянського суспільства. // Людина і політика. - №1. 2004. – с. 42-47.
6. Основи політології : підручн. для студ. вищих мед. закладів освіти І-ІІ рівнів акредитації / за ред. Ф.М. Кирилюка ; Ф. М. Кирилюк, М. О. Корж, І. П. Федірко та ін.. - К.: Здоров'я, 2000. - 247 с.:
7. Піча В.М. Політологія : підручн. для ВЗО / В. М. Піча, Н.М Хома / за заг. ред. В М. Піча. - 5-те вид., випр. І доп.. – Львів : Магнолія Плюс, 2006. - 303 с.
8. Платон. Государство. В 3-х т. / Платон. – Т. 3. – М. : Наука, 1972. – 112с.
9. Політологія : навчально-методичний комплекс [Електронний ресурс] / за ред Ф.М. Кирилюка. – К., 2005 – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pagescat-55.html>

10. Політологія : підручн. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
11. Політологія : підручн. для студ. вищих навчальних закладів / за заг. ред. І.С. Дзюбка, К.М. Левківського ; І.С.Дзюбко, К.М. Левківський, В.П. Андрущенко та ін.. 2-е вид., виправ. і доп.. - К.: Вища школа, 2001. - 415 с.
12. Політологія : підручн. для студентів вищ. навч. закладів / за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка; В.Г. Антоненко, В.Д. Бабкін, О.В. Бабкіна та ін.. - 3-є вид., перероб., доп.. - К.: Академія, 2010. - 567 с.
13. Щедрова Г.П., Барановський Ф.В., Новакова О.В., Пашина Н.П. та ін. Основи політології :: навч. посібн. [Електронний ресурс] - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2005. - 170с. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-71.html>
14. Юрій М. Ф. Політологія [Текст] : підручн. / М. Ф. Юрій. - К. : Дакор, 2006. – 217 с.

Тема 7. Політичний режим.

1. Сутність поняття «політичний режим» та типологія політичних режимів.
2. Порівняльна характеристика авторитарного і тоталітарного політичних режимів.
3. Демократія як тип політичного режиму.
4. Особливості перехідних політичних режимів.

Головним виміром змісту політичного режиму є міра здійснення влади й реалізація владними суб'єктами принципів легітимності в політичній діяльності. Політичний режим є сукупність засобів і методів здійснення політичної влади на основі характеру та способу відносин влади, суспільства та особистості.

Тоталітаризм як явище політичної реальності почав формуватися у 20-х роках минулого століття в Італії, з приходом до влади фашистської партії на чолі з Б. Муссоліні. Термін "тоталітаризм" уперше запропонував Італійський філософ Д. Джентіле (міністр освіти в уряді Б. Муссоліні), який вважав, що держава як організаційне начало нації повинна мати необмежену владу і встановити всеохоплюючий контроль над суспільством та Індивідом. Поняття "тоталітарний" почало застосовуватися для характеристики політичної влади, що прагне до повного контролю над усіма сферами життя, включаючи приватну.

Тоталітаризм –це уніфікована система, що характеризується переважно насильницьким, як морально-психологічним, так і фізичним впливом у реалізації влади.

Деякі автори додають ще і такий різновид тоталітаризму, як теократичний, характерний для країн, у яких верховна влада належить клерикалам - Іран за режим - А.Хомейні, Афганістан за правління талібів.

Духовна сфера тоталітарного суспільства побудована на моноідеології, що пронизує абсолютно всі сфери суспільної свідомості - культуру, науку, право, етику. Тоталітарні ідеології за своєю природою міфологічні, у них еклектично поєднані згерізоване минуле і світле майбутнє, а реальне життя подається як боротьба за перспективу - комуністичну, або "тисячолітнього рейху". Такі ідеології відрізняються також крайньою конфронтаційністю; вони не допускають навіть сумнівів, не говорячи вже про критику на свою адресу. Основною метою тоталітарної Ідеології є зомбування суспільної свідомості для легітимації політичного режиму, який вона обслуговує. Із цією метою всі подібні режими монополізують засоби масової комунікації, використовуючи жорстку цензуру.

Ядром політичної структури суспільства в умовах тоталітаризму є єдина, жорстко централізована масова політична партія, яку очолює безальтернативний вождь, фюрер, дуче.

Авторитарні риси режиму знаходять свій прояв у тому, що влада зосереджена в руках єдиного лідера чи певної групи, а більшість громадян або відсторонені від процесу прийняття рішень, або їхня участь украй мінімізована. З погляду розподілу влади, характерним для авторитаризму є домінування виконавчої гілки влади над законодавчою й судовою, котрі в основному служать для легітимації даного способу правління.

У теорії політичних режимів авторитаризм визначається як проміжний між тоталітаризмом і демократією. Це виражається в тому, що між економічною й політичною системами немає внутрішньої логіки. Політична сфера даного режиму багато в чому схожа з тоталітарною, тоді як економічна система базується на приватній власності, підприємстві, конкуренції, тобто відкрита ринкова економіка регулюється закритою політичною системою.

Відомий політолог Р.Дарендорф стверджує: "Демократія - це уряд, що обирається народом, а якщо необхідно - народом і скорочується: але, крім того, демократія — це уряд із власним курсом".

Основною ознакою демократії є визнання суверенності народу - єдиного джерела влади в державі. Суверенність народу виявляється також у можливості змінити уряд без залучення сили, тобто шляхом переобрання.

Контрольні питання і завдання:

1. Чому, на вашу думку, демократія з'явилася саме в Європі?
2. Як співвідносяться між собою демократія і революція?
3. У чому полягає загроза демократичному розвитку сучасної цивілізації?

?

4. Проаналізуйте соціальну базу та правове підґрунтя існування античної, класичної (XIX ст.) і сучасної форм демократії.
5. Чи існує глобальна тенденція до прогресуючого утвердження демократії упродовж світової історії?
6. Зіставте кілька визначень політичного режиму і дайте власне категоріально-політологічне визначення даного явища.
7. Визначте спільні риси й відмінності у функціонуванні тоталітарного та авторитарного політичних режимів.
8. Порівняйте демократичні режими кількох країн (першого, другого і третього ешелонів капіталізму) за такими політологічними параметрами: стан громадянського суспільства, держава і політична мобілізація, система владного впливу.
9. У чому полягає відмінність державного і політичного режимів?

Література до теми:

1. Гелей С. Політологія: Навчальний посібник/ Степан Гелей, Степан Рутар. - 5-є вид., перероб. і доп.. - К.: Знання, 2004. - 645 с.
2. Дробінка І. Г. Політологія: Навчальний посібник/ І. Г. Дробінка, Т. М. Кришталь, Ю. В. Підгорецький; Мін-во освіти і науки України. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 289 с.
3. Кирилюк Ф. Політологія Нової доби: Посібник для студ. вищ. навч. закл./ Федір Кирилюк,. - К.: Академія, 2003. - 303 с.
4. Обушний М. Політологія: Довідник/ Микола Обушний, Анатолій Коваленко, Олег Ткач; За ред. Ми-коли Обушного; КНУ ім. Т. Г.Шевченка. - К.: Довіра, 2004. - 599 с.
5. Політологія: Навчальний посібник/ Валентина Штанько, Наталія Чорна, Тетяна Авксентьева, Лідія Тіхонова,; Мін-во освіти і науки України, Науково-методичний центр вищої освіти. - 2-є вид., перероб. і доп.. - К.: Фирма "ИНКОС": Центр учбової літератури, 2007. - 287 с.
6. Політологія: Академічний курс: Підручник/ Л. М. Герасіна, В. С. Журавський, М. І. Панов та ін.; М-тво освіти і науки України. - 2-ге вид., перероб. і доп.. - К.: ВД "Ін Юре", 2006. - 519 с.
7. Політологія: терміни, поняття, персоналії, схеми, таблиці: Навчальний слов-ник-довідник для студентів вищих закладів освіти/ Укл.: В.М. Піча, Н.М. Хома,; Наукова ред. В.М. Пічі. - К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2001. - 311 с.
8. Холод В. Політологія: Навчальний посібник/ Володимир Холод,. - Суми: Університетська книга, 2001. - 405 с.

9. Шляхтун П. Політологія: Теорія та історія політичної науки: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ Петро Шляхтун,; Ред. В. М. Куценко. - К.: Либідь, 2002. – 573 с

Тема 8. Політичні партії та громадські рухи.

- 1.Поняття, типології та функції політичних партій.
- 2.Сутність та типи партійних систем.
- 3.Громадсько-політичні об'єднання та рухи.
- 4.Партійна система України.

Політика - це специфічний спосіб взаємодії держави і суспільства. З'єднуючою ланкою між ними виступають політичні партії і суспільно-політичні рухи. Будучи елементом громадянського суспільства, вони дозволяють йому ефективно впливати на політику держави.

Політична партія - це організована група громадян, що виражає інтереси тих чи інших соціальних верств і прагне до реалізації своєї мети шляхом боротьби за державну владу і її використання.

Партії покликані виражати і захищати специфічні інтереси певних груп і верств суспільства. В цьому розумінні партійні утворення існували уже в Стародавньому світі.

Суттєвий вплив партій на політику став відчуватися лише з першої чверті XIX ст. У цей час формуються перші масові партії в таких країнах, як США (1828 р. - Демократична партія, 1854 р. - Республіканська партія) і Великобританія (1850 р. - ліберальна партія, 1867 р. - Консервативна партія). В інших країнах партії з'являються пізніше. Загальною тенденцією розвитку партій у Європі і США було формування спочатку буржуазних і лише потім робітничих партій.

Партії можуть виникнути: з електоральних структур, з ініціативи суспільних організацій, з парламентських фракцій

Світ партій багатогранний, вони відрізняються не тільки назвами, але й більш суттєвими ознаками, що дозволяє виділити різні їх типи.

М.Дюверже, який звернув увагу на особливості інфраструктури партії і характер членства, розробив найпопулярнішу типологію партій. За нею, партії можуть бути :

"М'які" і "жорсткі" партії.

Партії зі слабкою і сильною структурою.

Централізовані і децентралізовані.

Прямі і непрямі партії.

Партії виступають носіями різних ідеологій.

Політична ідеологія - це система поглядів, теорій, доктрин, що виражають інтереси і владні прагнення певних соціальних груп.

Ідеологія містить у собі три компоненти:

- пояснення існуючої дійсності (що слушно, а що ні);
- система цінностей (того, до чого слід прагнути і чому надається особливе значення);
- уявлення про мету і тактику їх досягнення.

Здійснюючи взаємозв'язок між громадянами і державою, партії вступають у контакт не тільки з органами влади, але й одна з одною. Для позначення способу цього взаємозв'язку партій використовується термін "партійна система". У найбільш загальному вигляді партійна система - це сукупність зв'язків і відносин між партіями, які претендують на володіння владою в країні. Для визначення типу партійної системи нерідко використовується кількісний критерій (одно-, дво- і багатопартійні системи). До кількісного критерію часто додають такі показники, як наявність або відсутність домінуючої партії або здатність до укладення союзів, рівень загальності між партіями.

Громадсько-політичні організації та рухи - це добровільні об'єднання громадян, які виникають згідно з видами діяльності, соціальної активності й самодіяльності для задоволення й захисту їхніх багатогранних інтересів і запитів, діють відповідно до завдань і цілей, закріплених у їхніх статутах.

Громадські організації та рухи виникають із природної потреби сучасної людини бути співучасником у справах суспільства.

Громадські об'єднання надають велику допомогу владним структурам у виконанні функцій управління. Громадські організації та рухи привертають увагу широких мас населення до гострих проблем, пропонують способи вирішення проблем.

Контрольні питання і завдання:

1. Чим відрізняються політичні партії від громадських організацій?
2. Порівняйте умови виникнення та еволюції партійної системи у Великобританії та в Україні.
3. Визначте етапи становлення багатопартійної системи в новітній історії України.
4. Назвіть функції політичних партій у житті громадянського суспільства.
5. Дайте визначення і поясніть співвідношення понять «громадські об'єднання», «громадські організації», «громадські рухи».
6. У чому полягають функції непартійних громадських об'єднань?
7. Дайте класифікацію громадських об'єднань за ознакою їх структурної організації (мета, статус, членство та ін.).

8. Які особливості притаманні громадському руху? Охарактеризуйте основні види громадських рухів.
9. Охарактеризуйте особливості українського лобізму.

Література до теми:

1. Безаров О.Т. Політологія : навч. посібн. для ВМ і фарм.НЗ IV рівня / О.Т. Безаров; МОЗ, Буковин. ДМУ. - Чернівці: [Вид-во БДМУ], 2007. - 324 с.
2. Гелей С.Д. Політологія [Текст] : навч. посібн / [Електронний ресурс] / С.Д. Гелей, С.М. Рутар – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
3. Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже ; пер. с фр. – М. : Академи-ческий проект, 2000. – 558 с.
4. Пахарев А. Багатопартійність і партійні системи – поняття не тотожні / А. Пахарев // Віче. – 2002. – № 2.
5. Політичні партії у виборах: теорія та практика виборчої кампанії : навчально-методичний посібник. – К. : Знання, 2012. – 373 с.
6. Політологія : підручн. для студентів вищ. навч. закладів / за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка; В.Г.
7. Антоненко, В.Д. Бабкін, О.В. Бабкіна та ін.. - 3-є вид., перероб., доп.. - К.: Академія, 2010. - 567 с.
8. Політологія: історія та методологія : підручн. для студ. вищ. навч. закладів / за заг. ред. Ф.М. Кирилюка ; В.П.
9. Андрущенко, В.Г. Антоненко, Л.О. Ануфрієв та ін.. - К.: Здоров'я, 2000. - 629 с.
10. Політологія: підручн. для студ. вищих навчальних закладів / за заг. ред. І.С. Дзюбка, К.М. Левківського ; І.С.Дзюбка, К.М. Левківський, В.П. Андрущенко та ін.. - 2-е вид., виправ. і доп.. - К.: Вища школа, 2001. - 415 с.
11. Про політичні партії в Україні // Закон України [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
12. Романюк А. Партії та електоральна політика / А. Романюк. – Львів : Астролябія, 2005. – 366с.
13. Романюк А. Партії та електоральна політика / А. Романюк. – Львів : Астролябія, 2005. – 366с.

- 14.Щедрова Г.П., Барановський Ф.В., Новакова О.В., Пашина Н.П. та ін. Основи політології :: навч. посібн. [Електронний ресурс] - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2005. - 170с. – Режим доступу :<http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-71.html>

Тема 9. Вибори та виборчі системи.

1. Вибори і суспільна стабільність.
2. Організація та проведення виборів. Перевиборча кампанія.
3. Принцип загального та однакового виборчого права.
4. Основні виборчі системи.
5. Вплив виборчої системи на партійну систему суспільства
6. Референдум як пряме, безпосереднє звертання до виборців.
7. Виборча інженерія як засіб політичної боротьби.

Види виборів та виборчих систем.

Щоб мати повну уяву про багатограніший процес виборів, розглянемо з початку поняття виборів у цілому.

Вибори — надзвичайно багатогранне суспільне явище.

За територіальною ознакою вибори бувають:

- 1) загальнонаціональні (загальнодержавні), які здійснюються на території всієї країни: вибори до Верховної Ради України, вибори Президента України;
- 2) місцеві (іноді їх називають локальними, комунальними, адміністративними): вибори до представницьких органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад та сільських, селищних, міських голів).

Вибори розрізняють за об'єктом, за часом проведення, за кількісною ознакою участі виборців, з огляду на правові наслідки вибори, за порядком визначення результатів (мажоритарна; пропорційна; змішана).

Мажоритарна система є найстарішою серед виборчих систем. Назва її походить від французького *majorite*, що означає "більшість". Мажоритарною вважається система визначення результатів виборів, завдяки якій депутатські мандати (один або кілька) від округу одержують тільки ті кандидати, які отримали встановлену законом більшість голосів, а усі інші кандидати вважаються необраними. У 83 країн світу застосовується мажоритарна система, в тому числі США, Франції, Великобританії, Канаді. Залежно від того, як визначається більшість голосів, необхідна для обрання кандидата, розрізняють:

- 1) мажоритарну систему абсолютної більшості;
- 2) мажоритарну систему відносної більшості;
- 3) мажоритарну систему кваліфікованої більшості.

При пропорційній системі депутатські мандати розподіляються між партіями пропорційно кількості голосів виборців, зібраних кожною з них у межах виборчого округу. При застосуванні цієї системи округи завжди багатомандатні.

Є два шляхи створення виборчих округів при застосуванні пропорційної системи підрахунку голосів. Найбільш поширений спосіб, коли межі виборчих округів збігаються з межами адміністративно-територіальних одиниць. Рідше застосовують спосіб, коли територія всієї держави складає єдиний виборчий округ.

За впливом виборців на розташування кандидатів у списку для голосування розрізняють наступні види пропорційної системи:

- 1) з жорсткими списками;
- 2) з преференціями;
- 3) з напівжорсткими списками.

Виборчими системами, що надають перевагу мажоритарному методу голосування при застосуванні і пропорційного голосування виступають наступні змішані системи:

1) система з єдиним голосом, що не допускає передачі. Зміст її полягає в тому, що в багатомандатному виборчому окрузі виборець голосує за одного кандидата, а не за список кандидатів від партії. Це практикується в Японії, Китаї;

2) обмежене голосування, яке передбачає, що виборці можуть обрати кількох кандидатів з одного бюлетня", але їх має бути менше, ніж кількість місць для заповнення;

3) кумулятивне голосування передбачає, що виборець має стільки голосів, скільки мандатів у окрузі, і може її розподілити між всіма кандидатами, а може й віддати всі свої голоси за тільки одного з кандидатів.

Існує й змішана система, що використовує переважно модифіковану пропорційну систему представництва.

Система з єдиним голосом, який передається, передбачає, що виборці голосують за одного кандидата незалежно від числа мандатів у виборчому окрузі, але при цьому виражають перевагу і щодо інших кандидатів.

Найпростішим варіантом змішаної виборчої системи є паралельне комбінування: певна частина представницького органу обирається за мажоритарним, інша — за пропорційним принципом.

Контрольні питання і завдання:

1. У чому полягають суть та особливості політичних технологій та політичного процесу? Яка взаємозалежність між ними?
2. Чим зумовлена політична поведінка і політична діяльність різних

суб'єктів політичного процесу?

3. Якими мотивами керуються учасники політичного процесу?

4. Які особливості Індивідуальних політичних технологій?

5 Охарактеризуйте особливості використання загальних політичних технологій.

6. Яким є механізм прийняття політичного рішення?

7. Охарактеризуйте особливості політичних технологій під час виборчої кампанії.

8. Вкажіть відповідність понять і визначень.

а) референдум	1) комплекс спеціальних заходів у галузі досліджень політичного ринку щодо вивчення поведінки виборців, а також впливу на них з метою перемоги окремих кандидатів на виборах;
б) електорат	2) система, за якої обраним вважають кандидата, що набрав передбачену законом більшість голосів;
в) виборча кампанія	3) контингент виборців, що голосують за певну партію на виборах;
г) виборча система	4) право громадянина виступати у ролі того, хто вибирає.
д) виборче право	5) заходи держави щодо організації та проведення виборів;

9. Яким виборчим правом користуються громадяни, що прийшли в день голосування на виборчу дільницю:

а) активним виборчим правом; б) і тим і іншим; в) пасивним виборчим правом; г) ніяким?

10. За якою виборчою системою здійснюються вибори до Верховної Ради України?

11. Чи може стати Президентом України громадянин іншої держави?

Література до теми:

1. Гелей С. Політологія: Навчальний посібник/ Степан Гелей, Степан Рутар. - 5-є вид., перероб. і доп.. - К.: Знання, 2004. - 645 с.

2. Дробінка І. Г. Політологія: Навчальний посібник/ І. Г. Дробінка, Т. М. Кришталь, Ю. В. Підгорецький; Мін-во освіти і науки України. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 289 с.

3. Кирилюк Ф. Політологія Нової доби: Посібник для студ. вищ. навч. закл./ Федір Кирилюк,. - К.: Академія, 2003. - 303 с.
4. Обушний М. Політологія: Довідник/ Микола Обушний, Анатолій Коваленко, Олег Ткач; За ред. Ми-коли Обушного; КНУ ім. Т. Г.Шевченка. - К.: Довіра, 2004. - 599 с.
5. Політологія: Навчальний посібник/ Валентина Штанько, Наталія Чорна, Тетяна Авксентьєва, Лідія Тіхонова,; Мін-во освіти і науки України, Науково-методичний центр вищої освіти. - 2-є вид., перероб. і доп.. - К.: Фирма "ИНКОС": Центр учбової літератури, 2007. - 287 с.
6. Політологія: Академічний курс: Підручник/ Л. М. Герасіна, В. С. Журавський, М. І. Панов та ін.; М-тво освіти і науки України. - 2-ге вид., перероб. і доп.. - К.: ВД "Ін Юре", 2006. - 519 с.
7. Політичні партії у виборах: теорія та практика виборчої кампанії: навчально-методичний посібник. – К. : Знання, 2012. – 373 с.
8. Політологія: терміни, поняття, персоналії, схеми, таблиці: Навчальний слов-ник-довідник для студентів вищих закладів освіти/ Укл.: В.М. Піча, Н.М. Хома,; Наукова ред. В.М. Пічі. - К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2001. - 311 с.
9. Холод В. Політологія: Навчальний посібник/ Володимир Холод,. - Суми: Університетська книга, 2001. - 405 с.
10. Шляхтун П. Політологія: Теорія та історія політичної науки: Підручник для студентів вищих нав-чальних закладів/ Петро Шляхтун,; Ред. В. М. Куценко. - К.: Либідь, 2002. – 573 с.

Тема 10. Політична культура. Політична соціалізація.

1. Політична свідомість: поняття, структура, типи і функції. Політична культура: поняття, зміст і функції.
2. Типологія політичної культури.
3. Політична ідеологія.
4. Політична свідомість та політична культура сучасного українського суспільства.

Політична культура, політична свідомість і політична ідеологія належать до ключових понять політології. Як явища суспільного життя вони містять чуттєві й теоретичні, ціннісні й нормативні, раціональні й підсвідомі уявлення громадян, які допомагають їм усвідомити й розвинути всебічні зв'язки з інститутами влади й між собою щодо участі в управлінні суспільством і державою.

Політична культура — типова, інтегральна характеристика індивідуального чи колективного соціального суб'єкта та соціальних інститутів, суспільства в цілому, що фіксує рівень розвитку їх політичної свідомості, політичної діяльності та поведінки.

Критерієм, своєрідним дзеркалом політичної культури соціального суб'єкта є його реальна політична практика.

Політична культура є складовою духовної культури особи і суспільства загалом

Деякі автори виділяють ще поняття “громадянська культура” як різновид політичної культури, її вищий щабель.

Політична культура виконує певні соціальні функції:

1. Виховна функція.
2. Регулююча функція.
3. Захисна функція.
4. Прогностична функція.
5. Комунікативна функція.

Процес формування політичної культури відбувається передусім під впливом політичного життя, певних режимів, політичних систем.

Політична свідомість — опосередковане відображення політичного життя, формування, розвиток, задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів, а також сукупність поглядів, оцінок, установок, які відображають політико-владні відносини.

Існують два взаємопов'язані блоки елементів політичної свідомості — мотиваційний та пізнавальний.

Глибина розвитку компонентів політичної свідомості соціального суб'єкта визначає рівень його політичної освіченості та зрілість політичної культури в цілому. Звичайно, політичні знання, уявлення — відносні, як і людські знання взагалі. Нерідко вони мають різний ступінь адекватності реальному стану речей, оскільки ґрунтуються не лише на об'єктивних фактах, а й на домислах, неперевіреній інформації, ортодоксальних ідеологемах, необґрунтованих, упереджених теоріях тощо. Це зумовлює і незрілість політичної культури в суспільстві, необхідність її підвищення та збагачення. Система компонентів політичної свідомості формує світогляд суб'єктів політики — їхнє розуміння світу, місця і ролі в ньому людини. Світогляд може бути матеріалістичним, ідеалістичним, позитивістським, релігійним тощо.

Залежно від критерія, взятого за основу, політологи розрізняють різні рівні політичної свідомості.

За ознакою суб'єкта політики (соціологічний підхід) розрізняють такі її рівні:

- політична свідомість суспільства;

- політична свідомість соціальної спільноти (клас, нація, професійна, вікова група і т. ін.); п

- політична свідомість особи.

Політична ідеологія є стрижнем політичної свідомості індивідуального, колективного соціального суб'єкта і вирішальною мірою визначає рівень його політичної культури.

Політична ідеологія — система концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів та ідей, які відображають ставлення людей до дійсності й одне до одного, способи пізнання та інтерпретації буття з позицій цілей, ідеалів, інтересів певних соціальних груп та суб'єктів політики.

Політична ідеологія виконує низку функцій:

Захисна функція

Пізнавальна функція.

Соціально-регулююча функція.

Контрольні питання і завдання:

1. Чим відрізняється політична участь від політичної соціалізації ?
2. У чому, на вашу думку, полягають особливості політичної соціалізації за різних типів політичних режимів?
3. Як співвідносяться політична соціалізація і політичне відчуження?
4. Заповніть порівняльну таблицю концепцій політичної соціалізації, використовуючи додаткову літературу.

Концепція	Представники	Сутність соціалізації	Способи й методи соціалізації	Способи подолання відчуження

5. Визначте способи впливу політичної соціалізації на політичне лідерство.
6. У чому полягають особливості феномена політичної культури?
7. Назвіть складові політичної свідомості соціального суб'єкта.
8. У чому сутність поведінкового аспекту політичної культури? Яка його значущість і роль у розвитку та розумінні політичної культури?
9. Розкрийте зміст функцій та типів політичної культури.
10. Визначте основні напрямки і засоби формування політичної культури, соціального суб'єкта (у т. ч. в Україні).
11. У чому полягають критерії моральної поведінки в політиці?
12. Обґрунтуйте основні відмінності політики і моралі.
13. Охарактеризуйте ідеї українських політичних мислителів щодо відносин політики і моралі.
14. Яку роль відіграє політична етика як елемент політичної культури?

15. У яких історичних умовах формувалася політична етика українського суспільства ?

Література до теми:

1. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии / Г. Алмонд, С. Верба // Полис. – 1992. – № – С. 122–134
2. Вільчинська І. Ю. Політична культура як ціннісно-нормативна основа політичної мотивації / І. Ю. Вільчинська // Політол. вісн.: зб. наук. пр. – К.: ІНТАС, 2009. – Вип. 41. – С. 279-289.
3. Гелей С.Д. Політологія [Текст] : навч. посібн /[Електронний ресурс] / С.Д. Гелей, С.М. Рутар – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
4. Заболотний М. Б. Особливості формування політичної культури сучасного українського суспільства / М. Б.Заболотний // Політол. вісн.: зб. наук. пр. – К.: ІНТАС, 2009. – Вип. 41. – С. 290-301.
5. Конституція України : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254>
6. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
7. Політологія : навч. посібн / О. М. Кузь, П. В. Брунько, І. М. Дубровська та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 348 с.
8. Політологія : підручн. / за ред. Л.М. Димитрової, С.О. Кисельова ; Г.Ф. Біляков, Л. М Димитрова, Г.І. Дідковська та ін.. - К.: Знання, 2009. – 206 с.
9. Політологія : підручн. для студентів вищ. навч. закладів / за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка; В.Г. Антоненко, В.Д. Бабкін, О.В. Бабкіна та ін.. - 3-є вид., перероб., доп.. - К.: Академія, 2010. - 567 с.

Тема 11. Соціальні спільноти як політичні актори. Політичні еліти та політичне лідерство.

1. Сутність, типологія і функції політичної еліти.
2. Теорії еліт Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса.
3. Сучасна політична еліта України, її відмінні риси та особливості формування.
4. Суть та роль політичного лідерства в суспільстві. Типи лідерства.

Починаючи з XII ст., термін “еліта” використовували для позначення товарів вищої якості, а згодом — у сфері суспільного життя для вирізнення груп “кращих” людей — вищої знаті, духовенства, військових.

Політична еліта (франц. *elite* — краще, відібране, вибране) — самостійна, вища, відносно привілейована група людей, наділена особливими психологічними, соціальними і політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні і здійсненні рішень, пов’язаних з використанням державної влади або впливом на неї.

В. Парето визначав еліту як групу, до якої належать найпродуктивніші та найздібніші в різних сферах діяльності особи, які отримали “найвищий індекс” у своїй діяльності. Виокремлення еліти — вихідний пункт теорії Парето. Сукупність осіб, кожна з яких отримала у своїй сфері найвищу оцінку, Парето й називав елітою. Наприклад, талановитий юрист матиме 10 балів, пересічний — 6, нездатний — 0. Саме так він розглядав принцип визначення й формування еліти, виводячи необхідність її існування з нерівності індивідуальних можливостей людини: заможні, талановиті, обдаровані є елітою суспільства. Для пояснення соціальної динаміки він сформулював теорію “циркуляції еліт”.

Г. Моска, як і В. Парето, поділяв суспільство на меншість, яка править, та більшість, якою правлять.

Існує багато підходів до обґрунтування необхідності існування еліт. Біологічний підхід. Психологічний підхід. Функціонально-технократичний підхід.

Правляча еліта складається з трьох взаємопов’язаних елементів:

1. Політична еліта, яка є частиною правлячої, виступає носієм владних функцій. Її вплив на систему владних відносин визначається співвідношенням сил усередині самої еліти, співвідношенням політичних сил у державі, формою політичного устрою, наявністю й гостротою політичних конфліктів. Політична еліта володіє непересічними психологічними, соціальними й політичними якостями, бере безпосередню участь у схваленні та здійсненні рішень, пов’язаних із використанням державної влади чи впливом на неї.

2. Бюрократична еліта охоплює представників управлінського апарату. Вони мають владні повноваження, впливають на виконання важливих державних функцій.

3. Комунікаційна та ідеологічна еліта — представники науки, культури, духовенства та засобів масової інформації.

Тип еліти здебільшого залежить від політичного режиму, в якому вона існує. Вирізняють два основні типи еліт — відкриту й закриту.

Серед українських мислителів, які порушували питання еліт, привертає увагу концепція “національної аристократії” В. Липинського.

Політичний і лідер трактується в політології як керівник держави, партії, громадсько-політичної організації, руху, певної громади тощо; як популярний і

впливовий учасник суспільного життя, який визначально впливає на нього, консолідує зусилля людей для досягнення спільної мети.

У сучасних політологічних концепціях функціонують різні критерії класифікації лідерства.

Лідерів поділяють:

- за мірою впливу на суспільство:
- за стилем керівництва і політичною системою
- за психологічними рисами і типами поведінки:

Контрольні питання і завдання:

1. Як впливає соціальна мобільність у суспільстві на процеси формування політичної еліти?
2. Порівняйте концепції еліт В. Липинського і Д. Донцова.
3. Проаналізуйте тенденції трансформацій політичних еліт під час переходу від одного типу політичного режиму до іншого.
4. У чому полягають негативні для суспільства наслідки існування номенклатурної системи?
5. Визначте складові іміджу політичного лідера та проаналізуйте основні методи його формування.

Література до теми:

1. Липинський В. Листи до братів-хліборобів // Філософія політики: Хрестоматія: У 4 тт. / Авт.-упоряд. В.П.Андрущенко (кер.) та ін. - К.: Знання України, 2003. - Т.3. - С.91-106.
3. Політичні еліти та лідерство: Посібник/ Б.Кухта, Н. Теплоухова. - Львів: Кальварія, 1996.-224 с.
4. Політологія: Навч. посібник для вузів/Упоряд. та ред. М. Сазонова. - Харків: Фоліо, 1998.-735 с.
5. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів/ За редакцією О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка.-К.6 Видавничий центр «Академія», 1998-368 с.
6. Рудич Ф. Правляча еліта: її місце і роль в утвердженні української держави // Політ. менеджмент. - 2008. - №2(29). - С.3.
7. Соловьев А.И. Политология: Политическая теория, политические технологии: Учебник для студентов вузов. - М.: Аспект Пресс, 2000. - С. 87-102.
8. Сучасний словник із суспільних наук / За ред. О. Г. Данильяна, М. І.Панова. - Х.: Прапор, 2006. - 432 с.
9. Юрій М.Ф. Політологія: Підручник. - К.: Дакор, КНТ, 2006. - 416 с.

Тема 12. Україна в геополітичному вимірі: історія і сучасність.

1. Сутність понять "світова політика", "міжнародні відносини".
2. Природа міжнародної політики і міжнародних відносин.
3. Основні тенденції розвитку сучасної світової політики.
4. Співробітництво та взаємозалежність як чинник міжнародного життя.
5. Україна - суб'єкт міжнародної політики.
6. Місце України у сучасному геополітичному просторі.
7. Політичні чинники входження України до міжнародних структур.

Геополітика як політологічна концепція, що вбачає визначальну роль географічних чинників у політиці держави, за глобальних політичних змін, які гостро постали на зламі ХХ—ХХІ ст., набуває нового значення і змісту. Це пов'язано насамперед із невідповідністю реаліям традиційних моделей реалізації державно-політичних прагнень. Розташування і розміри території України, чисельність її населення, природні ресурси в поєднанні з її потенційними можливостями в науковій, економічній та інших сферах суспільного життя дають їй змогу і право мати статус великої європейської держави з відповідною геополітичною поведінкою та геостратегічною орієнтацією

Останнє десятиріччя ХХ ст. увійшло в історію суттєвими геополітичними змінами. Серед передумов глобальних зрушень на континенті — подолання військово-політичного протистояння Схід — Захід, падіння комунізму і переорієнтація низки держав на засади цінностей західної демократії.

Поява на політичній карті світу незалежної України започаткувала глобальні трансформації не лише в цьому регіоні. Досягнення суверенного статусу Українською державою, за визначенням американського політолога З. Бжезинського, є однією з найпомітніших геополітичних подій ХХ ст. Ставши незалежною, Україна, за його оцінкою, створила можливість для самої Росії — як держави і нації — стати нарешті демократичною.

Глобальні трансформації спричиняють відповідні зміни у свідомості, світосприйнятті, політичній позиції та суспільній поведінці десятків і сотень мільйонів людей континенту. Еволюція поглядів, моральних орієнтирів і спонукальних мотивів передусім пов'язана з демонтажем конфронтаційних підходів і рецидивів старого політичного мислення

Після стрімкого краху соціалізму східноєвропейські країни докорінно змінили систему зовнішньополітичних пріоритетів. Якщо до середини 1990 р. вони виявляли певну стриманість щодо відносин із Заходом, то надалі намітилося суттєве потепління у відносинах з ЄС, НАТО. Відтоді припинилися зовнішньополітичні взаємні консультації східноєвропейських країн; уряди

Польщі, Угорщини, Чехії, Словаччини, Румунії дистанціювалися від Москви. Суттєвими в цей час стають і геополітичні інтереси новоутворених держав і країн Центральної та Східної Європи, що самовизначилися в соціально-політичному розвитку.

У Центральній та Східній Європі історичні аспекти безпеки є особливо відчутними, а в деяких напрямках домінуючими. Історично склалися дві лінії: суперництво між Росією та Заходом, з одного боку, і взаємодія їх у розбудові Європи — з іншого.

Для України, як і всіх держав Центральної та Східної Європи, важливим геополітичним чинником є загальноєвропейський процес, входження до європейського і світового загалу на засадах цінностей західної демократії. Цьому підпорядковані зовнішньополітичні пріоритети, налагодження принципово нових дво- та багатосторонніх відносин, а також відповідна внутрішня трансформація. Стрижнем цього процесу є положення Підсумкового акта про відсутність територіальних претензій один до одного всіх учасників Організації безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), про непорушність кордонів, що склалися історично. На відміну від деяких інших країн, Україна не висуває територіальних претензій до своїх сусідів.

Держави Заходу схвалюють бажання східноєвропейських країн брати участь у європейських інтеграційних процесах, але підтримують не пряму участь, а перехідні форми.

Для сучасної України особливо важливим є регіон Центральної та Східної Європи, відповідні об'єднання країн цієї частини континенту. Вона докладає чимало зусиль для розширення відносин у межах Центральноєвропейської ініціативи (ЦЄІ). Важливим зрушенням у цьому напрямі стало набуття нею 1996 р. статусу повноправного члена ЦЄІ, що є відчутним кроком до реалізації стратегічної мети — вступу до ЄС, інтегрування в європейський економічний простір.

Особливість геополітичного становища України полягає в тому, що, будучи відкритою для інтеграції до Європи, вона, на відміну від інших країн Центральної та Східної Європи, змушена долати дві лінії поділу континенту, які виникли після Другої світової війни. Перша — межа, що розмивається і зникає, — між країнами колишнього Варшавського Договору й рештою Європи. Друга — західний кордон колишнього СРСР, що часом сприймається як межа дуже неоднорідної та аморфної СНД, яка віддаляє Україну від її природних партнерів у Центральній та Східній Європі.

Україна, послідовно інтегруючись до загальноєвропейської спільноти, розглядає поглиблення інтеграційних процесів на континенті як необхідну передумову створення системи глобальної безпеки, утвердження нового геополітичного простору, що відповідатиме вимогам ХХІ століття.

Системні особливості сучасних геополітичних процесів та роль України в їх розвитку фокусуються на таких аспектах:

1. Глобальні трансформації, започатковані на зламі XX—XXI століть, ще не завершилися. Врахування близьких і віддалених (як бажаних, так і небажаних) потенційно можливих змін у регіоні й поза його межами вкрай важливе для України та інших країн Європи. Тому в інтересах нашої держави й континенту є зміцнення довіри, розширення політичного діалогу і співробітництва на дво- та багатосторонній основі в межах загальноєвропейського процесу, заходи з подолання економічної кризи, дотримання загальнолюдських фундаментальних цінностей.

2. Конструктивними в діяльності держав молодії демократії постають адаптація зовнішньополітичних засад, коригування стратегічних пріоритетів з урахуванням нових реалій, формування чітких критеріїв геополітичного й геоекономічного становища, врахування складних умов перехідного періоду Європейського континенту.

3. Долаючи труднощі, Україна продовжує процес розширення своєї дипломатичної присутності у світі, поступово стаючи впливовою європейською та світовою державою, дедалі більше перетворюючись на реального та активного суб'єкта міжнародних відносин, який має свої національні інтереси і вирішує їх в колі європейських народів.

Контрольні питання і завдання:

1. Природа зовнішньої політики і міжнародних відносин.
2. Основні тенденції розвитку сучасної світової політики.
3. Теоретико-методологічні виміри геополітичного аналізу.
4. Зовнішня політика та геополітична стратегія розвитку суверенної України.
5. Що є спільного в поняттях «етнос», «національність», «нація»?
6. Коли виникла національна проблема, які причини її появи та основні форми вияву?
7. Чим відрізняється самовизначення націй від сепаратизму?
8. З'ясуйте зміст та основні компоненти концепції «національна ідея».
9. Порівняйте процеси національного самовизначення в колишніх колоніях третього світу і в пострадянських країнах.
10. Охарактеризуйте різновиди, форми та рівні міжнародних відносин.
11. Яка структура Організації Об'єднаних Націй? Які політичні проблеми вона вирішує?
12. Назвіть і розкрийте глобальні проблеми сучасності.
13. Назвіть основні форми світового політичного процесу. Дайте їх визначення.

14. У чому полягає специфіка сучасного етапу світового політичного процесу?
15. Які чинники визначають геополітичну орієнтацію сучасної України?
16. Як змінювалося ставлення світового співтовариства до сучасної України впродовж останнього десятиріччя?

Література до теми:

1. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібн/ [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
2. Політичні партії у виборах: теорія та практика виборчої кампанії: навчально-методичний посібник. – К. : Знання, 2012. – 373 с.
3. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. – К.: Міленіум, 2014. – 426 с.
4. Зеленько Г. І. Громадські організації як структури громадянського суспільства (на прикладі Молдови) // Г. І. Зеленько, В. І. Анікін / Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис НПУ ім. М.Драгоманова. 2011. – Серія 22. – Вип. 6. – С. 40–47.
5. Кулеба О. Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблеми їх діяльності / О. Кулеба // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – Вип. 24. – С. 45–50.
6. Малявін Є. В. Громадські об'єднання як складова частина політичної організації суспільства / Є. В. Малявін, Н. М. Семке // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2011. – Вип. 29 (33). – С. 148–156.
7. Марушкевич Б. М. Молодіжні громадські організації в Україні: завдання та принципи функціонування за умов трансформації суспільства / Б. М. Марушкевич // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; [редкол. : Бех В. П. та ін. ; відп. за вип. Катаєв С. Л.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 49. – С. 45–53.
8. Політологія: підручн. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
9. Черній А.М. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. – К.: Міленіум, 2013. – 426 с.
10. Шляхтун П. П. , Політологія: історія та теорія: Підручник / П. П. Шляхтун. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 472 с

4. ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ СТУДЕНТАМ ЩОДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ПРИ ВІДПОВІДЯХ НА НИХ

Семінар – важлива ланка в навчанні та вихованні студентів. Семінарське заняття є однією з провідних і найбільш складних форм навчального процесу.

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попереднього визначення проблеми, до якої всі студенти (слухачі) готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів).

Основне завдання семінарських занять – поглибити і закріпити знання, що одержані (слухачами) на лекції та в процесі самостійної роботи над навчальною і науковою літературою, прищепити їм навички пошуку, узагальнення, критичного аналізу навчального матеріалу, уміння висувати і захищати свої погляди з питань, що розглядаються.

Семінари покликані поглибити знання студентів з актуальних проблем «Політології»; навчити їх тісніше пов'язувати теорію з практикою; самостійно та творчо формулювати свої думки в усній формі, в суперечках, дискусіях; прищеплювати студентам любов до України, виховувати їх в дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України.

Підготовку до семінару рекомендується починати з моменту читання лекції з теми семінару та здійснювати її в певній послідовності. Спочатку рекомендується з'ясувати тему занять і питання семінарського заняття. Заздалегідь підібрати, вивчити та законспектувати рекомендовану літературу, вивчити основні поняття проблеми. Корисно до кожного питання семінарського заняття скласти розгорнуті плани відповіді.

В процесі підготовки до семінару рекомендується систематично накопичувати матеріали засобів масової інформації, дані суміжних дисциплін і використовувати їх у виступі. Деякі студенти, які ретельно готуються до семінару, готують для відповіді дидактичні матеріали, використовують дошку з крейдою.

На семінарі студенти мають можливість виступати з будь-якого питання, при цьому можна зачитувати окремі висловлювання, цитати, цифри з конспектів. В ході дискусії на семінарі студент має можливість не лише розширити свої знання, але й перевірити, уточнити, закріпити те, що він вивчив під час самостійної роботи. Приймаючи участь у семінарі, доцільно під час виступів інших студентів робити відповідні помітки в конспекті щодо найбільш цікавих питань.

Плідна та активна робота на семінарі значно підвищує ефективність опанування матеріалу та в подальшому заощаджує час на його повторення. На семінарах студенти вчаться застосовувати знання для політологічного аналізу політичних проблем сучасного світу. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами реферати, їх виступи за ними, активність у дискусії, уміння формулювати та відстоювати свою позицію тощо.

Реферат – важливий засіб розвитку навичок в дослідницькій діяльності.

Написання рефератів допомагає розвитку навичок самостійної творчої роботи. Шляхом аналізу політичних матеріалів студенти отримують та закріплюють первинні навички конкретних досліджень. Реферати сприяють закріпленню, поглибленню і систематизації знань, отриманих студентами під час вивчення дисципліни «Політологія», а також застосуванні цих знань у політичному житті суспільства. Ця навчальна робота прищеплює навички узагальнення політичного матеріалу, використання різноманітних джерел, складання бібліографії з теми дослідження, уміння робити порівняльний аналіз, контент-аналіз та засвоювати інші методи пізнання.

При підготовці та написанні реферату рекомендується використовувати наступний досвід:

1. З'ясувати зміст обраної теми та цільову настанову, проконсультуватися з цього приводу у викладачів, визначити і накреслити головні питання які підлягають розгляду.
2. При необхідності скласти план особистої роботи. У плані визначити терміни написання реферату, редагування, виготовлення наочних матеріалів (схем, таблиць, тощо).
3. Підготувати список необхідної літератури з теми. У цій роботі доцільно користуватися каталогами бібліотек.
4. Вивчити рекомендовану літературу, тобто вибрати основні положення, які відносяться до теми реферату, з'ясувати фактичний матеріал та висновки, до яких приходить автор. Під час вивчення літератури треба робити відповідні записи, які потім слід використати при написанні реферату.

Основні форми контролю поточної успішності студентів з дисципліни «Політологія»: оцінка виступів та рефератів на семінарських заняттях; перевірка конспектів лекцій і першоджерел; проведення письмових контрольних робіт.

При виставленні оцінок враховується відвідування обов'язкових занять, консультацій, участь у наукових гуртках, студентських конференціях, конкурсах студентських робіт, а також моральні якості та ставлення до майбутньої професійної діяльності та навчання.

План семінару з «Політології» по темі:

«Політика як суспільне явище»

1. Багатозначність основного терміну «політика». Політика як специфічний вид людської діяльності. Рівні функціонування політики. Основні концепції політики.
2. Структура і функції політики. Економічні, соціальні, духовні детермінанти політики. Проблема типологізації політики.
3. Політологія як наука і навчальна дисципліна. Об'єкт і предмет вивчення політології, її взаємодія з іншими науками. Методологія політології, її функції та завдання.
4. Особливості викладання цього предмету в Україні та інших країнах пострадянського простору.

Контрольні запитання

1. Які причини виникнення політики?
2. Які види політики ви знаєте?
3. Охарактеризуйте політику прогресивну, консервативну, реакційну.
4. Що виникає раніше в історії розвитку людства – політика чи держава?
5. Визначте причини й наслідки політизації економічної сфери українського суспільства?
6. Які, на ваш погляд, політичні рішення необхідно застосувати для подолання економічних негараздів (інфляції, зростання цін, корупції, енергетичної залежності, тощо)?
7. Чому нові політичні процеси випереджають господарські перетворення?
8. Чи може і чи має бути політика моральною?
9. Чи згодні ви з висновком про те, що демократія підвищує роль моралі у політичному житті?
10. Поміркуйте і виділіть політичні інтереси різних верств громадян.
11. Що таке «макіавеллізм» в політиці?
12. Що таке за ангажованість в політиці?
13. Як ви вважаєте, чи існує перспективи відмирання політики?

Література.

1. Бебик В.М. Політологія [Текст]: Наука і навчальна дисципліна. – К.: Каравела, 2009. – 496 с.

2. Введение в политологию: Словарь-справочник. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 264 с.
3. Гаєвський Б.А. Сучасна українська політологія: Навч.посібник. – К.: МАУП, 1999. – 268 с.
4. Гедікова Н.П. Політологія [Текст]: зб. Контрольних тестових завдань для студентів всіх спеціальностей. – Іллічівськ: [Вид-во Одес.держ.екон. ун-ту], 2007. – 32 с.
5. Гедікова Н.П. Політологія [Текст]: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. – Іллічівськ: [Вид-во Одес. регіон. ін-ту упр. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України], 2007. – 72 с.
6. Гедікова Н.П. Політологія [Текст]: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. – Іллічівськ: [Вид-во Одес. ордена Леніна ін-ту сухопутних військ], 2006. – 66 с.
7. Гелей С.Д. Політологія: навчальний посібник. – К.: Знання, 1999. – 427 с.
8. Гелей С.Д. Політологія [Текст]: навч. посібник. – К.: Знання, 2004. – 645 с.
9. Політологія. Завдання для самостійної роботи: методичний посібник. – С. І. Ростецька, Т. О. Каменчук – Одеса: Південноукр. нац. педаг. ун-т імені К.Д.Ушинського, 2011. – 50 с.
10. Політологія. Завдання для семінарських занять: методичний посібник. – С.М. Наумкіна, С. І. Ростецька, Т. О. Каменчук – Одеса: Південноукр. нац. педаг. ун-т імені К.Д.Ушинського, 2012. – 59 с.
11. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів /І.М.Коваль (керівник авт. колективу), Л.О. Ануфрієв, С.М. Наумкіна та ін.; художн.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 ст.
12. Политология: учебн. пос. /О.А. Долженков, Ю.К. Маслов, А.В. Музыченко, С.М. Наумкина. – Одесса: издатель Буваев Вадим Викторович, 2013. – 190 с.

План семінару з «Політології» по темі:

«Політико-правова думка від Стародавнього часу до сучасності»

Питання.

1. Політична думка стародавнього світу та середньовіччя.
2. Розвиток політичної науки у новий час.
3. Політологія перших індустріальних суспільств.
4. Розвиток зарубіжної політології.

Контрольні запитання

1. На які засади спиралася політична етика Конфуція?
2. Хто з античних мислителів є автором етичної філософії?
3. Які доктрини були панівними в епоху Середньовіччя?
4. «Ідеальний правитель» в поглядах Макіавеллі.
5. Хто з французьких філософів відстоював ідею просвітництва?
6. В чому основна ідея соціальної доктрини Нового часу?
7. Хто є автором концепції тоталітаризму?
8. Які політичні концепції другої половини XIX ст. Ви можете назвати?

Література.

Політична думка стародавнього світу та середньовіччя.

1. Бергеев А.А. Политическая мысль древнегреческой демократии. – М., 1996
2. Даркин Н.Н., Левченко В.Н., Мартышин О.В. История политических учений. – М.
3. История политических правовых учений. /Под ред. В.С. Нерсисянца. – М., 1995
4. Утченко С.А. Политические учения Древнего Рима. – М., 1977
5. Хто є хто в європейській та американській політології? Кухта Б., Романюк А., Поліщук М. – Львів, 1995.
6. Зарубежная политическая наука: история и современность. – Вып.1, П.-М., 1990.
7. Политология вчера и сегодня. Тематический сборник. – Вып. 1, 2, 3. – М., 1990

Розвиток політичної науки у новий час.

1. Азаркин Н.Н., Левченко В.Н., Мартышин О.В. История политических учений. – М., 1994.
2. Гроций Г. О праве войны и мира. Три книги, в которых объясняется естественное право и право народов, а также принципы публичного права. – М., 1957
3. История политических и правовых учений/ Под. Ред. Нерсисянца В.С. – М., 1995
4. Кампанелла Т. Город Солнца. – М., 1957

5. Локк Дж. Сочинения: в 3 т. – М., 1954
6. Лютер М. Избранные произведения. – СПб, 1994
7. Макиавелли Н. Государь. – М., 1990
8. Мор Т. Утопия. – М., 1978.
9. Спиноза Б. Избранные произведения: в 2 т. – М., 1957.

Політологія перших індустріальних суспільств.

1. Азаркин Н.Н., Левченко В.Н., Мартышин О.В. История политических учений. – М., 1994.
2. Гелей С., Рутар С. Основи політології. – Львів, 1996.
3. Дай Т., Зиглер Х. Демократия для элиты. – М., 1991
4. Лобер В. Демократия: от зарождения идеи до современности. – М., 1991.
5. Спиноза Б. Избранные произведения: в 2 т. – М., 1957.
6. Хто є хто в європейській та американській політології? Кухта Б., Романюк А., Поліщук М. – Львів, 1995.

Розвиток зарубіжної політології у ХХ ст.

1. Актуальные проблемы современной зарубежной политической науки. Вып. I-IV. – М., 1990-1991.
2. Бебик В.М. Політологія теорії, методологія, практика. – К., 1997.
3. Вебер М. Избранные произведения: в 2 т. – М., 1990

План семінару з «Політології» по темі:

«Політична думка України»

Питання.

1. Політична думка Київської Русі.
2. Порівняльний аналіз політичної думки в Україні і Західній Європі часів середньовіччя та XVII – XVIII ст.
3. Політичні ідеї українських просвітителів.
4. Політичні концепції часів УНР.
5. Політичні концепції українських мислителів ХХ ст.

Контрольні запитання.

1. Які джерела характеризують політичну думку Київської Русі?
2. Визначте характерні риси Української козацької держави в період діяльності Богдана Хмельницького?

3. Які принципи суспільно-політичного устрою закладено в Конституції Пилипа Орлика?
4. Яку роль у поширенні політичних знань відіграло Кирило-Мифодіївське братство?
5. Необхідність встановлення якого політичного режиму обґрунтував В. Липинський?
6. Які ідеологічні течії можна виділити в українській політичній думці першої половини ХХ ст.

Література.

1. Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990
2. Гетьмани України історичні портрети. – К., 1991.
3. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
4. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст. Нариси політичної історії. – К., 1990.
5. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1993.
6. Драгоманов М. Вибране. – К., 1991.
7. Дорошенко Д. нариси історії України: у 2-х томах – К., 1991.
8. Задев О. Український націоналізм і фашизм (1920-1930) //Українські варіанти. – М., 1998.
9. Йобет К. Марксизм і націоналізм // Українські варіанти. - №3-4, 1998.
- 10.Кармазіна М. Світ ідей М. Міхновського. // Нова політика. – К., 1998.
- 11.Кухта Б. З історії української політичної думки. – К., 1994.
- 12.Липинський В. Листи до братів-хліборобів: про ідею і організацію українського монархізму. /Філософська і соціологічна думка. – 1991. - №10
- 13.Лисяк-Рудницький І. Нариси з історії нової України. – Львів, 1991.
- 14.Міхновський М. Самостійна Україна. – К., Льва, 1991.
- 15.Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.: Хрестоматія (за ред. О.Г.Семзава. – Лівів, 1996.
- 16.Потульницький В. Історія української політології. – К., 1992.
- 17.Українська державність у ХХ столітті: історико-політологічний аналіз. – К., 1996
- 18.Українська політологія: витоки та еволюція. Навч. Посібник //За ред. Ф.Кирилюка. – К., 1995.

План семінару з «Політології» по темі:

«Влада як соціальний феномен»

Питання.

1. Сутність концепції та структура політичної влади.
2. Ознаки, ресурси політичної влади та її функції.
3. Засоби та форми реалізації політичної влади.
4. Проблеми легітимності та тенденції розвитку політичної влади в Україні.

Контрольні запитання.

1. Яке місце серед політичних понять займає влада?
2. У чому відмінність між політичною та державною владою?
3. Хто з мислителів розпочав дослідження політичної влади?
4. Яка влада вважається легітимною?
5. Які типи влади виділив М. Вебер і яка між ними відмінність?
6. За допомогою яких ресурсів реалізується політична влада?
7. Які елементи включає в себе система влади?
8. Які функції виконує політична влада?
9. Які ознаки притаманні демократичній системі правління?
10. Які підходи до тлумачення демократії Ви можете назвати?

Література.

1. Конституція України. – Х.: Ранок, 2006.
2. Універсал національної єдності // Думська площа. – 2006. 18 серпня.
3. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: «Каравелла», Львів: «Новий світ 2000», 2001. – С. 84-88.
4. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Львів : «Новий світ 2000», 2003. – С.136-147.
5. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів /за ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка – К.: Академія, 1998. – С.129-145.
6. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. Хрестоматія / за ред. О.І. Семківа, Львів: Світ, 1996.
7. Юрій М.Ф. Основи політології: Навч. Посібник. – К.: Кондор, 2003. – С. 81-94.
8. Політологія. Завдання для самостійної роботи: методичний посібник. – С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2011. – 50 с.

9. Політологія. Завдання для семінарських занять: методичний посібник. – С.М. Наумкіна, С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2012. – 59 с.
10. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів /І.М.Коваль (керівник авт. колективу), Л.О. Ануфрієв, С.М. Наумкіна та ін.; художн.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 ст.
11. Политология: учебн. пос. /О.А. Долженков, Ю.К. Маслов, А.В. Музыченко, С.М. Наумкина. – Одесса: издатель Буваев Вадим Викторович, 2013. – 190 с.

План семінару з «Політології» по темі:

«Політична система суспільства»

Питання.

1. Сутність, структура та функції політичної системи демократичного суспільства.
2. Порівняльний аналіз сучасних політичних систем.
3. Сутність та структура політичної системи України.
4. Типологія політичних систем.
5. Особливості політичної системи України в історичній ретроспективі.

Контрольні запитання

1. Яке місце і роль поняття політичної системи в політології?
2. Що відрізняє політичну систему від інших підсистем суспільства?
3. Які функції виконує політична система?
4. Який з елементів політичної системи є головним?
5. Назвіть основні критерії та типи політичних систем.
6. Від чого залежить формування політичної системи?
7. Який і чому тип політичної системи є більш стійкий і життєздатний?
8. Чому однопартійні системи недовговічні?
9. Які особливості політичної системи України?
10. Які фактори в Україні потребують системних реформ: конституційної, політичної, судової та ін.?

Література.

1. Конституція України. – Х.: Ранок, 2006.
2. Універсал національної єдності // Думська площа. – 2006. 18 серпня.
3. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: «Каравелла», Львів: «Новий світ 2000», 2001. – С. 54-57.
4. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Львів : «Новий світ 2000», 2003. – С.87-95, 107-124.
5. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів /за ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка – К.: Академія, 1998. – С.146-168.
6. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. Хрестоматія / за ред. О.І. Семківа, Львів: Світ, 1996.
7. Юрій М.Ф. Основи політології: Навч. Посібник. – К.: Кондор, 2003. – С. 135-151, 203-213.
8. Політологія. Завдання для самостійної роботи: методичний посібник. – С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2011. – 50 с.
9. Політологія. Завдання для семінарських занять: методичний посібник. – С.М. Наумкіна, С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2012. – 59 с.
10. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів /І.М.Коваль (керівник авт. колективу), Л.О. Ануфрієв, С.М. Наумкіна та ін.; художн.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 ст.
11. Политология: учебн. пос. /О.А. Долженков, Ю.К. Маслов, А.В. Музыченко, С.М. Наумкина. – Одесса: издатель Буваев Вадим Викторович, 2013. – 190 с.

План семінару з «Політології» по темі:

«Держава як інститут політичної системи. Правова держава і соціальна держава»

Питання.

1. Поняття держави. Теорія виникнення держави /теологічна, патріархальна, договірна, психологічна, насильства, марксистка/.

2. Основні ознаки та функції держави. Форми державного правління і національно-територіального устрою держави. Концепція правової держави. Основні її риси, сутність, функції.
3. Атрибути держави.

Контрольні запитання

1. Які основи ідеальної моделі держави Платона?
2. Наведіть приклади політичних утопій та їх наслідки?
3. Зіставте основні концепції походження держави?
4. Чому розвалилася радянська держава і чому пострадянські держави розглядаються як переважно слабкі держави?
5. Чому держава є основним елементом політичної системи?
6. Наведіть систему втримань та противаг у державі.
7. Яка держава, на ваш погляд, буде більш стабільною: та, де багато покарань, чи та, де багато нагород?
8. Конституція України про ознаки та форму Української держави.
9. Назвіть за конституцією України основні органи державної влади.
10. Назвіть основні риси правової держави.
11. Назвіть основні риси соціальної держави.
12. Як вдихнути християнську духовність в політику державотворення?

Література.

1. Косарев А.И. Происхождение и сущность государства. – М., 1969
2. Кривенко Л. Суверенітет народу // Віче. – 1992. - № 2
3. Мамут Л. Государство: полюсы представлений// Общественные науки и современность. – 1996. - №3.
4. Михальченко М. Час визначити, яку державу будуюмо // Віче. – 1993.
5. Політологія. Завдання для самостійної роботи: методичний посібник. – С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2011. – 50 с.
6. Політологія. Завдання для семінарських занять: методичний посібник. – С.М. Наумкіна, С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2012. – 59 с.

7. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів /І.М.Коваль (керівник авт. колективу), Л.О. Ануфрієв, С.М. Наумкіна та ін.; художн.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 ст.
8. Политология: учебн. пос. /О.А. Долженков, Ю.К. Маслов, А.В. Музыченко, С.М. Наумкина. – Одесса: издатель Буваев Вадим Викторович, 2013. – 190 с.
9. Рабинович П.М. Основы загальної теорії права і держави. – К., 1993
10. Романюк А. Монархія // Український варіант. – 1998. - №2.
11. Рутар С. Держава як основний елемент політичної системи (методологічні аспекти) // Розбудова держави. – 1993. - №7.
12. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави. – К., 1996.
13. Тимошенко В.І. Правова держава. – К., 1994.
14. Удовиченко В. Соціальна держава: пошук оптимальної прийнятної моделі соціально-економічного розвитку // Соціологія: Теорія, метода, маркетинг. – 1999. - №1.
15. Якушик В.М. Государство переходного типа (вопросы теории). – К., 1991.
16. Якушик В.М. Різноманітність форм правління // Філософська та соціологічна думка. – 1990., №10.

План семінару з «Політології» по темі:

«Політичний режим»

Питання.

1. Сутність і типологія політичних режимів.
2. Основні риси демократичного режиму.
3. Поняття, основні риси тоталітарного режиму.
4. Авторитаризм та авторитарний режим.
5. Політичний режим в Україні на сучасному стані.

Контрольні запитання

1. Назвіть основні критерії політичних режимів?
2. Чому Платон і Аристотель скептично ставились до демократії?
3. Які, на ваш погляд, ідеї Платона є теоретичним джерелом тоталітаризму?
4. Підтвердить або спростуйте твердження про наявність в нових суверенних державах ознак авторитаризму.
5. Визначте проблеми розвитку демократії в Україні.

Література.

1. Конституція України. – Х.: Ранок, 2006.
2. Універсал національної єдності // Думська площа. – 2006. 18 серпня.
3. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: «Каравелла», Львів: «Новий світ 2000», 2001. – С. 52-54, 80-83.
4. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Львів : «Новий світ 2000», 2003. – С.79-86, 125-135.
5. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів /за ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка – К.: Академія, 1998. – С.168-193.
6. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. Хрестоматія / за ред. О.І. Семківа, Львів: Світ, 1996.
7. Юрій М.Ф. Основи політології: Навч. Посібник. – К.: Кондор, 2003. – С. 135-151.
8. Політологія. Завдання для самостійної роботи: методичний посібник. – С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2011. – 50 с.
9. Політологія. Завдання для семінарських занять: методичний посібник. – С.М. Наумкіна, С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2012. – 59 с.
10. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів /І.М.Коваль (керівник авт. колективу), Л.О. Ануфрієв, С.М. Наумкіна та ін.; художн.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 ст.
11. Політологія: учебн. пос. /О.А. Долженков, Ю.К. Маслов, А.В. Музыченко, С.М. Наумкина. – Одесса: издатель Буваев Вадим Викторович, 2013. – 190 с.

План семінару з «Політології» по темі:

«Політичні партії та громадські рухи»

Питання.

1. Сутність, ознаки, типи політичних партій та громадських об'єднань.
2. Основні політичні партії та громадські об'єднання в Україні.

3. Партійні системи.
4. Основні політичні ідеології та їх ознаки.

Контрольні запитання

1. Назвіть основні ознаки політичної партії?
2. При яких обставинах партії можуть бути «готовою зброєю» (Дж. Вашингтон) для узурпації влади?
3. Які перспективи розвитку політичних партій в умовах сучасної України?
4. Чим відрізняються політичні партії від громадських організацій і рухів?
5. Які партійні системи ви знаєте?
6. Які тенденції розвитку багатопартійності в Україні?

Література.

1. Базавкін Т., Кремень В. Партії та громадянські об'єднання України. – К., 1994.
2. Гарань О.В. Убити дракона (з історії Руху та нових партій України). – К., 1993.
3. Коломейцев В.Ф. Партии в зеркале западной политологии. //Государство и право. – 1995. - № 10.
4. Колодій А. Політичний спектр: деякі критерії «лівих» і «правих» політичних рухів у посттоталітарних суспільствах // філософська та соціологічна думка. – 1995. - №9.
5. Кочетков А.П. Политические партии и партийные системы //Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. – 1998. - №6.
6. Кужелюк Ю. Українські політичні партії і тенденції сучасного розвитку.//Українські варіанти. – 1998. - №3-4.
7. Литвин В. Феномен партії.//Віче. – 1992. - №6.
8. Піча В.М., Хома Н.М. Політичні партії в Україні (історія та сучасність) //Уряду України, президенту, законодавчій, виконавчій владі. Політична культура і політичні партії України. – т.6. – К: НДІ «Проблеми людини». – 1997. – с. 497-573.
9. Політичні партії України //За ред.. В.М. Якушика. – К., 1996.
10. Тангер В., Карась О., Кучеренко О. Політичні партії та рухи у світлі «ситуації постмодерну». – К., 1997.
- 11.Шведа Ю. Партійна система України на шляхт до поляризованого плюралізму//Українські варіанти. – 1998. - №3-4.

12. Яблонський В. Сучасні політичні партії України: Довідник. – К., 1996

План семінару з «Політології» по темі:

«Вибори та виборчі системи»

Питання.

1. Сутність виборчої системи.
2. Типи виборчих систем.
3. Технологія виборчого процесу.
4. Виборча система в Україні на сучасному стані.

Контрольні запитання.

1. Що таке вибри?
2. У чому відмінність між виборами та голосуванням?
3. Яка відмінність між виборами та референдумом?
4. Що таке абсентеїзм?
5. Які етапи проходять виборча кампанія?
6. Як можна подолати абсентеїзм?

Література.

1. Балабан Р. результати парламентських виборів 1990, 1994, 1998 рр. Політологічний аналіз. //Нова політика. – 1998. - №6.
2. Бебик В.М. Політичний маркетинг і менеджмент. – К., 1996.
3. Васитинський В. Про особливості електорального самовизначення громадян України. //Українські варіанти. – 1998. - №1.
4. Ващенко К. Деякі підсумки виборчої компанії партій та блоків: регіональний аспект//Нова політика. – 1998. - №2.
5. Вибори – 98 (партії та електорат у передвиборчий період). – Львів, 1998.
6. Кіс І.Т. Виборчі системи та їх політичні наслідки //Нова політика. – 1996. - № 2,3.
7. Освіта виборців в Україні: плани на майбутнє. – К., 1995.
8. Плотніков О. Вибори і економіка. Сподіваємось з надією?//Віче. – 1999. - №2 (23).
9. Політологія. Завдання для самостійної роботи: методичний посібник. – С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2011. – 50 с.

10. Політологія. Завдання для семінарських занять: методичний посібник. – С.М. Наумкіна, С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2012. – 59 с.
11. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів /І.М.Коваль (керівник авт. колективу), Л.О. Ануфрієв, С.М. Наумкіна та ін.; художн.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 ст.
12. Политология: учебн. пос. /О.А. Долженков, Ю.К. Маслов, А.В. Музыченко, С.М. Наумкина. – Одесса: издатель Буваев Вадим Викторович, 2013. – 190 с.

План семінару з «Політології» по темі:

«Політична культура та політична соціалізація»

Питання.

1. Поняття і структура політичної культури.
2. Політична соціалізація.
3. Політична поведінка.
4. Формування української політичної культури.

Контрольні запитання

1. Що відображає поняття “політична культура”, які її характеристики?
2. Які ідеальні типи політичної культури виокремлюють дослідники?
3. Який тип політичної культури панував за радянських часів і чому?
4. Що означає термін “фрагментарна політична культура”?
5. Які фактори і як впливають на процес формування сучасної політичної культури України?
6. Назвіть найбільш характерні риси політичної культури політичних лідерів сучасної України.
7. Які ознаки характеризують громадянську політичну культуру?
8. Чи можна за допомогою політичної культури пояснити відмінності у політичному устрої, організації влади у конкретних країнах?
9. Як співвідносяться політична культура і політичний нігілізм?
10. Які ознаки характеризують становлення демократичної політичної культури в Україні?

Література.

1. Конституція України. – Х.: Ранок, 2006.
2. Універсал національної єдності // Думська площа. – 2006. 18 серпня.
3. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: «Каравелла», Львів: «Новий світ 2000», 2001. – С. 117-124.
4. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Львів : «Новий світ 2000», 2003. – С.195- 203.
5. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів /за ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка – К.: Академія, 1998. – С.222-230.
6. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. Хрестоматія / за ред. О.І. Семківа, Львів: Світ, 1996.
7. Юрій М.Ф. Основи політології: Навч. Посібник. – К.: Кондор, 2003. – С. 191-202.
8. Політологія. Завдання для самостійної роботи: методичний посібник. – С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2011. – 50 с.
9. Політологія. Завдання для семінарських занять: методичний посібник. – С.М. Наумкіна, С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2012. – 59 с.
10. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів /І.М.Коваль (керівник авт. колективу), Л.О. Ануфрієв, С.М. Наумкіна та ін.; художн.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 ст.
11. Політологія: учебн. пос. /О.А. Долженков, Ю.К. Маслов, А.В. Музыченко, С.М. Наумкина. – Одесса: издатель Буваев Вадим Викторович, 2013. – 190 с.

План семінару з «Політології» по темі:

«Соціальні спільноти як політичні актори. Політичні еліти та політичне лідерство»

Питання.

1. Особа як суб'єкт і об'єкт політики.
2. Політичні еліти.

3. Політичне лідерство.
4. Формування політичних еліт і лідерів в Україні.

Контрольні запитання.

1. Яка роль політичної еліти в структурі влади?
2. Які ідеї елітизму в українській політичній думці ви знаєте?
3. Назвіть основні концепції лідерства.
4. Назвіть риси політичного лідера.
5. У чому суть політичного плюралізму?
6. Здійсніть політологічну і соціологічну інтерпретацію понять: “еліта”, “елітаризм”, “політична еліта”.
7. Що таке групи інтересів (тиску)? Як Ви розумієте поняття "лобізму"?

Література.

1. Конституція України. – Х.: Ранок, 2006.
2. Універсал національної єдності // Думська площа. – 2006. 18 серпня.
3. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: «Каравелла», Львів: «Новий світ 2000», 2001. – С. 108-118.
4. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Львів : «Новий світ 2000», 2003. – С.171-194.
5. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів /за ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка – К.: Академія, 1998. – С.105-116.
6. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. Хрестоматія / за ред. О.І. Семківа, Львів: Світ, 1996.
7. Юрій М.Ф. Основи політології: Навч. Посібник. – К.: Кондор, 2003. – С. 95-134.
8. Політологія. Завдання для самостійної роботи: методичний посібник. – С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2011. – 50 с.
9. Політологія. Завдання для семінарських занять: методичний посібник. – С.М. Наумкіна, С.І. Ростецька, Т.О. Каменчук – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, 2012. – 59 с.

10. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів /І.М.Коваль (керівник авт. колективу), Л.О. Ануфрієв, С.М. Наумкіна та ін.; художн.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 ст.
11. Политология: учебн. пос. /О.А. Долженков, Ю.К. Маслов, А.В. Музыченко, С.М. Наумкина. – Одесса: издатель Буваев Вадим Викторович, 2013. – 190 с.

План семінару з «Політології» по темі:

«Україна в геополітичному вимірі: історія і сучасність»

Питання.

1. Сутність, принципи та тенденції зовнішньої політики.
2. Структура світового політичного процесу та його цілі.
3. Україна в сучасному геополітичному просторі: основні завдання.
4. Сутність, структура, принципи та система забезпечення національної безпеки.

Контрольні запитання

1. Що це таке геополітика?
2. Що це таке політична глобалістика?
3. Назвіть основні ознаки глобальних проблем.
4. Спробуйте зіставити місце та роль міжнародних, регіональних та національних проблем.
5. Назвіть держави – члени Європейського союзу.
6. Назвіть основні об'єкти національної безпеки.
7. Назвіть основні принципи забезпечення національної безпеки.
8. Які фактори впливають на забезпечення національної та глобальної безпеки?
9. Які загрози національної безпеки, на погляд, самі актуальні?

Література.

1. Конституція України. – Х.: Ранок, 2014.
2. Універсал національної єдності // Думська площа. – 2006. 18 серпня.
3. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року// «Слава і честь», 2003, 29 липня, або офіційний вісник. – 2003. - №29. – с. 38-49.

4. Воєнна доктрина України. (Затверджена Указом Президента України від 15 червня 2004 року)// «Слава і Честь», 2004, 2 липня.
5. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правовими органами держави» // «Слава і Честь», 2003, 25 липня.
6. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: «Каравелла», Львів: «Новий світ 2000», 2011. – С. 161-163.
7. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Львів : «Новий світ 2000», 2003. – С.287-309.
8. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів /за ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка – К.: Академія, 2008. – С.292-326.
9. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. Хрестоматія / за ред. О.І. Семківа, Львів: Світ, 1996.
- 10.Юрій М.Ф. Основи політології: Навч. Посібник. – К.: Кондор, 2013. – С. 270-285.

1. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		денна форма	заочна форма
1	Політична думка країн Стародавнього Сходу		2
2	Політична думка Стародавньої Греції	2	2
3	Політична думка України XX ст.	2	4
4	Індивід як суб'єкт політики. Права особи.	2	2
5	Нація як суб'єкт політики. Політика і націоналізм. Доктрини націоналізму.	2	4
6	Політичні системи США , Франції, ФРН, Великобританії.		4
7	Місьцеве самоврядування: поняття, завдання, принципи організації.	2	4
8	Етнополітичні конфлікти.	2	4
9	Політична модернізація	2	4
10	Політичний маркетинг	2	4
11	Політичний менеджмент	2	4
12	Демократія в сучасному світі	2	4
13	Виникнення і сутність геополітики.	2	4
14	Україна в міжнародних відносинах	2	4
15	Політичний тероризм	2	4
	Разом	28	54

Зміст самостійної роботи студентів складається з таких видів робіт: підготовка до усіх видів поточного і підсумкового контролю, у тому числі семінарських занять, контрольних робіт, залікових модулів і екзамену, самостійного опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі, а також виконання творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни.

1. Політична думка країн Стародавнього Сходу

Завдання для самостійної роботи

- 1) Що об'єднує і чим відрізняються чотири найбільш відомі суспільно - політичні течії, які домінували в політичній думці в часи існування династії Чжоу у Китаї?
- 2) Які загальні риси характерні для джерел політичної думки Стародавньої Індії - Вед (священим знанням)?
- 3) В чому відмінність буддизму від брахманізму з політичної точки зору ? Як шлях без діяння вплинув на авторитет брахманів ?
- 4) Порівняйте погляди Конфуція та Лао -цзи на природу війн, відношення до них та ставлення до внутрішньої та зовнішньої політики.
- 5) Біблія і її вплив на уявлення стародавніх євреїв про державу, право, державний устрій, закони. Вплив Біблії на світову та європейську спадщину, політичну та правову думку.
- 6) «Закони Хамурапі» та «Авеста» порівняльна характеристика та вплив на послідовників
- 7) Проаналізувати вплив стародавніх вчень на ідеї середньовіччя.

Заповнити порівняльну таблицю

Течія	Легізм	Конфуціанство
<i>Засновник</i>		
<i>Трактат</i>		
<i>На що спиралась</i>		
Чим обмежувалася влада правителя		
Який суспільство вважалось ідеальним		
Відношення до науки		
Які верстви населення представляв		
Влада спирається на		
Відносини до війн		

Дискусія (за методом «Прес»)

Як Ви вважаєте, чи є зв'язок суспільно – політичних течій Стародавнього Китаю із сучасними політичними доктринами? Назвіть позитивні та негативні сторони таких тенденцій.

Метод «Прес»

Вам потрібно вибрати та аргументувати чітко визначену позицію із зазначеної проблеми, що обговорюється. За допомогою цього методу Ви зможете

навчитися формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання аргументовано, чітко, лаконічно.

Метод «Прес» має таку структуру та етапи:

1. ПОЗИЦІЯ	Я вважаю, що...
(висловіть свою думку, проясніть,
в чому полягає ваша точка зору)	
2. ОБГРУНТУВАННЯ	...тому, що...
(визначте на чому ґрунтуються
докази на підтримку Вашої позиції)	
3. ПРИКЛАД	...наприклад...
(наведіть факти, які демонструють
Ваші докази та посилять Вашу позицію)	
4. ВИСНОВКИ	Тому я вважаю...
(узагальніть власну думку, зробіть
висновок про те, що необхідно робити)	

Рекомендована література

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних та правових вчень: Навч. посіб. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.
2. Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. – Харків : Консум, 2004.
3. Зейдлер Гжегож-Леопольд. Політична думка стародавнього світу. Правові доктрини імперіалізму. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1959.
4. Колісниченко А. І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму: Навч. посіб. - Мико-лаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002.
5. Мироненко О. М., Горбатенко В. П. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. – К. : ВЦ «Академія», 2010.
6. Мірошніченко М. І., Мірошніченко В. І. Історія вчень про державу і право: Навчальний посібник. – К. : Атіка, 2001.
7. Орач Є.М. Історія політичних та правових вчень: Навчальний посібник. – К. : Атіка, 2005.
8. Політологія: підручн. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
9. Трофанчук Г. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посіб. – К. Магістр – ХХІ сторіччя, 2005.
10. Федущак-Паславська Г. М. Історія політичних та правових учень: Навч-метод. Посіб. для студентів юридичного факультету. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного ун-ту ім.Івана Франка, 2008.
11. Черній А.М. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. – К.: Міленіум, 2013. – 426 с

12. Шляхтун П. П., Політологія: історія та теорія: Підручник / П. П. Шляхтун. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 472 с
13. Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень : підручник / - К. : Юрінком Інтер, 2004.
14. Шульженко Ф. П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень: Навч. посіб. — 3-є вид., стер. — К. : Юрінком Інтер, 2002.
15. Шульженко Ф. П., Наум М. Ю. Історія вчень про державу і право: курс лекцій / За ред. В.В. Копейчикова. - К. : Юрінком Інтер, 1997.
16. Щербина П. Ф. Історія політичних і правових вчень стародавнього світу: Курс лекцій. — Хмельницький : ХІУП, 2000.

2. Політична думка Стародавньої Греції

Питання для дискусії

- 1) Складіть схему: вчення Аристотеля про „правильні” і „неправильні” форми держави і дайте характеристику кожної з них.
 - 2) Чому політія, яка взяла найгарніші риси від олігархії та демократії є найбільш улюбленою формою держави за Аристотелем ?
 - 3) Символом античного світу та його мудрості є Сократ. Проте не всім зрозумілі мотиви його смерті. Чому він не погодився тікати з державної в'язниці та уникнути кари, навіщо Сократ вибрав смерть ?
- Перший утопіст Платон вважав, що сім'я та приватна власність не повинні відволікати від державних справ, тому правителі та воїни не повинні мати ні одного ні іншого. Чи згодні Ви з Платоном ?
- Назвіть основні причини появи перших міфологічних тлумачень влади й держави.
- Чим відрізняються погляди Платона і Аристотеля на функції держави і що їх об'єднує?

Доповніть перелік тез:

Політичні ідеї Платона (428-347 рр. до н. е.)
Політичне вчення виклав головним чином в діалогах "Держава", "Закони" та ін.:
• Розробив концепцію полісу, чотирьох стадій його розвитку; • Обґрунтував концепцію ідеальної держави (провідна думка - ідея справедливості: кожен робить своє діло згідно з власними задатками; суспільство функціонує на засадах солідарності та колективізму; найкраща форма держави - аристократія); • Запропонував модель державного устрою, у якій регламентація життя громадян набирає загального, тотального характеру. Основа такого ладу - детальні й суворі закони, законослухняність громадян

.....

Політичне вчення Аристотеля (384-322 рр. до н. е.)

Політичне вчення виклав головним чином у творах "Політика", "Афінська політія" та ін.:

- Визначив людину як "політичну істоту", чия сутність проявляється насамперед у державному житті;
- Вперше розмежував владу на законодавчу, адміністративно-управлінську та судову;
- Визначив правильні і неправильні форми державного правління;
- Найкращим державним ладом вважав змішану форму влади, коли править середня верства населення;
- Політику тісно пов'язував з моральністю (добродітностями) та етикою, які вважав вступом до політики;

•.....

Завдання:

1. Співставте політичні ідеї Стародавнього Сходу та Стародавньої Греції.
2. Деякі політологи вважають, що політичне вчення Платона є теоретичним джерелом тоталітаризму. Випишіть, які, на ваш погляд, ідеї Платона можуть слугувати підставою для таких тверджень.
3. Аристотель розрізняв два види справедливості: справедливість зрівняльну і справедливість розподільчу. Чим відрізняються ці два види справедливості? За яким принципом, за Аристотелем, повинно здійснюватися розподіл благ в суспільстві?
4. Поясніть, чому античні мислителі Платон та Аристотель засуджували демократію як форму державного правління? Як ви розумієте твердження Платона, що саме свобода знищує демократію, а „демократія п'яніє свободою”

Заповнити порівняльну таблицю

	Стародавня Греція	Середньовіччя
Походження держави		
Статус правителя		
Закони та покарання		
Відношення до сім'ї		

Відношення до народу		
Приватна власність		
Форми державного устрою		
Прояви демократії		

Рекомендована література

1. Андрусак Т. Г. Історія політичних та правових вчень: Навч. посіб. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.
2. Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. – Харків : Консум, 2004.
3. Зейдлер Гжегож-Леопольд. Політична думка стародавнього світу. Правові доктрини імперіалізму. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1959.
4. Колісниченко А. І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму: Навч. посіб. - Мико-лаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002.
5. Мироненко О. М., Горбатенко В. П. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. – К. : ВЦ «Академія», 2010.
6. Мірошніченко М. І., Мірошніченко В. І. Історія ічень про державу і право: Навчальний посібник. – К. : Атіка, 2001.
7. Орач Є.М. Історія політичних та правових вчень: Навчальний посібник. – К. : Атіка, 2005.
8. Трофанчук Г. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посіб. – К. Магістр – ХХІ сторіччя, 2005.
9. Федущак-Паславська Г. М. Історія політичних та правових учень: Навч-метод. Посіб. для студентів юридичного факультету. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного ун-ту ім.Івана Франка, 2008.
10. Черній А.М. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. – К.: Міленіум, 2013. – 426 с
11. Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень : підручник / - К. : Юрінком Інтер, 2004.
12. Шульженко Ф. П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень: Навч. посіб. – 3-є вид., стер. – К. : Юрінком Інтер, 2002.
13. Шульженко Ф. П., Наум М. Ю. Історія вчень про державу і право: курс лекцій / За ред. В.В. Копейчикова. - К. : Юрінком Інтер, 1997.
14. Щербина П. Ф. Історія політичних і правових вчень стародавнього світу: Курс лекцій. – Хмельницький : ХІУП, 2000.

3. Політична думка України ХХ ст.

Логічні завдання

Завдання:

- 1) Запропонуйте власну схему класифікації напрямів політичної думки в Україні.
- 2) Чому М. Грушевський, який став на позицію незалежної Української держави, вважається представником демократично-народницького напрямку?
- 3) В чому полягає спільність поглядів М. Драгоманова й І. Франка?
- 4) Якою є відмінність між консерватизмом і народництвом?
- 5) Аналіз комуністичного вчення українськими мислителями ХХ ст.
- 6) В. Липинський писав: «Нація – це реалізація хотіння бути нацією. Коли нема хотіння, виявленого в формі ідеї – нема нації. Але так само нема нації, коли це хотіння не реалізується в матеріальних формах держави». Чи згодні ви з цією думкою? Аргументуйте відповідь.
- 7) Розкрийте зміст розвитку політичної думки в Україні у діаспорі.
- 8) Охарактеризуйте сучасний стан розвитку політичної науки в Україні
- 9) Співставте українську політичну думку Нової доби з політичними концепціями українських мислителів ХХ ст.
- 10) Зробіть порівняльний політологічний аналіз основних ідей брошури С. Мазлаха і В. Шахрая «До хвилі» та суспільно-політичних думок, висловлених у художніх і публіцистичних творах М. Хвильового.

Теми для дискусії

- 1) Охарактеризуйте особливості поглядів українських мислителів ХІХ – початку ХХ ст. на українську державність та соціальну ієрархію у цій державі?
- 2) У чому полягає принципова відмінність в поглядах на майбутнє України М. Драгоманова і М. Міхновського
- 3) Внесок М. Грушевського і В. Винниченка в розвиток української політичної думки.
- 4) Значення Універсалів 1917—1918 рр. для політичного життя та відродження української державності.
- 5) І. Лисяк-Рудницьким український народ «недержавним», одна з основних причин цього явища, відсутність національної політичної еліти. Чи актуальне це поняття для ХХІ століття?

Дискусія

«Соборність України в концепціях українських мислителів»

Погляди на соборність класиків української політичної думки:

1. М. Грушевський: «...завдяки історичним і іншим обставинам ми бачимо вельми значні відмінності в житті, у мові, у всіляких відносинах між правобічною і лівобічною Україною, між хліборобним Херсоном і фабричною Катеринославщиною або козацькою Кубанню. Зійти зі всеукраїнського стану,

йти далі тією ж дорогою, якою відмежовують тепер «галичанину» від «українщини», грати на дудці провінціалізмів, було б великою тактичною помилкою. Національна тактика наказує органічною роботою приводити до загального знаменника все багатство українських діалектів і всю різноманітність українського життя...

...Люди, яким не потрібен більш сильний розвиток українства хапаються за ці відмінності, створені на нашому національному тілі чужими впливами і зовнішніми обставинами і поняття одноцільної української території і її автономії підмінюють поняттям краю, області, і з української території викроюють обласні автономії. Але в інтересах українського національного розвитку на теперішній стадії лежить власне концентрація всіх національних сил, а для цього — всіх частин української території. Потрібно розвивати в них відчуття єдності, солідарності, близькості, а не роздмухувати відмінності, які їх розділяють і які при такому роздмухуванні можуть привести до повного від'єднання, культурного і національного, різних частин української землі...»

2. І. Франко висував перед галицькою молоддю завдання подолання будь-якого «регіонального партикуляризму». «Ми повинні, — писав він, — навчитися відчувати себе українцями — не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіційних кордонів».

3. В. Липинський: «Соборність може бути досягнута тільки гармонійним взаємним перетином двох сил: доосередкової сили — матеріально і морально авторитетної, єдиної і національної — центральної державної Влади, і відосередкової сили якомога більш широких автономій поодиноких українських країв, спаяних в єдину цілісність цією сильною державною владою. Тільки при існуванні цих двох сил — коли всіх українських людей притягатиме одна спільна столиця статичністю і силою державної української Влади, і коли вони туди привозитимуть свої провінційні культурні окремішності, зрощені в окремих краях, а звідти вивозити знайомство українських людей інших провінційних культур — може настати взаємне пізнавання українців, без якого всі «соборності» будуть тільки пустим звуком».

Рекомендована література

1. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. — К., 1991.
2. Гусев В., Лозинська Л. Філософські роздуми В. Винниченка1 проблеми аналізу й самоозначення // Політологічні читання. — 1992. — № 3.
3. Касьянов Г. Шістдесятники Дисиденти Неформали. Знайомі незнайомці // Віче — 1994. — № 10
4. Коваленко А. Українська політологія проблеми та труднощі періоду становлення // Сучасність — 1994. — № 10
5. Кравченко Б., Прилюк Ю. Політичний лад в Україні та політична наука // Політологічні читання — 1992 — № 1

6. Куди йдемо? Матеріали науково-практичної конференції «Ідеологія та Ідейно-політичні засади державного будівництва в Україні». — К., 1993.
7. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе у 2-х т — К , 1994.
8. Мазлах С., Шахрай В. Розділи з книги «До хвили (що діється на Вкраїні і з Україною?)» // Політологічні читання. — 1993 — № 3.
9. Мотиль О. Дмитро Донцов // Політологічні читання — 1992 — № 1
10. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. — К.: Міленіум, 2014. — 426 с.
11. Політологія в Україні стан та перспективи розвитку Збірник наукових доповідей і статей — К., 2000.
12. Потульницький В. А. Політична доктрина В Липинського // Український Історичний журнал — 1992 — № 9.
13. Трощинський В. П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як Історичне і соціально-політичне явище. — К., 1994.

4. Індивід як суб'єкт політики. Права особи.

Теми доповідей

1. Особа як суб'єкт і об'єкт політики.
2. Особливості політичної соціалізації в сучасній Україні.
3. Способи формування демократичної культури особистості.
4. Подолання відчуження особистості від влади: теорія і практика.
5. Способи впливу політичної соціалізації на політичне лідерство.
6. Політична соціалізація молоді.
7. Політична соціалізація в пострадянській Україні.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте характеристику сучасного політичного лідера.
2. Розкрийте технології прийняття рішень.
3. Визначте позитивний і негативний вплив лідерства на політичний процес.
4. Дайте характеристику форм функціонування політичного лідерства.
5. Розкрийте взаємодію ЗМІ та сучасного лідера.
6. Розкрийте теорії політичного лідерства.

Логічні завдання

1. Назвіть головні умови активізації процесу соціалізації особистості і суспільства.
2. Як впливають на процес соціалізації історичні, національні, культурні особливості країни?
3. Назвіть найбільш характерні риси політичної культури у політичних лідерів України.
4. Головним чинником політичної соціалізації В.Ленін вважав знання:

«...Неписьменна людина стоїть поза політикою, їй необхідно набути освіти. Без цього не може бути політики, без цього є тільки чутки, плітки, козні, але не політика.» Чим, на Ваш погляд, обумовлена зростаюча роль політичних знань у процесі соціалізації?

5. Україна – багатонаціональна держава. Чи означає це, що її політична соціалізація повинна мати характер конфлікту? Які фактори допомагають запобіганню конфліктності?

6. Чим відрізняється політична участь від політичної соціалізації?

7. У чому, на вашу думку, полягають особливості політичної соціалізації за різних типів політичних режимів?

8. Як співвідносяться політична соціалізація і політичне відчуження?

9. Який зв'язок існує між політичною соціалізацією і політичним пануванням?

Питання для дискусії

1. У чому сутність сучасних теорій політичного лідерства?

2. Розкрийте сутність позитивного і негативного впливу лідерства на політичний процес.

3. Які форми функціонування політичного лідерства?

4. Розкрийте взаємозв'язок лідерства та політичного менеджменту.

5. Дайте загальну характеристику харизматичного лідера.

6. Які вимоги висуває суспільство до політичного лідера?

7. Який взаємозв'язок менталітету та інституту лідерства?

8. У яких сферах політичного життя ефективно політичне лідерство?

9. Кого ви вважаєте реальними політичними лідерами в історії українського суспільства?

10. Розкрийте роль лідера в сучасній Україні.

Дискусія «Концепції політичної участі. Що вдалося пояснити?»

В сучасній політичній науці існує декілька концепцій, що претендують на пояснення і розуміння причин політичної участі (і перш за все електорального).

1. Значної популярності набула так звана теорія раціонального вибору. Вона будується на логічному допущенні, що більшість індивідів прагне раціональної поведінки. При цьому раціональність не тотожна логічності. Основоположник цієї теорії Е. Даунс визначає раціональність як рух людини «до досягнення своєї мети таким шляхом, який, на його думку, вимагає якнайменших можливих витрат рідкісних ресурсів на одиницю одержуваного результату». Частина дослідників трактує раціональність як принцип максимізації вигоди. Таким чином, політична участь, з погляду прихильників даної теорії, базується на співвідношенні витрат з одержуваною від політичної участі вигодою. В тому

випадку, якщо вигода значно більше витрат, індивід виявляє політичну активність. Згідно з адептами даної концепції, політика постає як результат взаємодії різних одиничних інтересів і волі. Її одиницею стає окрема людина зі своїми інтересами і перевагами. Критики цієї теорії акцентують увагу на тому, що вона базується на абстрактних допущеннях стабільності, послідовності і остаточної визначеності переваг, тоді як насправді індивіди ухвалюють рішення часто в швидко змінних умовах і під впливом ситуативних чинників.

2. У протилежність теорії раціонального вибору, «мичиганская модель» електоральної участі як первинна змінна політичної поведінки розглядає партійну ідентифікацію виборців. Саме вона визначає ставлення виборця до серйозних політичних подій і почуття, випробовувані до кандидатів. У свою чергу, партійна ідентифікація формується через політичну соціалізацію, головним агентом якої є сім'я.

3. Психологічна школа робить акцент на мотивах і установках індивіда. Відповідно вчені орієнтуються на вивчення психологічних рис особи, її емоційних, когнітивних і поведінкових характеристик. Мета вивчення

– виявлення взаємозв'язків установок і поведінки особи, а основні методи вивчення

– соціологічні опитування, робота з фокус-групами, психологічні експерименти.

4. У рамках інституційного підходу затверджується, що політична активність залежить не від психологічних характеристик особи, соціального статусу, рівня освіти, а від можливостей впливу виборців на уряд, що надається політичними інститутами. Розгляньте названі вище концепції. Які, на Вашу думку, їхні

достоїнства і недоліки? Яка з них може претендувати на пояснення широкого кола чинників, що визначають політичну участь? Виразіть своє ставлення до кожної з цих концепцій. На основі, якої з них ви могли б найповніше розкрити причини політичної участі? Співставте свою точку зору з думкою студентів вашої групи.

Постарайтеся знайти вагомі аргументи для обґрунтування своєї позиції.

Рекомендована література

1. Буткевич В. Права людини в Україні // Права людини в Україні. — К., 1995.- С. 34.
2. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года // Международное право в документах: учеб. пособ. [3-е изд., перераб. и доп.] / Сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. — М., 2002. — 824 с.
3. Загальна теорія держави і права / За ред. М. В. Цвік. — Харків: Право, 2002. — 432 с.

4. Зеленько Г. І. Громадські організації як структури громадянського суспільства (на прикладі Молдови) // Г. І. Зеленько, В. І. Анікін / Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. 2011. – Серія 22. – Вип. 6. – С. 40–47.
5. Конституційне право України / За ред. В. Ф. Погорілка. – К., 2002. – С. 189–190.
6. Конституции зарубежных государств [Электронный ресурс] / сост. проф. В. В. Маклаков. – М.: Издательство БЕК, 2002. – Режим доступа: <http://www.vuzlib.net/beta3/html/1/16814>.
7. Кулеба О. Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблеми їх діяльності / О. Кулеба // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – Вип. 24. – С. 45–50.
8. Малявін Є. В. Громадські об'єднання як складова частина політичної організації суспільства / Є. В. Малявін, Н. М. Семке // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2011. – Вип. 29 (33). – С. 148–156.
9. Марушкевич Б. М. Молодіжні громадські організації в Україні: завдання та принципи функціонування за умов трансформації суспільства / Б. М. Марушкевич // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; [редкол. : Бех В. П. та ін. ; відп. за вип. Катаєв С. Л.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 49. – С. 45–53.
10. Морозова Л. А. Теория государства и права. – М., 2005. – С. 428 – 441.
11. Скакун О.Ф. Теория государства и права. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. Дел, 2000.
12. Тодика Ю.М. Конституція України: проблеми теорії і практики. – Харків: Факт, 2000. – 608 с.
13. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран. – М., 2001. – С. 62.
14. Фрицький О. Ф. Конституційне право України. – К., 2002. – С. 127.
15. Юлдашев О. Природно-правова цінність категорії «гідність людини» як підґрунтя будь-якого реформування (до проблеми принципів державотворення) // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 1(28). – С. 96.

5. Нація як суб'єкт політики. Політика і націоналізм. Доктрини націоналізму.

Ніхто нам не збудує держави, коли самі її не збудуємо,
і ніхто з нас не сформує нації, коли ми самі нацією не захочемо бути.
В'ячеслав Липинський

ТЕМАТИКА ЕСЕ

- 1) Микола Міхновський — романтик української ідеї.
- 2) Головні ідеї чинного націоналізму Дмитра Донцова.
- 3) Чинний націоналізм як ідеологічне підґрунтя ОУН.
- 4) «Націократична держава» Миколи Сціборського.
- 5) Трансформації «інтегрального» націоналізму.

Питання для дискусії:

Як пов'язані між собою етнос – нація – держава у різних країнах, хто кого творить і за яких обставин ?

Чи кожна нація має етнічну основу і може розглядатися як наступний, вищий ступінь етнічного розвитку ?

Чи кожен етнос, що має власну державу може вважатися нацією ? (наприклад русичі в часи Київської княжої держави)

Яке означення підходить для усіх націй та які є їх різновиди?

Чим відрізняється «сепаратизм» від «національно-визвольного руху» ?

Чи є в Україні підстави для сепаратизму ?

Дискусія «Критерії нації»

«Велике питання, що стояло в центрі європейської політики ХІХ століття, полягало у тому, хто повинен правити - принци чи народ? Перша світова війна, змівши династичних монархів континенту і їх імперії, вирішила це питання, але лише для того, щоб поставити інше : як повинен правити народ - за допомогою обраних представників, чия влада буде обмежена, або за допомогою самозваної політичної еліти, що здійснює тотальний контроль над тими, ким вона править ? Після другої світової війни і після завершення холодної війни тоталітаризм у Європі був розтрощений. Однак на порядок денний постало третє питання, яке заложив основу великомасштабного насильства, що послідувало за крахом комунізму і закінченням суперництва Сходу і Заходу на європейському континенті: хто саме є народом , який повинен реалізовувати цілі самоврядування ?» (М. Манделбаум «Майбутнє націоналізму»).

Як Ви вважаєте, за якими критеріями можливо виділити окремі народи і нації, що повинно їх об'єднувати чи розмежовувати?

Чи підходе для сучасного світу критерії які ставили для еллінів у стародавній Греції, коли Ви не повинні були народитись у Греції, щоб бути греком, проте повинні були одягатись, розмовляти, мислити, як грек?

Рекомендована література

1. Георгій Касьянов. Теорії нації та націоналізму. Київ, 1999.
2. Зеленько Г. І. Громадські організації як структури громадянського суспільства (на прикладі Молдови) // Г. І. Зеленько, В. І. Анікін / Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. 2011. – Серія 22. – Вип. 6. – С. 40–47.
3. Ернест Гелнер. Нації та націоналізм. Націоналізм. Київ, 2003.
4. Роман Шпорлюк. Імперія та нації. Київ, 2000.
5. Ентоні Сміт. Національна ідентичність. Київ, 1994.
6. Ентоні Сміт. Нації та націоналізм у глобальну епоху. Київ, 2006.
7. Ентоні Сміт. Культурні основи націй. Київ, 2009.
8. Домінік Шнаппер. Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації. Харків, 2007.
9. Кулеба О. Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблеми їх діяльності / О. Кулеба // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – Вип. 24. – С. 45–50.
10. Малявін Є. В. Громадські об'єднання як складова частина політичної організації суспільства / Є. В. Малявін, Н. М. Семке // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2011. – Вип. 29 (33). – С. 148–156.
11. Марушкевич Б. М. Молодіжні громадські організації в Україні: завдання та принципи функціонування за умов трансформації суспільства / Б. М. Марушкевич // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; [редкол. : Бех В. П. та ін. ; відп. за вип. Катаєв С. Л.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 49. – С. 45–53.
12. Олександр Салтовський. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки. Київ, 2002.

6. Політичні системи США , Франції, ФРН, Великобританії.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте поняття: системність, системний підхід, системний аналіз, система.
2. З'ясуйте головні концепції основоположників сучасної теорії політичних систем.
3. Схарактеризуйте особливості політичних систем країн Західної Європи.
4. Проаналізуйте основні шляхи модернізації та трансформації політичних систем.
5. З'ясуйте основні стабілізуючі фактори функціонування політичної системи.
6. З'ясуйте механізми функціонування політичних систем суспільства.

7. Проаналізуйте залежність рівня й типу політичної культури суспільства та типу політичної системи.
8. З'ясуйте місце інституту президентства політичної системи суспільства. Чим політична система України відрізняється від політичних систем країн Західної Європи?

Заповнити порівняльну таблицю

Політична система	США	Франція	ФРН	Великобританія
<i>Політичний режим</i>				
<i>Адміністративно-територіальний устрій держави</i>				
<i>Політична культура</i>				
<i>За характером взаємодії з середовищем</i>				
<i>Тип суспільства</i>				
<i>Відношення до індивідуальної свободи</i>				

ТЕМАТИКА ЕСЕ

- Конституція США 1787 р. та її специфічні риси.
- Політичні партії в США. Особливості двопартійної системи.
- Конгрес США. Правове становище та повноваження палат.
- Правове становище Президента США.
- Верховний суд США.
- Американський федералізм. Правове становище штатів.
- Правове становище особи в США. Білль про права.
- Конституція Великобританія – загальна характеристика.
- Роль монарха в управлінні країною у Великобританії.
- Парламент Великобританії - структура і повноваження палат.
- Уряд і Кабінет у Великобританії.
- Особливості двопартійної системи Великобританії.
- Муніципальна система Великобританії. Проблема правового положення Шотландії, Уельсу, Північної Ірландії.
- Конституція Франції, 1988.

15. Інститут президентства у Франції.
16. Уряд Франції. Взаємовідносини Президента і уряду.
17. Система місцевих органів Франції.
18. Судова влада у Франції.
19. Конституційний контроль у Франції.
20. Особливості Конституції ФРН 1949 р.
21. Конституції та конституційний розвиток в ФРН.
22. Федералізм і самоврядування в ФРН.

Рекомендована література

1. Актуальные проблемы Европы.— М., Выпуски 1992–1994гг.
2. Белов Г.А. Политическая система // Кентавр.— 1995.— № 2.
3. Белов Г.А. Функции политической системы // Кентавр.— 1995.— № 3.
4. Гаджиев К.С. Тоталитаризм как феномен XX века // Вопросы философии.— 1992 — № 5. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібн/ [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 348 с — Режим доступу:
http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
6. Герасимов Е.Н. Дорогу к свободе осилит идущий: от авторитаризма к практическому гуманизму.— К., 1997.
7. Лернер М. Развитие цивилизации в Америке.— М., 1992.
8. Ордещук П. Американская политическая система: поиск эффективной демократии // Свободная мысль.— 1991.— № 18.
9. Латинская Америка и Карибы. Политические институты и процессы // Отв. Ред. З.В.Ивановский.— М.: Наука, 2000.
10. Политическая система США: актуальные измерения.— М.: Наука, 2000.
11. Селезнев Л.И. Политические системы современности: сравнительный анализ.— СПб, ТОО ТК «Петрополис», 1995.
12. Сударев В.П. Взаимозависимость и конфликт интересов. США и Латинская Америка (вторая половина XX века) — М., 2000.

7. Місцеве самоврядування: поняття, завдання, принципи організації.

Завдання для самостійної роботи

1. Функції і повноваження місцевого самоврядування.
2. Місцеві ради, органи місцевого самоврядування, організація їх роботи.
3. Організація роботи виконавських органів місцевих рад.
4. Відносини органів державної влади і місцевого самоврядування з судовими органами.
5. Умови дострокового припинення повноважень депутатів місцевих рад.

ТЕМАТИКА ЕСЕ

1. Поняття державного будівництва і місцевого самоврядування
2. Нормотворча діяльність органів місцевого самоврядування.
3. Виконавчий апарат ради, організація його роботи.
4. Правовий статус депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів.
5. Форми і методи роботи виконавчих комітетів місцевих рад.
6. Депутатські запити, звернення, запитання, порядок їх внесення і розгляду

Питання для дискусії

- 1) Чи є протиріччя в законодавстві України в зв'язку зі статусом Криму ?
- 2) *Що є первинним, середнім і верхнім рівнем адміністративно-територіального устрою Автономної Республіки Крим, області, міст Київ і Севастополь?*
- 3) Організаційна робота депутатів місцевих рад у раді та у виборчому окрузі

Рекомендована література

1. Крищенко Л. Український парламентаризм // Віче.— 1996.— № 11.
2. Битяк Ю. Конституційно-правові засади становлення та розвитку державної служби в Україні // Вісник Академії правових наук України. — 1998. — №2 (13). — С.75–83.
3. Битяк Ю. Оновлення змісту діяльності органів виконавчої влади — головна мета адміністративної реформи в Україні // Вісник Академії правових наук України. — 2000. — №4(19). — С.10–19.
4. Веніславський Ф.В. Конституційне визначення меж державної влади в Україні // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. — Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. — №43. — С.17–22.
5. Гаращук В.М. Сутність, принципи та гарантії законності // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. — Харків: Нац. юрид. акад. України, 1999. — №42. — С.106–112.
6. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібн/ [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 348 с — Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
7. Делія Ю. Компетенційні спори: причини і шляхи їх подолання // Право України. — 2000. — №6. — С.32–33.

8. Заєць А. Принцип розподілу влад у новітній українській конституційно-правовій практиці // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – №2(13). – С.40–50.

9. Козюбра М. Державна влада: межі здійснення та форма організації (політико-правні аспекти) // Українське право. – 1995. – №1(2). – С.4–13.

10. Корнієнко М. Державна влада і місцеве самоврядування: актуальні питання теорії і практики // Українське право. – 1995. – №1(2). – С.68–77.

11. Політичні партії у виборах: теорія та практика виборчої кампанії: навчально-методичний посібник. – К. : Знання, 2012. – 373 с.

12. Станік С. Оптимізація нормотворчої діяльності як правового засобу утвердження прав і свобод людини // Право України. – 1999. – №5. – С.3–7.

8. Етнополітичні конфлікти.

Питання для дискусії:

- 1) Відомо, що більшість держав світу багатонаціональні за складом свого населення, є й кілька поліетнічних держав. Чи тотожні поняття „поліетнічна держава” і „багатонаціональна за складом свого населення”.
- 2) Чи є взаємозв'язок між націоналізмом і інтернаціоналізмом? Якщо є, то в чому, а якщо нема, то в чому?
- 3) Чи з'єднуються нації в майбутньому?
- 4) Яке майбутнє мов?
- 5) У чому полягає відмінність між поняттями „український народ”, „українська нація”, „народ України”, „населення України”?
- 6) Особливості національної політики України.
- 7) Що таке національний суверенітет?
- 8) Яка залежність між поняттями «етнос» і «нація»?
- 9) Які передумови сучасного етнічного ренесансу в світі?
- 10) Чим відрізняється національна державність від національного суверенітету?
- 11) Що потрібно для формування національної свідомості та самосвідомості?
- 12) У чому причини виникнення шовінізму, расизму?
- 13) Що таке космополітизм?
- 14) Чи впливає релігія на політичний конфлікт?
- 15) Місце і роль національних відносин у політичному житті сучасного суспільств.

Завдання для самостійної роботи:

- 1) Назвіть і коротко охарактеризуйте підходи до визначення нації.

- 2) На яких підвалинах базується культура міжнаціонального спілкування? Назвіть їх, а також антиподи культури міжнаціонального спілкування.
- 3) Дайте визначення поняття „державна мова”.
- 4) Дайте визначення понять „національна свідомість” і „національна самосвідомість”.
- 5) Як взаємодіє між собою нація і держава?
- 6) Яка різниця між поняттями „патріотизм” і „націоналізм”?
- 7) У Конституції України (ст. 11) вжито поняття „корінні народи” та „національні меншини”. Визначте зміст цих понять.
- 8) Що означає національне самовизначення народів?
- 9) Визначте причини деформації національного розвитку в Україні та зміст сучасної національної політики держави.
- 10) Проаналізуйте шляхи реалізації української національної ідеї Д. Донцова.
- 11) Порівняйте економічну і марксистсько-ленінську теорії походження націй. Що спільне і що відмінне в цих теоріях і що, на Ваш погляд, є слабким місцем чи хибним?
- 12) Проаналізуйте відомі теорії походження націй і визначте закономірності розвитку націй і національних відносин.
- 13) Проаналізуйте, які є складності і проблеми в реалізації етнонаціональної політики в Україні в сучасних умовах.
- 14) Порівняйте процеси національного самовизначення націй від процесу сепаратизму? Що таке геноцид і етноцид? Що в них спільне та відмінне?
- 15) Проаналізуйте етнонаціональну політику США, Франції, Росії та України щодо національних меншин.
- 16) Проведіть порівняльний аналіз понять «націоналізм», «інтернаціоналізм», «космополітизм», «сепаратизм», «шовінізм».
- 17) З'ясуйте сутнісні відмінності між етнічним та політичним типом нації.
- 18) Визначте основні напрями етнонаціональної політики.
- 19) Розкрийте сутність принципу самовизначення націй.
- 20) Спробуйте визначити шляхи «зняття» суперечностей етнонаціональних відносин та дайте їх характеристику.

Рекомендована література

1. Головатий М. Ф. Політична психологія : підручник для студ. вищ. закл. — К., 2006.
2. Зеленюк Г. І. Громадські організації як структури громадянського суспільства (на прикладі Молдови) // Г. І. Зеленюк, В. І. Анікін / Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. 2011. — Серія 22. — Вип. 6. — С. 40–47.

3. Етнонаціональний розвиток України. Термін виникнення, персоналії. – К., 1993.
4. Загородній Ю. І., Куріло В. С., Савченко С. В. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми. – К. : Генеза, 2004.
5. Зущик Ю., Кривошеєнко О., Яблонський В. Фігури. Політичне лідерство в сучасній Україні. – К., 1999.
6. Крисаченко В. С., Мостяєв О. І. Україна: природа і люди. – К. : Інститут філософії НАН України, 2000. – 492 с.
7. Кулеба О. Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблеми їх діяльності / О. Кулеба // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – Вип. 24. – С. 45–50.
8. Кулібабчук В. В. Особа в сфері політики. – Вінниця, 1998.
9. Культура политического процесса : учебн. Пособие / В. В. Трошихин, В. И. Теплов. – М. : РДЛ, 2001.
10. Кухта Б. Л., Теплоухова Н. Г. Політичні еліти і лідерство. – Львів, 1995.
11. Пахарев А. Д. Политическое лидерство и лидеры : монография. – К., 2001. – 270 с.
- Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. – К.: Міленіум, 2014. – 426 с.
12. Пухтинський М., Власенко О., Ворона П., Лопатинський А., Обушний М. Українські еліти в контексті місцевого і регіонального розвитку: історія та сучасність / Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України. – Полава : ПП Шевченко, 2009. – 160 с.
13. Римаренко Ю. І. Національний розвій України. – К., 1995.
14. Ротар Н. Ю. Політична еліта та лідерство : навч. посіб. / Чернівецький нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2006. – 76 с.
15. Рудич Ф. М., Балабан Р. В. Політика в особах : політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контекст / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – К. : Парламентське видавництво, 2008. – 352 с.
16. Сміт Ентоні. Національна ідентичність. – К., 1994.
17. Цимбалістий Б. Тавро бездержавності. Політична культура українців. – К., 1994.
18. Шкляр Л. Є. Українці: етногенез, етнос, етнімія // Генеза. – 1994. – № 2.

9. Політична модернізація

Завдання для самостійної роботи:

1) Порівняйте політичні процеси України і високорозвинених країн за: спеціалізацією політичних функцій; публічністю політичних рішень; клановим характером кадрової політики; внутрішньопартійною демократією.

2) У яких випадках суспільство змушене обрати стабілізацію, модернізацію або історичний прогрес? Наскільки вільний і водночас вимушений вибір тієї чи іншої спрямованості соціальних перетворень? Опишіть (перерахуйте соціальні індикатори) історичну ситуацію, вихід з якої передбачає стабілізацію або модернізацію чи історичний прогрес. Яка міра керованості соціальними перетвореннями у цих випадках? Чи залежить вона від історичної спрямованості розвитку?

3) Як співвідносяться поняття «політичний розвиток» і «політична модернізація»? Назвіть основні типи політичної модернізації. Як Ви розумієте термін «часткова модернізація»?

4) У концепціях модернізації велика увага приділяється проблемі співвідношення культури і демократії. При цьому вчені виходять або з тези, відповідно до якої тільки західна культура створює базу для розвитку демократичних інститутів, або з тези, що існує тільки одна або дві культури, особливо ворожі демократії (найчастіше називають іслам і конфуціанство). Проаналізуйте дані підходи до проблеми співвідношення культури і демократії. Чи сумісна демократія з незахідними культурами? Базуючись на досвіді політичних реформ в Україні, Росії, країнах Східної Європи і Китаї, з'ясуйте, які чинники є визначальними для процесу політичної модернізації.

Питання для дискусії

1. Форми політичного процесу та результат їх застосування:
 - революція і реформа;
 - політична криза і політичний конфлікт;
 - політичне рішення і політичний плюралізм;
 - повстання, бунт, заколот, путч;
 - політична кампанія і пряма дія в політиці.
2. До якого типу країн слід віднести Україну – до «традиційного» чи «сучасного» (за класифікацією Макса Вебера)
3. Які типи політичних процесів відбуваються в Україні ?

Рекомендована література

1. Индия 80-х годов тенденции социально-политического развития.— М., 1990.
2. Журавський В. Политический процесс в Украине: анализ, поиски, решения.— К., 1995.
3. Михальченко Н. Украинское общество: трансформация, модернизация, и лимитроф Европы? / Н. Михальченко. — К., 2001. — С. 39.

4. Новакова О. Авторитарна і демократична моделі політичної модернізації / Олена Новакова // Політичний менеджмент.(спецвипуск), 2006. – [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=61&c=1336>
5. Жарраф М. Модернізація політичної системи Марокко: напрямки, етапи і перспективи. - Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Мохамед Жарраф; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. — Х., 2004. — 20 с
6. Зворыкин Б. Этатистская модель социальной модернизации: влияние политических режимов и современный опыт реализации / Борис Зворыкин // Власть. – 2009. - №3. - С.21-24.
7. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. – К.: Міленіум, 2014. – 426 с.
8. Політологія: підручн. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
9. Проблема політичної модернізації: монографія/ за заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данільяна. – Х. : Право. – 2008. – 320 с. 1.
10. Черній А.М. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. – К.: Міленіум, 2013. – 426 с.
11. Шляхтун П. П. , Політологія: історія та теорія: Підручник / П. П. Шляхтун. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 472 с

10. Політичний маркетинг

Теми доповідей, рефератів

1. Специфіка застосування технологій «інформаційної війни» в політичній практиці в сучасній Україні.
2. Тактика проведення виборчих кампаній і формування політичного іміджу.
3. Теледебати як виборча технологія: українські реалії та досвід європейських країн.
4. Електоральна соціологія.
5. Технології лобістської діяльності: сутність та особливості застосування.
6. Нелегітимні політичні технології та методи боротьби з ними.
7. Політичний маркетинг та менеджмент.
8. Демократичний досвід проведення виборчих кампаній (на прикладі європейських країн).
9. Роль інформаційних технологій в політиці.
10. Політичні акції: проблеми та перспективи використання.

Логічні завдання

1. Наведіть приклади застосування стратегічних, тактичних, одноразових, циклічних політичних технологій в українській політичній практиці.

2. Запропонуйте власний варіант використання техніки «незвичайного образу» для кандидата в депутата у вашому регіоні з врахуванням необхідних додаткових умов.
3. Змодельуйте ситуацію застосування техніки «інформаційних шумів».
4. Охарактеризуйте специфіку формування іміджу на основі обраного типу політичного діяча: «борець з корупцією», «борець за правду», «інтелігент–інтелектуал». Наведіть приклади їхнього застосування в сучасній політиці України та європейських країн та порівняйте процес створення означених іміджів. Запропонуйте власні образи політичних лідерів.
5. Оцініть результативність та ефективність застосування політичної реклами в президентських кампаніях України 2004 та 2010 роках.
6. Визначте особливості проведення виборчих компаній у регіонах.
7. Проаналізуйте сучасне макросередовище та визначте особливості його впливу на розвиток мікроелементів політичного життя.
8. Наведіть приклади опитувань громадської думки в Україні та визначте сутність їхнього впливу на розуміння суспільно-політичних процесів, що відбуваються в нашому суспільстві.
9. З'ясуйте переваги і недоліки засобів поширення політичної реклами (газет, журналів, листівок, буклетів, проспектів, радіо, телебачення, рекламних щитів, плакатів тощо).
10. Проаналізуйте принципи політичного рекламування.

Питання до дискусії

1. Проаналізуйте основні етапи рекламної кампанії.
2. Що вам відомо про різновиди політичної реклами?
3. Які функції виконує політична реклама в суспільстві?
4. Яких правил конструювання іміджу кандидата засобами реклами треба дотримуватись при написанні замовлених статей, замовлених телепередач, замовленого ролика, офіційному виступі на телебаченні.
5. Як імідж організації, політичного лідера впливає на політичні процеси?
6. Якими принципами керуються ЗМІ при виборі тем публікацій і передач?

Дискусія (ділова гра)

1. Створити плакат, макет рекламного щита в рамках виборчої кампанії, рекламних акцій, пропаганди політичних поглядів, цілей, ідей у вигляді електронного макету або фотографії.
2. Написати звернення кандидата в Президента України до своїх виборців з актуальних питань української політики.
3. Розробити план політичної діяльності команди політичного лідера регіонального рівня.

Рекомендована література

1. Авторханов А. Технология власти. — М., 1991.
2. Бобик В.М. Як стати популярним, перемогти на виборах та утриматись на політичному Олімпі. - К., 1993. Лісовий В. Поняття політичної культури. Політична культура українців. — К., 1996.
3. Жданов І. Свідомий вибір чи маніпулювання масовою свідомістю //Нова політика. - 2002. - № 1.
4. Ляпіна Т.В. Політична реклама. — К., 2000.
5. Оніщенко І.Г. Маркетинг сучасної виборчої компанії //Збірник наукових праць. —К., 2000.
6. Політологія: підручн. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. — Х. : Право, 2013. — 416 с.
7. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. — К.: Міленіум, 2014. — 426 с.
8. Почепцов Г. Виборчий імідж //Нова політика. — 1998. — № 3.
9. Томенко М. Політичні технології у виборчій компанії Президента Ураїни / Політична думка. — 1999. — № 16.
10. Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / За ред. М.О. Шульги. — К., 1999.
11. Фетисов А.С. Политическая власть: проблемы легитимности //Социально — политический журнал. — 1998. — № 1.
12. Фролов П. Роль ЗМІ у формуванні іміджу політика //Українські варіанти. — 1998. — №1.
13. Черній А.М. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. — К.: Міленіум, 2013. — 426 с.
14. Шляхтун П. П. , Політологія: історія та теорія: Підручник / П. П. Шляхтун. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 472 с

11. Політичний менеджмент

Питання для дискусії

- 1) Як співвідносяться між собою політика та управління?
- 2) Чим зумовлена політична поведінка і політична діяльність різних суб'єктів політичного процесу.
- 3) Який механізм прийняття політичного рішення та його основні етапи?
- 4) Основні напрями роботи з пресою підтримки кандидата на виборах.
- 5) Технологія політичного менеджменту в суспільствах перехідного типу.
- 6) Як взаємодіють політичні технології та механізми реалізації політичних рішень?

- 7) Визначте чинники, що впливають на ефективність діяльності і порівняйте їх з критерієм ефективності управління (на прикладі України).
- 8) Визначте роль бюрократії в ухваленні та реалізації управлінських рішень.
- 9) Проаналізуйте негативні тенденції бюрократизації політики та підміни її управлінням, а також правові засоби упередження й подолання негативних тенденцій.
- 10) Розкрийте взаємозв'язок лідерства та політичного менеджменту.

Завдання для самостійної роботи

- 1) Розкрийте особливості менеджменту в різних сферах людської діяльності.
- 2) Визначте межі допустимих дій у створенні негативного іміджу суперника під час виборчої кампанії.
- 3) Що таке маніпулювання суспільною свідомістю і як воно виявляється у політичній сфері?
- 4) Сформулюйте основні вимоги до роботи правлячої команди.
- 5) Проаналізуйте схему прийняття політичного рішення.
- 6) Дайте оцінку політичного ризику.

Логічні завдання та проблемні запитання

- 1) Охарактеризуйте роль реклами в політичному менеджменті.
Сформулюйте призначення політичної реклами. Спробуйте виділити основні правила реклами (наприклад: «Висловлюйтесь просто», «Викладайте факти» і т. д.).
- 2) Опишіть привабливий образ кандидата на основі того, які якості виборці хотіли б у ньому бачити. Визначте, який тип іміджу політичного лідера Ви «обмалювали»:
 - об'єктивний;
 - суб'єктивний;
 - модельований.
- 3) С. Адамс (1722-1803 рр.) - Один з організаторів визвольної боротьби англійських колоній, видатний діяч Американської революції - сформулював ряд принципів ведення політичної кампанії:
 - наявність організації, здатної очолити кампанію.
 - використання легко пізнаваних емоційних символів.
 - використання плакатів з емоційною символікою і легко запам'ятовується текстом.
 - постановка сценічних вистав та інших дій, що привертають увагу публіки, провокують дискусії та визначають громадську думку.
 - випередження опонентів в інтерпретації подій.

- необхідність постійного впливу з використанням усіх можливих засобів комунікації.

Що з перерахованого можна використовувати в сучасній політичній кампанії, що необхідно модернізувати, а що не актуально в даний час?

- 4) Назвіть і охарактеризуйте найбільш популярні технології і методи, використовувані фахівцями зі зв'язків з громадськістю.

Рекомендована література

1. Журавський В. Політична система України: особливості, фактори чинники права // Віче.– 2000.– № 2.
2. Лясота Л. Причини відтворення авторитарних цінностей в Україні //Нова політика. – 2001. – № 5.
3. Мигул І. Політичні ідеології: порівняльний аналіз. – К., 1997.
4. Молчанов М. Ідеологія влади: віхи історії / Політологічні читання. – 1992. – № 1.
5. Мурашин Г. Найвища цінність. Прийняття Декларації прав і свобод людини – веління часу //Політика і час. – 1991. – № 6.
6. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. - М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997 - 190 с.
7. Політологія: підручн. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2013. – 416 с.
8. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. – К.: Міленіум, 2014. – 426 с.
9. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційні вимр. - Львів: Тріада плюс, 2004.
10. Сакс, Джефрі; Пивоварський Олександр. Економіка перехідного періоду: Уроки для України/ Пер. з англ. О. Пивоварський. - К.: Основи, 1996. - 345 с.
11. Шведа Ю. Політичні партії: Теорії політичних партій та партійних систем: Навч. Посібник. - Львів: Тріада плюс, 2004.
12. Шабров О.Ф. Политическая система в управлении обществом //Государство и право. – 1994. – № 5.
13. Щедрова Г.П. Громадянське суспільство і соціально-демократична, правова держава: становлення, функції і тенденції розвитку в сучасній Україні. – К., 1996.
14. Энтин Л.М. Разделение властей. Опыт современных государств. – М., 1995.
15. Черній А.М. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. – К.: Міленіум, 2013. – 426 с.

12. Демократія в сучасному світі

Теми доповідей та рефератів

1. Сучасні концепції демократії.
2. Особливості побудови демократії в сучасній Україні.
3. Антична та сучасна демократія: порівняльний аналіз.
4. Вибори та референдум як форма прямої демократії.
5. Теорія поліархії Р. Даля.
6. Демократія: політичний ідеал і політична практика.
7. Теорія демократії А. Лейпхарта.

Питання для дискусії

1. Проаналізуйте вислів: «Є ринок — є демократія, немає ринку — немає демократії».
2. Які цінності демократії здаються Вам найбільш привабливими? Які протиріччя вони містять у собі?
3. Яким змістом збагатилося поняття демократії з часів античного світу? Було це прогресом демократії чи її псуванням?
4. Прихильником якої з форм демократії ви себе вважаєте і чому?
5. У якій формі демократії може реалізуватися право меншості на опозицію?
6. Які елементи (принципи) демократії є в Україні?

Логічні завдання та проблемні запитання

1. Чи можна стверджувати, услід за К. Марксом, що демократія є сутністю усякого державного устрою і що вона відноситься до всіх інших форм державного устрою, як рід відноситься до своїх видів?
2. Чому античну демократію називали «диктатурою більшості»? Сформулюйте умови, за яких перехід демократії у деспотію буде неможливий.
3. Які тенденції свідчать про посилення в Україні демократичного вектора політичного розвитку?
4. Що означає демократія як політичний світогляд?
5. Демократія існує як:
 - форма державного правління;
 - форма територіально-політичного державного устрою;
 - спосіб прийняття рішень у виконавчих органах влади.
6. Чи має рацію дискусія відносно питання про те, яка форма демократії - безпосередня чи представницька - більш прийнятна для сучасного суспільства?
7. Чи потребують демократизації всі види державної влади?
8. Чи достатньо існуючих форм демократії для демократизації основоположних видів державної влади?
9. Проаналізуйте значення компетентності й відповідальності для демократичної Держави; покажіть шляхи їхньої забезпечення.

10. Чи існує глобальна тенденція до прогресуючого утвердження демократії упродовж світової історії?
11. Які особливості мають мажоритарна та партисипаторна теорії демократії?
12. Характеризуючи поліархію як політичний режим, Р.Даль визначає сім основних інститутів, які сприяють її існуванню:

- виборча влада;
- вільні і справедливі вибори;
- виборче право;
- право бути обраним;
- свобода висловлювати особисту думку;
- альтернативна інформація;
- організаційна самодіяльність.

Розкрийте зміст кожного інституту.

13. Режим без партій – це режим без демократії, так вважав Моріс Дюверже, а що Ви вважаєте основними ознаками демократії ?
14. З яким труднощами зустрілась Україна на шляху переходу від авторитарного режиму до демократії?
15. Оцінюючи перспективи розвитку демократії в сучасному світі, С. Хантінгтон в роботі «Третя хвиля: Демократизація наприкінці ХХ століття» сформулював наступні питання:

- Чи є третя хвиля демократизації складовою частиною безупинної «глобальної демократичної революції», що, у кінцевому рахунку, набуває обмеженого (у просторі і в часі) характеру і стосується, передусім, тих країн, що в минулому вже мали певний демократичний досвід розвитку?
- Чи можлива третя (реверсивна) хвиля авторитаризму?
- Які перешкоди і можливості для розвитку демократії існують в країнах, що до 1990 р. не мали демократичних режимів?

Рекомендована література

1. Авторитаризм и демократия в развивающихся странах / В.Г.Хорос, Г.И.Мирский, К.Л.Майданик и др. РАН ин-т Мировой экономики и международных отношений; отв. Ред. В.Г.Хорос.— М.: Наука, 1996.
2. Бергев А. А. Политическая мысль древнегреческой демократии. — М., 1966.
3. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібн/ [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
4. Кульчицький С. Еволюція державного устрою в Україні: від тоталітаризму до демократії // Віче.— 1997.— № 1.
5. Медведчук В. Дух и принципы социал-демократии: украинская перспектива: пер. с укр.— К.: Основні цінності, 2000.

6. Мироненко О. М. Проблема прав свобод і людини у давній політико-правовій думці. — К., 1995.
7. Оніщук М. В. Співіснування та взаємодія безпосередньої демократії та представницької демократії як головна парадигма сучасного конституціоналізму // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2006. — № 11(61). — С. 5.
8. Політичні режими сучасності та перехід до демократії // С.Давимука, А.Колодій, Ю.Кужелюк та ін.— Львів, 1999.
9. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке. Пер.с англ. / Под ред. проф. Бажанова В.А.— М.: «Российская политическая энциклопедия», 1999.
10. Семенов В. Г., Шульженко Ф. П. Формування ідеї громадянського суспільства та правової держави в західноєвропейській філософії XVII—XVIII століть. — К., 1995.
11. Трипольский В. Оголенный нерв демократии // Віче.— 1996.— № 1. 1.

13. Виникнення і сутність геополітики.

Питання для дискусій

1. Розкрийте зміст кожного вектора сучасної української стратегії. Який з цих векторів вважається найпріоритетнішим ? Чому ?
2. Охарактеризуйте покликання України, як воно визначене в сучасних зарубіжних геополітичних концепціях. Чи відповідає воно інтересам незалежної української держави? Відповідь обґрунтуйте.
3. Розкрийте геополітичну детермінанту напруженості українсько-російських стосунків. Якими, на Вашу думку, є чинники оптимізації українсько-російських стосунків?
4. Які виклики та загрози незалежній українській державі приховує в собі кожний з її геополітичних векторів? Які заходи з убезпечення цих векторів передбачені українською геостратегією? Який з відомих Вам геополітичних векторів можна вважати найбезпечнішим для України? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання для самостійної роботи

1. Перерахуйте основні відмінності між біполярною та багатополлярною міжнародними системами. Яка з цих систем, на Вашу думку, більш ефективна для вирішення проблеми міжнародної безпеки? Обґрунтуйте свою думку.
2. З'ясуйте зміст понять: «велика шахівниця», «чорна дірка» (З. Бжезинський) та «зіткнення цивілізацій» і «роздерті країни» (С. Хантінгтон). Які реальні тенденції в сучасному світі відображають ці поняття?

3. Проаналізуйте геополітичний статус України та сформулюйте пріоритети і завдання української геополітичної доктрини, зумовлені цим статусом.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення політичного конфлікту.
2. Наведіть приклад парламентської, конституційної кризи.
3. Проаналізуйте політичне становище в Україні.
4. Дайте характеристику політичних засобів подолання конфліктів.
5. Консенсус — важливий фактор розвитку незалежної України.
6. Проаналізуйте основні типи конфліктів в Україні.

Рекомендована література

1. Гаджиев К. С. Введение в геополитику: Учебник. — М.: Логос, 2003. — 432с.
2. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібн/ [Електронний ресурс] / С. Д. Гелей, С. М. Рутар — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 348 с — Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
3. Дністрянський М.С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології. — Львів, 2003. — С. 45.
4. Лещенко Л. Національні інтереси України та її зовнішньополітична стратегія //Політика і час. — 1993. — № 2.
5. Кудряченко А.І. Геополітика / А.І. Кудряченко, Ф.М. Рудич, В.О. Храмов. — К.:МАУП, 2004. — 296 с.
6. Липа Ю. Призначення України. Львів, 1992. — С. 52.
7. Маркус В. Атрибут самостійної держави. Зовнішня політика сучасної України //Політика і час. — 1993. — №2.
8. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри. Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика. Енциклопедія / За ред. Ю. Римаренка. — К., 1998.
9. Олійник Я., Степаненко А. Науковий статус геополітики // Україна та глобальні процеси: географічний вимір: Зб. наук. Праць: В 3 т. — К., Луцьк, 2000.— Т. 3.— С. 121–125.
10. Політологія: підручн. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. — Х. : Право, 2013. — 416 с.
11. Черній А.М. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. — К.: Міленіум, 2013. — 426 с.
12. Шаповал В. Державний лад країн світу. - К., 1999.
13. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії.— Львів: ЛНУ, 2001. — 744 с.

14. Україна в міжнародних відносинах

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему: традиційне мислення і нове політичне мислення.
2. Що таке дипломатія, її завдання.
3. Назвіть головні принципи сучасної міжнародної політики.
4. Які основні компоненти включають національні інтереси України?
5. Проаналізуйте політичне становище в Україні.
6. Як співвідносяться поняття „мораль” і „міжнародна політика”? Наведіть приклади аморальності в міжнародній політиці однієї-двох держав світу.
7. Чи ідентичні поняття „зовнішня політика” і „міжнародна політика”.
8. Чи є синонімами поняття „міжнародна політика” і „міжнародні відносини”?
9. Тривалий час аж до початку 90-х років існував двополюсний світ, який очолювали й уособлювали відповідно дві „наддержави” – США і СРСР. Куди перемістився полюсний центр після розпаду СРСР? В Росію? Чи інші країни? Аргументуйте свою відповідь
10. Проаналізуйте тенденції трансформації конфліктів.

Теми доповідей та рефератів

1. Основні тенденції в розвитку міжнародних відносин в сучасному світі.
2. Проблеми глобалістики і криза цивілізації.
3. Головні напрями створення ефективної системи міжнародної безпеки.
4. Україна між Сходом і Заходом. Зовнішньополітичні орієнтири української держави.
5. Національна безпека України: проблеми і шляхи укріплення.
6. Генеза систем міжнародної безпеки.
7. Геополітика: предмет, структура, функції.
8. Українські геополітичні традиції.
9. Багатополярність як нова геополітична модель світу.
10. Національні інтереси України: історія та сучасність.
11. Структура геополітичного простору.
12. Геополітична концепція С. Хантінгтона.

Логічні завдання

1. Як зв'язати інтеграційні процеси в сучасному світі та різноманітність потреб і інтересів окремих країн?
2. В чому виявляється дія тенденції посилення взаємозалежності сучасного світу?
3. Зробіть аналіз зовнішньополітичних розділів програм і платформ сучасних партій в Україні.

4. У західній політології теорія світової політики ґрунтується на Понятті «національний інтерес». Сформулюйте національні інтереси України.
5. Охарактеризуйте пріоритетні напрямки зовнішньополітичної діяльності України.
6. Величина території і чисельність народонаселення держави багато в чому визначають місце країни в ієрархії міжнародних відносин, її політику на світовій арені. Серед держав сучасного світу виділіть три групи країн:
 - а) великі держави;
 - б) держави – регіональні лідери;
 - в) малі держави.
 Підберіть як приклад по п'ять держав для кожної групи. Опишіть їх геополітичні інтереси, місце і роль у системі міжнародних відносин.
7. Проаналізуйте концепції геополітичної конфігурації Європи:
 - а) «Європа тотожна Західній Європі»;
 - б) «Європа від Польщі до Португалії» («Європа від Бреста до Бреста»;
 - в) «Європа від Атлантики до Уралу»;
 - г) «Гельсінська Європа». У чому причина різноманіття цих концепцій? Наскільки вони адекватно відбивають сучасні геополітичні процеси на Європейському континенті? У чому полягають їхні недоліки?
8. Клаузевіц У. К., пруський генерал і військовий письменник, автор праці «Похід до Росії. 1812 рік.», дав концептуальне визначення війни як політичної технології – «війна є продовженням політики іншими засобами». Зробіть аналіз вислову.
9. Американський політолог С. Хантінгтон вважає, що коли раніше війни велись між народами і країнами, то тепер вони будуть вестись між цивілізаціями й, перш за все, на релігійному ґрунті. Чи є правомірним це твердження? Які аргументи «працюють» на користь цього висновку?

ПРОЄКТ Україна ХХІ ст. в «європейському домі»

Мета:

сформувати комплексне уявлення про роль і місце України в інтеграційних процесах Європи в ХХІ столітті.

Об'єкт дослідження:

сучасний стан життя українського народу в соціальній, культурній та освітній, економічній та політичній сферах.

Цілі дослідницької роботи:

вивчити стан соціальної, культурної, економічної та політичної сфер життєдіяльності українського народу;

розробити пропозиції щодо реформування політичної та економічної сфер життя суспільства; підготувати власну програму дій для прискорення ефективного шляху України до європейського співтовариства.

Вихідні джерела інформації: списки літератури до розділу «Міжнародна політика», інформація ЗМІ, статистичні дані соціологічних досліджень, законодавча джерельна база.

Основні методи дослідження: вивчення документів, літератури, матеріалів ЗМІ, соціологічне дослідження, анкетування, складання програм.

Етапи виконання проекту

1. Підготовчий:

- а) створити чотири дослідницькі групи за напрямками: стратегічне партнерство як пріоритетний напрям зовнішньої політики України; шляхи реформування української економіки та інтеграція у світову економіку; різноманітність шляхів і форм соціального розвитку України; процес глобалізації культури та її вплив на формування громадянина світу;
- б) спланувати роботу (визначити строки здійснення дослідження, завдання групам, час і місце обговорення проміжних результатів у групах).

2. Дослідницький:

- робота в групах: аналіз матеріалів сучасних ЗМІ;
- добір літератури з даної проблематики;
- дослідження інтеграційних процесів в Україні шляхом соціологічного експерименту;
- анкетування серед студентів з проблем майбутнього України;
- підготувати пакет матеріалів з даної проблематики;
- обробити результати соціологічного експерименту;
- обробити результати анкетування;
- підготувати пакет дидактичних матеріалів до теми.

3. Підсумковий:

- проведення конференції «Україна ХХІ ст. в «європейському домі»;
- проведення круглого столу «Європейські держави – рамки стратегічного партнерства з Україною»;
- підготовка навчальної програми на основі матеріалів конференції та круглого столу «Етапи ефективного шляху України до європейського співтовариства».

Рекомендована література

1. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна: Навч. посібник. – К.: Асоціація молодих українських політологів і політиків, 2000.
2. Бжезинский З. Великая шахматная доска. — М., 1998.

3. Бандурка А. М., Греченко В. А. Влада в Україні на зламі другого і третього тисячоліть. — Харків, 2000.
4. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. — К., 1991. — С. 151.
5. Кремень В.Г., Табачник Д.В., Ткаченко В.М. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду). — К., 1996.
6. Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці.— К.: Абрис, 1994.
7. Рудич Ф.М. Формування політичних структур в сучасній Україні: політологічний аналіз // Український історичний журнал.— 1994.— № 2–3.
8. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. — К.: Міленіум, 2014. — 426 с. Політологія: підручн. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін. — Х. : Право, 2013. — 416 с.
- 9.
10. Стігліц, Джозеф. Глобалізація та її тягар: Пер. з англ.. - К.: Вид.дім "Км Академія", 2003. - 252 с.
11. Тарасов Е.Н. Государство как институт политической системы // Социально-политический журнал.— 1994.— № 1–2.
12. Томенко М.В. Українська перспектива: історико-політологічні підстави державної стратегії.— К.: Логос, 1995.
13. Цыганков П.А. Международные отношения. — М., 2012.
14. Черній А.М. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. А.М.Чернія. — К.: Міленіум, 2013. — 426 с.

15. Політичний тероризм

Питання для дискусії

- 1.Прийнято вважати, що ідея нового світового порядку породжена війною в Перській затоці. Які аргументи на користь цієї думки Ви можете привести ?
- 2.Ознайомтеся з матеріалами Круглого столу «Уроки 11 вересня: проблеми глобальної, регіональної та національної безпеки» (Київ, 23 квітня, 2002 р.). Які корективи внесли події 11 вересня 2001 р. у проблему нового світового порядку? Який сценарій вирішення цієї проблеми, на Ваш погляд, найбільше відповідає цим корективам ? Відповідь обґрунтуйте.
3. Розкрийте зміст феномену зіткнення цивілізацій, як його визначив С. Хантінгтон. Наскільки правомірно, на Вашу думку, пояснювати сучасні локальні конфлікти за допомогою цього феномену ? Відповідь обґрунтуйте.
- 4.Яким, на Вашу думку, має бути механізм подолання цивілізаційних конфліктів та запобігання їм? Які реалії сучасного світу заважають виробленню такого механізму? Відповідь обґрунтуйте.
- 5.Серед причин виникнення тероризму виділяють політичні, релігійні, ідеологічні, економічні, соціально-економічні. Які з них найбільш впливовіші у

сучасному світі, та чи стимулює виникнення тероризму політика «подвійних стандартів»?

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте зміст сучасних глобалізаційних процесів. Мутація яких геополітичних чинників ними спричинена? У який спосіб, на Вашу думку, держава має вирішувати, з огляду на таку мутацію, проблему безпеки своєї території? Відповідь обґрунтуйте.
2. Схарактеризуйте прояви глобалізації в різних сферах суспільного життя та спробуйте сформулювати основні парадокси глобалізації. Які, на Ваш погляд, причини цих парадоксів та можливі наслідки їх невирішеності?
3. Проаналізуйте відомі Вам сценарії нового світового порядку. Яке місце відводиться Україні в кожному з них?

Рекомендована література

1. Бардін О.М. Насильство, війна, тероризм як способи розв'язання конфліктної ситуації: політологічний аналіз сутності понять / О.М. Бардін // Людина і політика, 2003. – (29). – С.89.
2. 1. Гелей С.Д. Політологія [Текст] : навч. посібн / [Електронний ресурс] / С.Д. Гелей, С.М. Рутар – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
3. Шубін С.П. Психологічні чинники сучасного політичного конфлікту / С. П. Шубін // Наукові праці. Політичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім П. Могили, 2002. – Вип. 12. – Т. 25. – 172 с. – С.72. . Насилля як засіб влади [http://revolution.allbest.ru/political/00080869_0.html], 2009. – 20 с.
4. Бабієва А. Політичне насилля: теоретичний аспект // Політичний менеджмент, 2005. – № 5 (14). – С. 161-168.
5. Канцір В. С. Сутнісний та змістовний аспекти політичного тероризму [www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chkup/2010_2/266.pdf] / В. С. Канцір // Часовис Київського університету права, 2010. – с. 266 – 270.
6. Дорошенко А. Проблема тероризму у сучасному політичному процесі [<http://ua.textreferat.com/referat-11478.html>] / А. Дорошенко. – 19 с.
7. Кучинська О. Л. Політичні проблеми глобального тероризму [http://otherreferats.allbest.ru/political/00038296_0.html] / О.Л. Кучинська. – К., 2009. – 37с.
8. Коршунов В. О. Політичний тероризм: інформаційні методи боротьби [автореферат] [http://librar.org.ua/sections_load.php?s=policy&id=428&start=1] / В. О. Коршунов. – Дніпропетровськ, 2008. – 11 с.
9. Ясько А. Тероризм як форма політичної боротьби // Політика і час. – 2002. – № 2.

6.ЗАВДАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

1. Предмет і метод політичної науки. Місце політології в системі суспільних наук.
2. Поняття та функції політики.
3. Політичні відносини, політична свідомість, політична організація як складові елементи політики.
4. Основні етапи розвитку політичної думки.
5. Поняття політичної влади. Суб'єкти та об'єкти політичної влади.
6. Ресурси політичної влади.
7. Легітимність політичної влади. Підстави легітимності.
8. Поняття політичної еліти.
9. Поняття та механізм функціонування політичної системи.
- 10.Поняття та класифікація політичних режимів.
- 11.Загальна характеристика автократичних політичних режимів.
- 12.Поняття та основні ознаки демократії.
- 13.Поняття та структура громадянського суспільства.
- 14.Держава, її ознаки, функції та місце у політичній системі суспільства.
- 15.Сутність монархії як форми державного правління. Особливості інституту монархії в сучасних умовах.
- 16.Поняття республіки. Характерні риси парламентської, президентської і змішаної форм республіканського правління.
- 17.Поняття та основні принципи правової держави.
- 18.Поняття та ознаки політичної партії.
- 19.Поняття партійної системи.
- 20.Поняття, структура та функції політичної культури.

Тестові завдання для з курсу «Політологія»:

- 1.Що таке політологія?
 - Політологія – це міждисциплінарна, інтегральна наука про політику в усіх її проявах, що включає весь комплекс знань про політику.
 - Політологія – це наука, спрямована на вивчення та аналіз політичних явищ і процесів, закономірностей їх розвитку, вироблення методології пізнання політичної дійсності.
 - Політологія – це наука про сутність, форми і закономірності виникнення, функціонування та розвитку політичних систем.

- Політологія – це наука про владу.

2. Що таке політика?

- Політика – це сфера відносин з приводу організації та управління соціальними процесами.
- Політика – сфера відносин з приводу організації і функціонування влади в суспільстві.
- Політика – це сфера суспільного життя, в якій реалізуються соціально-економічні та духовні інтереси індивідів і соціальних груп.
- Політика – це діяльність, пов'язана з регулюванням суспільних відносин за допомогою правових норм.
- Політика – це мистецтво.

3. Які елементи виділяють в структурі політики?

- Політичні процеси.
- Політичну культуру.
- Політичні інститути.
- Політичну соціалізацію.
- Політичні конфлікти.

4. Що таке «політична влада»?

- Влада – це сила, могутність.
- Влада – це можливість і здатність одного учасника відносин робити визначальний вплив впливати на поведінку інших.
- Влада – ці правила взаємин між окремими індивідами і соціальними інститутами.

5. Що таке легітимність політичної влади?

- Юридична законність влади.
- Схвалення влади населенням, переконаність у необхідності підпорядкування.
- Верховенство і повнота влади держави на всій його території, а також незалежність і рівноправність у міжнародних відносинах.
- Здатність впливати на поведінку окремих людей, соціальних груп, організацій або суспільства в цілому з метою досягнення певних цілей.

6. Що таке політична еліта?

- Політична еліта – це самостійна, нечисленна, володіє особливими

якостями соціальна група, що займає найбільш високу позицію в суспільстві і приймаюча безпосередню участь у виробленні і здійсненні рішень, пов'язаних з використанням політичної влади.

- Політична еліта – це соціальна група, що володіє виключним правом на встановлення правових норм, що регулюють всю систему суспільних відносин, визначення правового статусу органів державної влади та місцевого самоврядування, застосування насильства, визначення прав і свобод людини і громадянина.
- Політична еліта – це сукупність осіб, які мають право на керування всім суспільством в силу легальності, яка обумовлена використанням встановлених формальних процедур і правил.

7. Що таке політичне лідерство?

- Діяльність з визначення цілей і шляхів їх досягнення.
- Забезпечення реалізації потреб розвитку суспільства і його підсистем.
- Відношення домінування і підпорядкування, засновані на здатності приймати рішення і робити вплив.
- Вплив особи, наділеного політичною владою, на суспільство, політичну організацію чи соціальну групу.

8. Що таке політична система?

- Політична система – це система державних органів і установ.
- Політична система – це взаємозв'язок держави і організацій, які займаються політичною діяльністю.
- Політична система – це сукупність політичних інститутів, норм і цінностей, а також методів реалізації політичної влади.

9. Виберіть з перерахованих визначень держави найбільш точне:

- Держава – це сукупність організацій та установ, що реалізують функції управління в рамках певної території на основі встановлених юридичних норм і правил.
- Держава – це система органів та інститутів, що здійснюють владні повноваження на основі верховенства права, поділу влади і визнання рівності і свободи за всіма учасниками суспільних відносин.
- Держава – це центральний інститут політичної системи суспільства, який створюється для організації і управління життям населення на певній території за допомогою публічної влади, що має обов'язковий

характер.

10. Які цілі переслідують групи інтересів?

- Взаємодія зі структурами влади.
- Завоювання і використання політичної влади.
- Реалізація групового інтересу.
- Контроль за діяльністю інститутів державної влади.

11. Що входить в структуру політичної культури?

- Політичний досвід.
- Політичні процеси.
- Політична поведінка.
- Політична влада.
- Політична свідомість.

12. Що таке політична ідеологія?

- Система політичних ідей і уявлень, що відбивають інтереси, світогляд, і ідеали індивідів і соціальних груп.
- Стійкі, некритичні, емоційно забарвлені образи, уявлення про політичні події, явища і процеси.
- Вплив індивідів і соціальних груп на політичну систему, її елементи, а також процес прийняття політичних рішень.

13. Що таке політичний процес?

- Універсальна форма організації суспільства, центральний елемент політичної системи.
- Сукупність державних і недержавних установ, норм і цінностей, а також методів реалізації політичної влади.
- Функціональна сторона політичної системи, яка відображає сукупність засобів, за допомогою яких здійснюється політична влада.
- Сукупність видів діяльності суб'єктів політичних відносин, що відображає стадії розвитку політичної системи.

14. Що таке політична модернізація?

- Сукупність правил, засобів і методів досягнення конкретних політичних цілей.
- Процес, пов'язаний з формуванням або оновленням інститутів політичної системи, а також характеру політичних відносин.

- Зміна в характері формування політичної еліти і системи її взаємин з масами.

15. Що таке геополітика?

- Метод політологічного дослідження, заснований на порівняльній характеристиці політичних систем.
- Політична концепція міжнародних відносин, вивчає обумовленість політичних процесів економіко-географічними факторами.
- Політична концепція, що використовує екологічний імператив в глобальних міжнародних процесах.
- Дослідження політичних аспектів загальнолюдських проблем.
- Формування теоретико-методологічних основ досліджень загальноцивілізаційних конфліктів.

16. У який історичний період політична наука оформилась як самостійна наукова дисципліна?

- 6 – 5 ст. до н.е.
- 12 – 13 ст.
- Кінець 19 ст. – Початок 20 ст.
- Середина 20 ст.

17. Виділіть основні види ресурсів влади.

- Економічні ресурси.
- Інформаційні ресурси.
- Демографічні ресурси.
- Нормативні ресурси.
- Легальні ресурси.

18. Визначте, які судження є правильними:

- Політична система – це система державних органів
- У політичну систему входять всі організації, які існують в суспільстві
- У політичну систему входять всі організації, які створені тільки для політичних цілей
- У політичну систему включені держава і ті організації, які займаються політичною діяльністю

19. Який з перерахованих елементів входить до складу політичної системи суспільства?

- Держава.
- Громадянське суспільство.
- Політичні ідеології.
- Політична культура.
- Церква.

20. Яку з перерахованих функцій політичної системи відносять до функції “входу”?

- Вироблення нових правил і норм.
- Реалізація існуючих правил і норм.
- Контроль за дотриманням встановлених правил.
- Агрегація інтересів.
- Артикуляція інтересів.

21. Яке з перерахованих положень розкриває сутність функції «артикуляції інтересів»?

- Перетворення вимог в підтримку політичної системи.
- Трансляція інтересів соціальних груп у політичну систему.
- Виявлення та аналіз існуючих інтересів різних соціальних груп.
- Реалізація інтересів соціальних груп політичною системою.
- Узагальнення та інтеграція різних інтересів різних соціальних груп.

22. Яке із зазначених положень відповідає функції «агрегування інтересів»?

- Перетворення вимог в підтримку політичної системи.
- Трансляція інтересів соціальних груп у політичну систему.
- Виявлення та аналіз існуючих інтересів різних соціальних груп.
- Реалізація інтересів соціальних груп політичною системою.
- Узагальнення та інтеграція різних інтересів різних соціальних груп.

23. Виділіть ознаку тоталітарного політичного режиму.

- Гарантії прав і свобод людини.
- Існування єдиної, загальнообов’язкової ідеології.
- Наявність політичної опозиції, ідеологічного плюралізму.
- Наявність громадянського суспільства.
- Багатопартійність.

24. Різновидами тоталітарного режиму є:

- Конструктивізм.
- Лібералізм.
- Фашизм.
- Соціал-демократія.
- Консерватизм.

25. Виділіть ознаки авторитарного політичного режиму.

- Існування єдиної, загальнообов'язкової ідеології.
- Відсутність єдиної ідеології.
- Наявність політичної опозиції, ідеологічного плюралізму.
- Відсутність опозиції, однопартійність

26. Виберіть з перерахованих визначень держави найбільш точне:

- Держава – це сукупність організацій та установ, що реалізують функції управління в рамках певної території на основі встановлених юридичних норм і правил.
- Держава – це система органів та інститутів, що здійснюють владні повноваження на основі верховенства права, поділу влади і визнання рівності і свободи за всіма учасниками суспільних відносин.
- Держава – це центральний інститут політичної системи суспільства, який створюється для організації і управління життям населення на певній території за допомогою публічної влади, що має обов'язковий характер.

27. Обов'язковими ознаками держави є:

- Територія.
- Пост президента.
- Апарат державної влади.
- Населення.
- Конституція.

28. Визначте, які судження виражають зміст президентської форми правління:

- Президент є главою держави.
- Президент не має права розпускати парламент.
- Уряд формується парламентом.
- Президент і парламент обираються всенародно.

- Президент є главою держави і уряду.

29. Якій формі республіканського правління властиво таке положення: уряд формується з членів партій, що отримали більшість на виборах до парламенту країни?

- Парламентської республіці.
- Президентської республіці.
- Змішаної республіці.

30. Які з перерахованих тверджень характеризують правову державу?

- Правова держава – це держава, в якій існує право.
- Правова держава – це форма організації державної влади, яка створює умови для забезпечення прав і свобод особистості, людини.
- Правова держава – це держава, заснована на пануванні, верховенстві права, самообмеження державної влади, взаємної відповідальності громадян і держави.

31. Які із суджень є не вірними?

- Усі партії поділяються тільки за класовою ознакою.
- Усі партії мають індивідуальне фіксоване членство.
- Усі партії мають на меті боротьбу за державну владу.
- Партії обмежують свою діяльність лише виборами.

32. Яке з наведених нижче положень розкриває сутність лобізму?

- Централізована система влади.
- Спосіб формування еліти.
- Процес впливу груп інтересів на органи влади.
- Тип легітимної влади.

33. До основних видів політичних процесів відносять:

- Внутрішньополітичні і зовнішньополітичні.
- Відкриті і приховані (латентні).
- Легітимні і нелегітимні.
- Еволюційні і революційні.
- Легальні і нелегальні.
- Глобальні та регіональні.
- Тривалі і короточасні.

34. Що таке політична модернізація?

- Сукупність правил, засобів і методів досягнення конкретних політичних цілей.
- Процес, пов'язаний з формуванням або оновленням інститутів політичної системи, а також характеру політичних відносин.
- Протиріччя між процесом диференціації й здатністю політичної системи до інтеграції.
- Протиборство різноспрямованих політичних сил з метою реалізації їхніх інтересів за умов протидії
- Зміна в характері формування політичної еліти і системи її взаємин з масами.

35. Що таке політичний конфлікт?

- Протиріччя між процесом диференціації й здатністю політичної системи до інтеграції.
- Протиборство різноспрямованих політичних сил з метою реалізації їхніх інтересів за умов протидії.
- Залучення в політичне життя нових соціальних груп в умовах нерозвиненого громадянського суспільства та відсутності каналів соціального представництва.
- Процес зміни політичної системи, обумовлений її внутрішніми потребами або зовнішніми імпульсами.

36. Що таке політична криза?

- Залучення в політичне життя нових соціальних груп в умовах нерозвиненого громадянського суспільства та відсутності каналів соціального представництва.
- Посилення політичної еліти при одночасному зниженні легітимності влади в силу авторитарності методів її поновлення.
- Протиріччя між процесом диференціації й здатністю політичної системи до інтеграції.
- Протиборство різноспрямованих політичних сил з метою реалізації їхніх інтересів за умов протидії.
- Стан політичної системи, яка проявляється в поглибленні та загостренні існуючих конфліктів, в різкому посиленні політичної напруженості.

37. Що таке світова політика?

- Система зв'язків між державами.
- Взаємодія різних суб'єктів політики на міжнародній арені.
- Система міждержавних відносин.
- Практична реалізація національних інтересів держави.

38. У чому полягає поліцентризм сучасної світової політики?

- У зростанні взаємовпливу різних суб'єктів міжнародних відносин.
- У дезінтеграції міжнародних відносин.
- У посиленні влади наддержав.
- У біполярності світу.

39. В якому році була заснована ООН?

- 1945
- 1914
- 1990
- 1948
- 1950

40. У чому полягає поліцентризм сучасної світової політики?

- У зростанні взаємовпливу різних суб'єктів міжнародних відносин.
- У дезінтеграції міжнародних відносин.
- У посиленні влади наддержав.
- У біполярності світу.

41. Що таке політична ідеологія?

- Система політичних ідей і уявлень, що відбивають інтереси, світогляд, і ідеали індивідів і соціальних груп.
- Стійкі, некритичні, емоційно забарвлені образи, уявлення про політичні події, явища і процеси.
- Вплив індивідів і соціальних груп на політичну систему, її елементи, а також процес прийняття політичних рішень.

7. ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

Вимоги до індивідуальних науково-дослідних завдань.

При написанні індивідуальних навчально-дослідних завдань необхідно: викладати матеріал логічно, послідовно, грамотно, чітко формулювати думки; узагальнювати результати досліджень у вигляді таблиць, схем, діаграм, безпосередньо пов'язаних з питаннями теми, але їх кількість не повинна бути надмірною.

Скорочення слів і словосполучень у тексті здійснюються згідно з чинними стандартами бібліотечної та видавничої справи. При написанні наукової роботи обов'язковими є посилання на автора та джерело, звідки запозичені матеріал або окремі дані.

Головними інформаційними джерелами при написанні індивідуальних навчально-дослідних завдань можуть бути літературні джерела як вітчизняних так і закордонних авторів стосовно проблематики дослідження.

Структурна побудова індивідуального навчально-дослідного завдання повинна відображати:

- Вступ;
- аналітичний розділ, в якому розкривається суть досліджуваної теми з відповідними розрахунками (при їх наявності);
- загальні висновки та пропозиції;
- список використаної літератури;
- додатки (при їх наявності).

У «Вступі» необхідно відобразити роль і значення проблеми (теми), що вивчається, вказати мету, завдання, об'єкт дослідження.

Роботу пишуть з одного боку стандартного аркуша паперу з полями: зліва – 30 мм, справа – 10 мм, зверху – 25 мм, знизу – 25 мм. Формат аркушів – А4 (210x297).

При комп'ютерному варіанті набір тексту здійснюється за допомогою комп'ютера (найкраще в редакторі Word 6.0 або у пізніших версіях) через півтора міжрядкових інтервали до 30 рядків на сторінці (приблизно по 60 знаків в одному рядку) з використанням стандартного шрифту Times New Roman розміром 14. Для виділення окремих місць допускається також курсив і напівжирний шрифт. При наборі формул і виконанні таблиць, схем і рисунків рекомендується використовувати відповідні редактори.

Кожен абзац повинен бути однаковим впродовж усього тексту і дорівнювати п'яти знакам. Кожну структурну частину наукової роботи треба починати з нової сторінки.

Обсяг наукової роботи 10-15 сторінок рукописного тесту, 15-20 сторінок – комп'ютерного тексту.

Розділи нумерують арабськими цифрами, підрозділи – двома арабськими цифрами, розділеними крапкою: перша означає номер розділу, друга – підрозділу. Номер розділу та підрозділу показують перед їх заголовком, у кінці заголовка крапку не ставлять. Підкреслювання, фарбування та переніс слів у заголовках не допускається.

Всі сторінки роботи послідовно нумерують арабськими цифрами, проставляючи їх у правому верхньому куті. На титульному аркуші, який є першою сторінкою роботи, номер не проставляють.

Особливу увагу необхідно звернути на оформлення таблиць. Вони повинні мати назву, яка відображає їх зміст. Таблиці повинні бути компактними, наочними і зрозумілими. Небажаним є перенос таблиць, якщо зони повністю вміщуються на одній сторінці.

Усі таблиці повинні бути пронумеровані. Номер таблиці ставиться зліва від назви і складається із номера розділу та порядкового номера таблиці, розділених крапкою, наприклад, 1.1. (перша таблиця першого розділу), 2.1 (перша таблиця другого розділу).

Всі ілюстрації (графіки, схеми, діаграми тощо) іменуються рисунками. Рисунки нумеруються послідовно в межах розділу та порядкового номера рисунка, розділених крапкою, наприклад: 3.2 (другий рисунок третього розділу). Рисунки повинні розміщуватися зразу після посилання на них у тексті наукової роботи. Кожний рисунок повинен супроводжуватися змістовним підписом. Підпис розміщується під рисунком в один рядок з номером.

Скорочення слів у заголовках розділів, підрозділів, таблиць, додатків і в підписах під рисунками не допускається, а в тексті можливі лише загальноприйняті скорочення.

Цитати, взяті із праць або офіційних документів, повинні відповідати оригіналу. Для кожної цитати необхідно зробити посилання на джерело.

Перелік літературних джерел, використаних при виконанні наукової роботи, наводять наприкінці тексту, а по тексту повинні бути наведені посилання, які подаються у квадратних дужках з вказівкою номеру джерела у списку літератури та сторінки, наприклад, [1, с. 15-11], або «... у працях [3-5]...» і т.д.

Література подається в алфавітному порядку або в порядку посилання в тексті.

Наведені в списку використаних джерел друковані праці записують мовою оригіналу і оформляють згідно з вимогами державного стандарту.

Теми.

1. Політологія та міждисциплінарні галузі наукового знання
2. Мова політології та мова політики
3. Національні школи політології

4. Політична наука як соціальний інститут
5. Характер взаємозв'язку методології та методів політичної науки
6. Кількісні та якісні методи у політичних дослідженнях
7. Межі коректного використання кількісних методів в політології
8. Перспективи використання якісних методів у політичній науці
9. Специфіка методів порівняльного аналізу
10. Порівняльний аналіз концептуальних моделей політичних систем Д. Істона та Г. Алмонда
11. Умови стабільності політичної системи та методи її забезпечення
12. «Структурні альтернативи» політичних систем
13. Структури «входу» та структури «виходу» політичної системи
14. Сучасні теорії політичної влади
15. Теорії влади М. Фуко та М. Крозьє
16. Способи легітимації влади в сучасній Україні
17. Специфіка політичної влади
18. Політичний вплив та політичне маніпулювання як методи здійснення влади
19. Мотиви владного впливу
20. Влада і конфлікт: співвідношення понять
21. Сила авторитет та примус у структурі влади
22. Особливість реалізації принципу поділу влади в Україні
23. Державна влада: конституційні межі і порядок здійснення
24. Умови ефективності федеративного устрою держави в сучасному світі
25. Переваги та недоліки республіканських форм правління
26. Різновиди та причини збереження сучасних монархічних держава
27. Ідеологічні інтерпретації концепції соціальної держави
28. Принципи успадкування влади за різних типів монархій
29. Причини утвердження бюрократично-авторитарних форм державного правління
30. Характеристика держав поліцейського типу
31. Моделі взаємодії метрополії та провінцій в різних типах імперій
32. Теорія та практика віртуальних урядів
33. Теоретико-методологічні засади дослідження сучасної української держави
34. Антична та сучасна демократія: порівняльний аналіз
35. Парадигми та теорії демократії

- 36.Порівняльне дослідження моделей демократії А. Лейпхарта
- 37.Теорія поліархії Р. Даля
- 38.Демократія з позиції теорії раціонального вибору
- 39.Пряма та представницька форми демократії
- 40.Ідеї демократії в історії політичної думки
- 41.ХХ століття: демократія і диктатура
- 42.Порівняльний аналіз партійних систем: методологія дослідження та результати
- 43.Партійна система сучасної України
- 44.Етапи історичного розвитку партій
- 45.Теорія «кризи партій» та її інтерпретації
- 46.Політичні партії та демократія
- 47.Функції партій у недемократичних та постколоніальних державах
- 48.Джерела та напрями трансформацій політичних партій
- 49.Ідеології політичних партій
- 50.Фактори, що визначають конфігурацію партійної системи
- 51.Характеристика головних типів багатопартійних систем
- 52.Оптимальний для України тип виборчої системи
- 53.Вплив виборчої системи на структуру законодавчого органу
- 54.Виборчі цензи: поняття та різновиди
- 55.Теорія «безшумної революції» Р.Інглхарта
- 56.Базові соціальні та політичні цінності українського суспільства
- 57.Традиційність та новаційність в політичній культурі українського суспільства
- 58.Особливості політичної культури тоталітарного суспільства
59. Homo soveticus: політико-культурний «портрет», політичні орієнтації
- 60.Постмодерна політична культура інформаційних суспільств
- 61.Еволюція української політичної культури в останні десятиліття
- 62.Українська політична культура у порівняльному вимірі
- 63.Політична культура сучасної української молоді
- 64.Феномен харизматичного лідера у ХХ столітті
- 65.Політичне лідерство та політичні інститути
- 66.Психологічні аспекти політичного лідерства
- 67.Образ ідеального політичного лідера в свідомості українця
- 68.Українська історія крізь призму концепції «зміни еліти»
- 69.Моделі циркуляції політичної еліти

- 70.Еволюція української політичної еліти (90-ті рр. XX ст. – XXI ст.)
- 71.Політичні еліти Сходу і Заходу: порівняльний аналіз
- 72.Особливості регіональної еліти сучасної України
- 73.Політична конфліктологія: предмет та суб'єкти
- 74.Політичні конфлікти в умовах «транзитних» суспільств
- 75.Ціннісний конфлікт в Україні в кінці XX – на початку XXI століття
- 76.Конфлікт в теорії політичних груп А.Бентлі
77. Політичне вирішення конфліктів: методологічні підходи та технології врегулювання
78. Проблема інституціоналізації політичних конфліктів
- 79.Досягнення і прорахунки теорії модернізації
80. Громадянське суспільство та політична еліта в країнах на шляху модернізації
81. Моделі переходу до демократії
82. Конфлікти та кризи епохи модернізації.

8. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТА

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота												Підсумковий тест (екзамен)	Сума	
Змістовий модуль 1				Змістовний модуль 2									40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	МК		
3	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	3	15		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

МК – Модульний контроль

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання навчальних досягнень студента з навчальної дисципліни «Політологія»

Рівні навчальних досягнень	Бали			Критерії оцінювання навчальних досягнень	
	За нац. шкалою	Шкала ECTS		Теоретична підготовка	Практична підготовка
	0...5	1...100	F ... A	Студент	

Високий	відмінно	90-100	А	Вільно володіє навчальним матеріалом; має всебічні, глибокі і систематичні знання всіх положень теорії, уміє визначати причини і наслідки процесу становлення та розвитку держави і права, основні системи права, їх зміст і місце в історії різних зарубіжних країн, знає і аналізує зміст найважливіших нормативних актів, володіє інформацією щодо сучасного стану історичних досліджень. Наявні уміння вирішувати проблемні питання, представляти власну точку зору з питань, що розглядаються в рамках програми курсу, доречно і творчо використовує здобуті знання, гнучко використовує міжпредмеині зв'язки в узагальнені інформації, демонструє уміння робити узагальнення і висновки. Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, послідовністю, має достатній рівень узагальненості знань.	Вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань. Самостійно розв'язує типові задачі різними способами, стандартні, комбіновані й нестандартні казуси, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. Творчо вирішує поставлені завдання, демонструє ґрунтовні знання першоджерел, уміння самостійно розкривати їх зміст, вміння оцінювати факти, події, процеси, явища й аналізувати результати. При виконанні практичних завдань студент допускає деякі неточності..
---------	----------	--------	---	---	--

Достатній	добре	82-89	В	Вільно володіє навчальним матеріалом, уміння і навички студента дозволяють викласти матеріал логічно, послідовно, висловити власну думку, зробити висновок, правильно розкрити основний зміст матеріалу, добре знає основні закономірності процесу становлення та розвитку держави і права, основні системи права, їх зміст і місце в історії різних зарубіжних країн, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, надає аргументовані відповіді на поставлені запитання, але у відповідях допускає невелику кількість неточностей, має місце недостатня аргументованість при викладені матеріалу, нечітко виражене ставлення до фактів.	Вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань, комплексно вирішує поставлені завдання, правильно використовує довідкову літературу. Виконання завдань характеризується повнотою з незначними огріхами без надання допомоги з боку викладача.
-----------	-------	-------	---	---	---

		74-81	С	Достатньо володіє навчальним матеріалом, уміння і навички студента дозволяють викласти матеріал досить логічно, послідовно, правильно розкриває основний зміст матеріалу, знає основні закономірності процесу становлення та розвитку держави і права, основні системи права, їх зміст і місце в історії різних зарубіжних країн, надає аргументовані відповіді на поставлені запитання, але у відповідях допускає певні (неістотні) недоліки у використанні термінології, тлумаченні фактів, подій, процесів і явищ з дисципліни, які виправляє після надання консультативної допомоги викладача.	Вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач, комплексно вирішує поставлені завдання, правильно використовує довідкову літературу, але не завжди здатний провести аналіз і зробити узагальнення результату.
--	--	-------	---	---	--

Задовільний	задовільно	64-73	D	Правильно викладає матеріал на рівні репродуктивного мислення, володіє термінологією з навчального курсу, вміє проілюструвати теоретичні положення прикладами, може аналізувати навчальний матеріал, порівнювати і робити висновки, самостійно оволодіти більшою частиною навчального матеріалу, але відповіді мало аргументовані, неповно обґрунтовані висновки, припускається помилок при узагальненні, допускає ряд серйозних помилок при використанні спеціальної термінології та інтерпретації основних закономірностей і особливостей процесу становлення та розвитку держави, правових фактів та явищ в історії зарубіжних країн, зміст окремих питань викладає частково, непослідовно, відповідь виявляє прогалини у знаннях.	Студент в цілому засвоїв теоретичний матеріал і набув практичних навичок, що дозволяє йому непогано виконувати завдання, але він не завжди доречно застосовує набуті знання під час розв'язання практичних задач, не спроможний самостійно сформулювати задачі за словесним описом і визначити метод їх розв'язання. Вибирає відомі способи дій для виконання фахових завдань.
-------------	------------	-------	---	--	---

		60-63	Е	Студент ознайомлений в загальних рисах з теоретичним матеріалом. У його відповідях відтворюються основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння, вміє проілюструвати теоретичні положення прикладами, демонструє неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності викладання. При розв'язанні теоретичних положень припускається серйозних помилок, неточності у розумінні та інтерпретації основних закономірностей і особливостей процесу становлення та розвитку держави, правових фактів та явищ в історії зарубіжних країн.	Має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімальних вимог. При вирішенні завдань начального курсу виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але не розуміє достатньою мірою мету роботи, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок.
Низький	незадовільно з можливістю повторного складання	35...59	FX	Має уявлення про теоретичний матеріал, але відповідь студента при його відтворенні елементарна, фрагментарна, має переважно репродуктивний характер. демонструє незнання значної частини навчального матеріалу з історії держави і права зарубіжних країн. У відповідях на запитання допускає істотні помилки, цілком відсутня самостійність, сформовані уміння та навички.	Не вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач. При виконанні практичних завдань вміє користуватися окремими законодавчими положеннями, але допускається дуже грубих помилок, не може самостійно виконати роботу і зробити висновки. Необхідно повторно опрацювати матеріал і повторно скласти екзамен.

Незадовільний	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	1...34	F	Не знає значну частину навчального матеріалу з історії держави і права зарубіжних країн, відсутня логіка і обґрунтування теоретичних положень, відповідь має переважно фрагментарний характер, допускаються суттєві помилки, у відповіді не розкриваються основні поняття.	Не вміє орієнтуватися під час розв'язання практичних завдань, необхідні практичні уміння роботи не сформовані, більшість передбачених навчальною програмою навчальних завдань не виконано. Необхідна подальша робота з обов'язковим повторним опрацюванням програмного матеріалу.
---------------	--	--------	---	--	---

9. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Об'єкт і предмет політології. Закономірності і структура предмета.
2. Основні методи, категорії та функції політології.
3. Поняття політики. Політика як суспільне явище.
4. Політична думка Стародавнього Сходу (Китай, Індія, Вавилон).
5. Політико-правова думка античної Греції.
6. Основні принципи створення ідеальної держави за Платоном і Аристотелем: порівняльний аналіз. Основні роботи вчених.
7. Політико-правова думка Стародавнього Риму.
8. Політичні ідеї Середньовіччя (Августин Аврелій, Фома Аквінський.).
9. Новий етап розвитку політико-правової думки Вчення про державу Н. Макіавеллі.
10. Монархічна модель державного управління Т. Гоббса.
11. Концепції суспільного договору Дж. Локка і Ж.-Ж. Руссо.
12. Теорія розподілу гілок влади. Ш.-Д. Монтеск'є, Дж. Локк..
13. Демократичні вчення Ж.-Ж. Руссо. Його погляди щодо прямої і представницької демократії.
14. Німецькі філософи про суспільство, владу, державу і демократію. І. Кант.
15. Правова держава Г. Гегеля.
16. Теорії еліт (Г. Моска, В. Парето, Р. Міхельс).
17. М. Вебер і його соціологія політичних учинь.
18. Генеза політичних ідей у ранньослов'янських спільнотах.
19. Політичні погляди Київської Русі.
20. Формування політичних ідей в умовах українського культурно-національного відродження і просвітництва (С. Оріховський-Роксолан, І. Вишенський).
21. Ідеї волі та демократії в суспільно-політичному житті козацтва. Демократичні засади козацької держави.
22. Конституція Пилипа Орлика як перша демократична інституція у світі.
23. Політична думка України ХІХ ст. Кирило-Мефодіївське братство.
24. М. Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні.
25. Політико-правова думка в Україні наприкінці ХІХ– початок ХХ ст. Її основні напрями та представники.
26. Державницькі ідеї В. Винниченка.
27. Соціально-політичні погляди М. Грушевського.
28. Консервативний напрямок політичної думки в Україні в пер. половині ХХ ст. В. Липинський.
29. Національно-державний напрямок політичної думки в Україні в першій половині ХХ ст. С. Дністрянський, Д. Донцов, М. Міхновський.
30. Політична система суспільства. Її сутність та функції. Особливості становлення в незалежній Україні.

31. Структура політичної системи. Типологія політичних систем.
32. Теорія політичної системи Д. Істона і Г. Алмонда.
33. Політична влада. Сутність і види влади. Ресурси політичної влади.
34. Поняття легітимності влади. Система влади в сучасній Україні.
35. Сутність, структура та функції держави.
36. Типи держави та форми державного устрою.
37. Політичний режим: поняття, типи. Політичний режим сучасної України.
38. Демократичні і недемократичні режими. Основні характеристики і особливості прояву.
39. Особливості та шляхи формування демократичного режиму.
40. Поняття партії. Типологія партій.
41. Партійні системи. Їх типологія. Особливості становлення і функціонування партійної системи України.
42. Вибори, як найважливіший інструмент легітимності державної влади.
43. Основні типи виборчих систем. Виборча система України.
44. Правова держава. Її ознаки та принципи функціонування.
45. Права і свободи особистості. Їх класифікація та політико-правова регламентація.
46. Громадянське суспільство. Його взаємозв'язок з державою. Структура громадянського суспільства.
47. Політичні еліти: сутність і основні риси. Типи політичних еліт.
48. Системи формування і зміни політичних еліт. Характерні особливості еліто творення в сучасній Україні.
49. Політичне лідерство. Поняття, структура, типи політичного лідерства.
50. Політична культура: сутність, структура, типи і функції в суспільстві. Особливості політичної культури в Україні.
51. Політична ідеологія: поняття та роль. Основні ідейно-політичні течії сучасності. Альтернативні течії.
52. Інформаційне суспільство. Сутність та особливості прояву в Україні.
53. Політика і мораль. Співвідношення політики і моралі як регуляторів суспільного життя. Сучасний макіавеллізм.
54. Європейський Союз. Україна в європейському просторі.
55. Україна в геополітичному просторі.

10.РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Методичне забезпечення

1. Політологія. Завдання для самостійної роботи: методичний посібник. – С. І. Ростецька, Т. О. Каменчук - Одеса : Південноукр. нац. педаг. ун-т імені К. Д. Ушинського, 2011. – 50 с.
2. Політологія. Завдання для семінарських занять: методичний посібник. – С. М. Наумкіна, С. І. Ростецька, Т. О. Каменчук - Одеса : Південноукр. нац. педаг. ун-т імені К. Д. Ушинського, 2012. – 59 с.
3. Політологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / І. М. Коваль (керівник авт. колективу), Л. О. Ануфрієв, С. М. Наумкіна та ін.; худож.-оформлювач Ю. Ю. Романіка. – Харків : Фоліо, 2012. – 414 с.
4. Политология : учебн. пос. / О. А. Долженков, Ю. К. Маслов, А. В. Музыченко, С. М. Наумкина. – Одесса: издатель Буваев Вадим Викторович, 2013. – 190 с.

Література

Базова:

1. Бебик В. М. Політологія [Текст] : Наука і навчальна дисципліна. - К. : Каравела, 2009. - 496 с.
2. Введение в политологию : Словарь-справочник. - М. : Аспект Пресс, 2011. - 264 с.
3. Гаєвський Б. А. Сучасна українська політологія : Навч. посібник. - К. : МАУП, 2009. – 268 с.
4. Гедікова, Н. П. Політологія [Текст] : зб. контрольних тестових завдань для студ. всіх спеціальностей. - Іллічівськ : [Вид-во Одес. держ. екон. ун-ту], 2007. - 32 с.
5. Гедікова, Н. П. Політологія [Текст] : навч.-метод. посіб. для студ. вищ.навч. закладів. - Іллічівськ : [Вид-во Одес. регіон. ін-ту упр. Нац. акад. держ.упр. при Президенті України], 2007. - 72 с.
6. Гедікова, Н. П. Політологія [Текст] : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. - Іллічівськ : [Вид-во Одес. ордена Леніна ін-ту сухопутних військ], 2006. - 66 с.
7. Гелей С. Д. Політологія : навч. посібник. - К. : Знання, 1999. - 427 с.
8. Гелей, С. Д. Політологія [Текст] : навч. посібник. - К. : Знання, 2004. - 645 с.
9. Демидов, А. И. Основы политологии : Учеб. пособие. - М. : Высш. шк., 1995. – 271 с.

10. Дем'янчук, О. Державна політика і державне управління: політологічні аспекти [Текст] : [монографія]. - К. : Факт, 2008. - 272 с.
11. Ирхин Ю. В. Политология : Учеб. пособие. - М. : РУДН, 1996. - 463 с.
12. Кирилюк, Ф. М. Політологія Нової доби : Посібник. - К. : Академія, 2003. - 304 с.
13. Курас І. Ф. Етнополітологія : Перші кроки становлення. - К. : Генеза, 2004. - 736 с.
14. Лазоренко О. В. Теорія політології : Навч. посібник. - К., 1996. - 179 с.
15. Мадіссон, В. В. Політологія міжнародних відносин : Навч. посібник. - К. : Либідь, 1997. - 176 с.
16. Матвеев С. А. Политология : Учеб. пособие. - Х. : Одиссей, 2003. - 336 с.
17. Нагорнюк, В. О. Основи політології : 10-11 класи. - Х. : Основа, 2013. - 128 с.
18. Назарова Н. С. Политология : Материалы к курсу. - О. : [б. и.], 1992. - 274 с.
19. Назарова Н. С. Политология. Социология : Для учащихся техникумов. - О. : [б. и.], 1995. - 160 с.
20. Ніконенко В. М. Політологія : Курс лекцій. - Т. : [б. в.], 1992. - 256 с.
21. Піча В. М. Політологія : Конспект лекцій. - К. : Каравела, 1999. - 168 с.
22. Піча В. М. Політологія : Навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти 1-4 рівнів акредитації. - К. : Каравела, 2001. - 344 с.
23. Піча, В. М. Політологія [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів освіти. - К.; Л. : Каравела, Новий Світ-2000, 2002. - 344 с.
24. Піча, В. М. Політологія [Текст] : підруч. для студ. вищ. закладів освіти. - Л. : Магнолія-2006, 2009. - 304 с.
25. Политология : Учеб. пособие для вузов. - М. : Центр, 1997. - 220 с.
26. Политология : Курс лекцій. - М. : Соц.-полит. журнал, 1993. - 192 с.
27. Политологический словарь. - Х. : Прапор, 1997. - 199 с.
28. Політологія : Підручник. - Х. : Єдинорог, 2002. - 640 с.
29. Політологічний енциклопедичний словник : Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. - К. : Генеза, 1997. - 400 с.
30. Політологія : Підруч. для студ. вищ. навч. закладів. - К. : Академія, 2003. - 528 с.
31. Політологія, кінець XIX - перша половина XX ст. : Хрестоматія. - Л. : Світ, 1996. - 800 с.
32. Політологія : Курс лекцій. - К. : Вища шк., 1993. - 271 с.
33. Політологія : Посібник для студ. вищ. навч. закладів. - К. : Академія, 1998. - 368 с.
34. Політологія : Підручник. - К. : Вища шк., 2001. - 415 с.
35. Політологія : Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.. - К. : Ін Юре, 2005. - 520 с.

36. Політологія посткомунізму : Політ. аналіз посткомун. суспільств. - К. : Політична думка, 1995. - 368 с.
37. Політологічний енциклопедичний словник. - К. : Генеза, 2004. - 736 с.
38. Політологія у запитаннях і відповідях : Навч. посібник. - К. : Вища шк., 2003. - 263 с.
39. Политология в схемах и таблицах [Текст] : учеб. пособ. для студ. по курсу "Политология". - О. : [ЮГПУ им. К. Д Ушинского], 2007. - 104 с.
40. Политология : учеб. пособие. - О. : [Букаев Вадим Викторович], 2013. - 190 с.
41. Потульницький В. А. Теорія української політології : Курс лекцій. - К. : Либідь, 1993. - 192 с.
42. Потульницький В. А. Історія української політології : (Концепції державності в українській зарубіжній історіко-політичній науці). - К. : Либідь, 1992. - 232 с.
43. Пугачев, В. П. Введение в политологию : Учеб. для студ. вузов. - М. : Аспект Пресс, 2002. - 477 с.
44. Рудич, Ф. М. Політологія : Підруч. для студ. вищ. навч. закладів. - К. : Либідь, 2005. - 480 с.
45. Рябов, С. Г. Політологічна теорія держави. - К. : ТанDEM, 1996. - 240с.
46. Скиба, В. Й. Вступ до політології. - К. : Основи, 1996. - 717 с.
47. Холод, В. В. Лекції з політології : Навч. посібник. - Суми : Ун-тська книга, 2001. - 407 с.
48. Черныш, А. М. Политика и политология : Учеб. пособие для студ. вузов. - О. : ОКФА, 1998. - 208 с.
49. Черныш, А. М. История политологии Соединенных Штатов Америки [Текст] : лекция 10. - О. : Астропринт, 2005. - 32 с.
50. Шляхтун, П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : Підручник. - К. : Либідь, 2002. - 576 с.
51. Шляхтун, П. П. Політологія: історія та теорія [Текст] : підручник. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 472 с.

Допоміжна:

1. Августин Аврелий. Исповедь.- М., 1992.
2. Аврелий Марк. Наедине с собой. Размышления //Римские стоики: Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий.- М., 1995.
3. Аквинский Ф. Трактаты о правлении.- М., 1993.
4. Алмонд Г., Пауэлл Дж. Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня. Мировой обзор: Учебное пособие / Под ред. М.В. Ильина, А.Ю. Мельвиля. М., 2002. С. 74-89.
5. Арон Р. Демократия и тоталитаризм / Пер. с франц. М., 1993.

6. Ачкасов В.А., Елесеєв С.М., Ланців С.А. Легітимація влади в постсоціалістическому російському суспільстві. М., 1996.
7. Ашин Г.К. Елітологія. Смена и рекрутирование элит. М., 1998.
8. Ашин Г.К., Понеделкин А.В., Игнатьев В.Г., Старостин А.М. Основы политической элітології: Учебное пособие. М., 1999.
9. Балугев Д. Введение в политический анализ. М., 2002.
10. Вебер Макс. Три чисті типи легітимного панування. Свобода та примус у правових спільнотах// Вебер Макс. Соціологія. Загально-історичні аналізи. Політика. – К., 1998.
11. Гиггс Ф. Сравнительная оценка президентской формы правления // Сравнительная социология: Хрестоматия. М., 1995.
12. Грачев М.Н. Политика, политическая система, политическая коммуникация. М., 1999.
13. Давыдов А.А., Чураков А.Н. Анализ процессов «входа»-«выхода» в социальных системах // Социс. 1999. №5.
14. Даль Р. О демократии / Пер. с англ. М., 2000
15. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политической свободы / Пер. с. Нем. М., 2002
16. Демократия / Сост. С. Сироткин. М., 2001
17. Дурдин Д.М. «Образ» политического лидера и возможности его изменения // Полис. 2000. № 2
18. Дюверже М. Политические партии. М., 2000.
19. Здравомыслов А.Г. Межнациональные конфликты в постсоветском пространстве. М., 1997
20. Зидентоп Л. Демократия в Европе / Пер. с англ. М., 2001
21. Зиммель Г. Человек как враг // Избранное. М., 1996. Т. 2.
22. Казанцев А.А. Политическая наука: проблема методологической рефлексии. Обзор круглого стола // Полис. 2001. № 6
23. Капустин Б.Г. Конец «транзитологии»? (О теоретическом осмыслении первого посткоммунистического десятилетия) // Полис. 2001. № 4
24. Карл Т.Л., Шмиттер Ф. Демократизация: концепты, постулаты, гипотезы (Размышления по поводу применимости транзитологической парадигмы при изучении посткоммунистических трансформаций) // Полис. 2004. № 4
25. Карпова Н.В. Политическая социализация как элемент гражданской культуры // Вестник МГУ. Сер. 18. Социология и политология. 2003. №1.
26. Кретов Б.И. Политологическая теория лидерства // Социально-гуманитарные знания. 2000. № 2
27. Кретов Б.И. Современные западные концепции лидерства // Социально-гуманитарные знания. 2000. № 4
28. Кретов Б.И. Типология лидерства // Социально-гуманитарные знания. 2000. № 3

29. Кудряшова Е.В. Лидер и лидерство: Исследование лидерства в современной западной общественно-политической мысли. Архангельск, 1996
30. Кузнецов И.И. Парадигма транзитологии (плюсы и минусы объяснительной концепции переходного периода) // Общественные науки и современность. 2000. № 5
31. Кузнецов К. Идея современного общества и государства. – Одесса, 1919.
32. Лебедева М.М. Политическое урегулирование конфликтов: Учебное пособие. М., 1999
33. Ледяев В.Г. Власть: концептуальный анализ. М., 2001.
34. Лібералізм. Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Ліосвий. — К.: Смолоскип, 2002.
35. Луман Н. Власть / Пер. с нем. М., 2001.
36. Лэш К. Восстание элит и предательство демократии / Пер. с англ. М., 2002
37. Меркель В., Круассан А. Формальные и неформальные институты в дефектных демократиях // Полис. 2002. № 1, 2
38. Михельс Р. Демократическая аристократия и аристократическая демократия // Социс. 2000, №1.
39. Попова О.В. Методика и техника эмпирических политических исследований: Учебно-методическое пособие. СПб., 2002.
40. Преснякова Л.А. Теория политической социализации // Политическая наука. 2002. №2
41. Примуш М. Політичні партії та їх фінансова діяльність // Нова політика, 2000. №2
42. Примуш М. Правова інституціоналізація політичних партій // Нова політика, 1999. № 6.
43. Психология конфликта. Хрестоматия / Сост. И общ. Ред. Н.В. Гришиной. СПб., 2011
44. Страус А., Корбин Д. Основы качественного исследования: Обоснованная теория. Процедуры и техники / Пер. с англ. М., 2001
45. Стрежнева М.В. Политическая культура в разных интерпретациях: анализ специфики понятия // Общественные науки и современность. 2012. №5.
46. Тимошенко В.І. Мета держави (з історії політичної і правової думки) // Правова держава. Щорічник наук. Праць. Вип. 11. – К., 2013.
47. Тимошенко В.І. Розвиток теорії держави в політико-правовій думці України та Росії (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Монографія. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – 358 с.
48. Тимошенко В.І. Синтетична теорія держави. (З історії політичної і правової думки) // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 14. – К., 2011.
49. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Пер. с англ. М., 2003

50. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / Пер. с англ. М., 2003
51. Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем: Навч. Посібник. – Львів: Тріада плюс, 2010. – 528 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.politicus.od.ua>
2. <http://www.politik.org.ua/>
3. <http://politics.ellib.org.ua/>
4. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Index_Polit.php